

№19

4.

ГРАФЪ РАДЕЦКІЙ

ц. к. Фелдмаршалъ.

Поклон
ЈОЦЕ ВУЛТА из Сенте
ЈЕНОВРГРДА, ГРДИОЦИ
У БЕГРАДУ

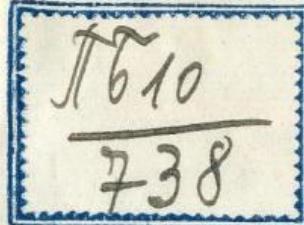

и потр. А. Голановск.

пер. М. Бекер

ГРАФЪ РАДЕЦКІИ

ч. к. фельдмаршалъ.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Д. И. Бр. № 82

ГРАФЪ РАДЕЦКІЙ

Щ. К. ФЕЛДМАРШАЛЪ.

за време нѣгове

ШЕСТДЕСЕТЬ-И-ЧЕТЫРИГОДИЩНѦ СЛУЖБЕ.

о дъ

и. Стракка,

ц. к. Капитен-Лайтнанта.

посрблънъ

Георгіємъ Шуниця

Парохомъ Сефкерінскимъ.

На користь Радецковогъ заведенія інвалида.
Библиотека

ЈОДЕ ВУЈИЋ

у Сенти

у НОВОМЪ САДУ

Брајтискомъ Дра. Дан. Медаковића 1854.

Sr Erzellen,

dem k. k. Herrn Feldmarschallleutnant, Grafen Johann Voroninischer Gronberg, Ritter des öster. kais. Ordens der eisernen Krone I. II. und III. Classe, Commandeur des kais. König: Leopold- und des päpstlichen St. Gregor-Ordens, Besitzer des Militär- Verdienstkreuzes und der herzoglich-Modena'schen silbernen Medaille, k. k. wirklichen geheimen Rathe, Inhaber des Infanterie Regiments Nr. 6. dem Civil- und Militair Gouverneur der Woiwodschaft Serbien und des Temeser Banates.

widmet

Der Uiberseher.

НЪГОВОМЪ ПРЕБОСХОДИТЕЛСТВУ,

ц. к. Господину Фелдмаршаллайтнанту, Графу Іоанину Ко-
рониній-Кронбергъ, ц. аустр. Ордена гвоздене
круне I. II. и III. степени кавалъру, коммандеру ц. к.

Леополд- и Папскогъ Св. Григоріа Ордена, При-
тяжателю войничкогъ креста заслуге, и вой-
водско- Моденске сребрне медайле, ц. к.

дѣйствителномъ тайномъ Савѣтнику,

Притяжателю пешачкогъ Полка

ч. б. грађанскомъ и воє-
номъ Гувернеру Вой-
водства Сербіе и

Тамишкогъ

Баната

посвећує

Преводитель.

Eure Exzellenz,

Hochzuverehrender Herr Gouverneur!

Als ich durch die Macht der bewunderungswürdigen Waffenthanen des gefeierten österreichischen Feldherren, k. k. Feldmarschalls Grafen Radetzky in meinem Innersten tief ergriffen, dessen ruhmvolle militairische Laufbahn aus der Deutschen in die Serbische Sprache zu übertragen mich entschied, fühlte ich zugleich in den innersten Höhlen meines Herzens den unwiderstehlichen Drang, diese obwohl gebrängte, jedoch gediegene Uebersicht der innerhalb eines die Hälfte des Jahrhundertes übersteigenden Zeitraumes vollbrachten Thaten, dem so geachteten und allgemein geliebten Namen Eurer Exzellenz zu widmen. Wohl bin ich mir bewußt, daß die Erhabenheit des Geistes, die Richtigkeit des Blickes und das Eindringendste des Tieffusses, die mit der Individualität Eurer Exzellenz unzertrennlich verbundenen anerkannten Eigenschaften die Stirne nur eines, alle Fordernde der Classizität in Anspruch nehmenden Werkes zieren sollen, im Vorgefühle jedoch, daß das gerechte Vorurtheil einer vorurtheilsfreien Seele die glänzenden Lichtpunkte des Ruhmes, mit welchen umgeben alle großen um den Staat und die Menschheit so hochverdienten Männer, ja Männer von anerkannter Genialität einhergehen, liebt und ehret, — im Vorgefühle, daß jeder unbefangene Vaterlandsfreund und treue Unterthan, jeder, wenn auch einseitiger Be rührung und Enthüllung jener dunklen unheilschwangeren Punkte des äußern und innern politischen Lebens des österreichischen Kaiserstaates, wo die Fäden derselben an ein hartes Schicksal so mannigfaltig geknüpft waren, nur mit großer Sehnsucht entgegensteht, — thue ich es getrostest Muthes. Und wahrlich, der Vorzeit nicht zugedenken, welche wehmüthig süßen Rückrinnerungen bringen sich nicht unserer Seele auf, wenn wir jene verderblichen und zerstörenden Kriege, die in den

ersten Decennien laufenden Jahrhundertes größtentheils im Herzen unseres Vaterlandes wüteten, in ihren Folgen beurtheilen? Welche verhängnißvollen Zeitpunkte? Wie empfindlich wird nicht das Innerste eines jeden Österreichs Soh, es erschüttert bei dem Gedanken, daß, trotz aller Selbstverläugnung und heldenmüthigen Aufopferung der österreichischen Armee, der unvergessliche Kaiser Franz I. in richtiger Ahnung der Zukunft, die deutsche Kaiserkrone niederlegte, daß der stiegestrunkene Herrscher der Franzosen sich persönlich mit Habsburgs altem Stämme verband? Ich kann nicht umhin, die hochherzigen Worte des schwergeprüften besten Landesvaters, die Er in dem Kriegsmanifeste vom 10. August 1813 ans Herz Seiner Völker sprach, daselbst zu erwähnen: „Für die Monarchie, für das heilige Interesse der Menschheit, als Schutzwehr für unabsehbare Uibel, als Unterpfand einer bessern Ordnung der Dinge gaben Seine Majestät das, was Ihrem Herzen das Theuerste war, hin.“ Nachdem aber der unbiegsame Stolz der Willkür des corsischen Machthabers durch die theuersten Opfer nicht besänftiget, seine Eroberungsgelüste durch keine Länderabtretungen gesättigt werden konnten, nachdem er die Existenz der unabhängigen Völker und Staaten Europa's zu vernichten, und Europa selbst in Fesseln zu schlagen umging, und zur Geltendmachung dieser seinen Ansprüche die gewaltsamsten Maßregeln zu ergreifen kein Bedenken trug, löseten sich alle Bande der Verwandtschaft und Freundschaft der Mächte Europa's auf, man griff allgemein zu Waffen, und die ewigdenkwürdige Schlacht von Leipzig, in welcher die österreichische Armee, begeistert durch die angestammte Liebe und Anhänglichkeit zu ihrem Monarchen löwenmüthig kämpfte, führte den Sturz des Bezwingers von Europa herbei. Es gereicht dem aufglänzenden Genie unsers Helden zum bleibenden Ruhme, vermaßen als Feldmarschall-Lieutenant, in Eigenschaft eines Chefs des österreichischen General-Quartiermeisterstabes, nicht nur die Disposition zu dieser großen Völkerschlacht gemacht, sondern auch mit ausgezeichneter Tapferkeit in derselben gefochten zu haben. —

Möge es mir doch erlaubt sein, Hochzuverehrender Herr Gouverneur ! einen flüchtigen Rückblick auf das politische Wirren in dem einen Theile des österreichischen Kaiserstaates, welches unser Vaterland am Ende des verhängnißvollen jüngst verflossenen Jahrzehends so sehr erschütterte, zu richten, zumal dasselbe die Glanzepoche unsers greisen Helden vorbereitete, und den Heroismus der österreichischen Armee krönte. Als der feste Thron des mächtigen Herrschers im Westen durch den tobenden Volksfanatismus, jenen unglücklichen Hebel, welcher die bestehende Ordnung beinahe aller Staaten und Reiche Europa's aus ihren Angeln hob, zusammenfetzte, überströmte die verheerende Fluth auch das Gestade des südwestlichen Theiles des österreichischen Kaiserstaates. Theoretische Schulgrübeln, durch den politischen Freiheitsschwindel angeregt, bemächtigten sich der verschiedenen Schichten der Gesellschaft, und während man die Rechte der Menschheit und des Volks wider die Regierung, gleichsam eine Chimäre realisiren zu wollen, mit Frivolität zu verfechten wünschte, rief man gewaltsam die öffentliche Willkür, sittliche Auflösung der Gesellschaft, und öffentliches Elend hervor. Das Irrgewinde der politischen und moralischen Influenz, - von dem großen Behikel der öffentlichen Meinung begünstigt, zerstörte somit jeden Wahrheitssinn: und nachdem die falsche Theorie durch keine Theorie widerlegt werden konnte, nachdem man das Wesen der Ausgeburt des Unsinnes zu verwirlichen, raschen Schrittes herauszog, griff die Macht der Waffen ein. Die stets lojalisten Unterthanen Österreichs, die Grenzer, aus treuer Anhänglichkeit an die herrschende Dynastie, im Gefühle des Rechtsstandes, unserm Allgeliebsten Monarchen auch im Unglücke ihre unerschütterliche Treue bewahrend, wollten durchaus die unverfehlte Aufrechthaltung der Souveränitätsrechte des Kaisers, wie die Maxime, die Sein Verstand Ihn als Lebensbedingniß des Kaiserreiches erkennen ließ, gerettet wissen, und in dieses Bewußtsein redlichster Gesinnungen eingehüllt, der hochherzigen Stimme ihres Gesalbten des Herrn folgend, betraten sie den einst so classischen Boden des Lombardo-ve-

netianischen Gebiethes, um den Alles Classische verheerenden Elementen die Spize zu biethen. Die gegründetesten Hoffnungen stiegen in allen den, um die ahnungsvolle Zukunft so bange gewordenen Herzen auf, als der greise, durch manche schwergeprüfte Erfahrung geläuterte Held an der Spize der begeisterten Krieger, seinen blanken Degen zog. Und die Riesenauflage lösete der geniale Heerführer durch die siegreich gelieferten Schlachten bei Volt a, Cremona, Pizzigethona und Mailand; — die Katastrophe von Sommacampagna und Castoza führte den Helden des Tages in die Ruhmeshalle der größten Heroen aller Zeiten hin. Der Nimbus der Unüberwindlichkeit der Tiara von Rom und des treu-brüchigen Königs von Sardinien verschwand vor der schimmernden Genialität des österreichischen Feldherrn, der allhier den Rhum des österreichischen Namens vollendete. Die daselbst errungene Glorie ward durch die Gnade und Anerkennung des gütigsten Monarchen erhöhet, nachdem Allerhöchstderselbe die tapfere Brust des heldenmüthigen Heerführers mit den höchsten militairischen Ehrenzeichen zu schmücken, und das Vorbild in dem österreichischen Heere zu nennen Allergnädigst geruhet haben. — Möge die Usurpation immerhin, und sie greife von welcher immer Zone ein, ihren wilden Launen und Gelüsten gegen die österreichische Monarchie den freien Spielraum mutwillig gestatten, möge die theoretische Schwindeler, im Gefolge der übermüthigen Eraltung, immerhin die spitzfindigen Geistesstacheln gegen die Einheit der Krone und des Monarchieverbandes, gegen die Herrschaft des Rechts, des Gesetzes und der gesellschaftlichen Ordnung zuspizen, die moralischen Tugenden des Grenzbewohners, der Rechts-sinn, Edelmuth und die Unabhängigkeit erstehen neben seinem ehernen Arm, als unbezwingbares Vollwerk, allen Elementen des Übermuthes und der Raserei Hohn sprechend: — möge auch das Land, das stets heroische Krieger erzeugt, der Monarchie, dem Vaterlande Tausende Radegy's schenken! So fühlen, so bethen wir Grenzbewohner zu Gott, dem Allmächtigen! —

Geruhen, Eure Exzellenz, die herzinnige Theilnahme,
 so wir an allen den, mit der Lebensgeschichte des ruhmgekrönten Helden
 eng verbundenen Aufopferungen finden, wie auch die reinsten Ge-
 fühle, so der bewunderungswürdige Heldenmuth der österreichischen
 Armee aus allen Zeiten in uns erregt, mit der, Eurer Exzelle-
 nzen eigenthümlichen Güte und Huld zu empfangen — geruhen die
 vorliegenden Blätter in der Serbischen Einkleidung, die ich denselben
 zu geben, manche Stunde, selbst in dem Augenblicke, als die Erfüll-
 ung meiner mit unzähligen Schwierigkeiten verbundenen Berufs-
 pflichten alle meine Kräfte streng in Anspruch nahmen, selbst dann,
 als ich unter der Bürde meiner häuslichen Angelegenheiten im Kreise
 meiner Familie zu erliegen glaubte, mit Seel' und Freude opferte,
 unter Ihre hohe Protection gnädigst aufzunehmen. Ich darf mit vol-
 ler Zuversicht hoffen, nachdem meine Hoffnungen sich auf jene All-
 seitigkeit und Liebenswürdigkeit des Geistes gründen, die Eurer Ex-
 zellenz auf alle Wege zu entfalten fähig sind. Keine Mühe,
 keine Beschwerden, keine Aufopferungen, die das Staatsinteresse und
 das Gemeinwohl erheischen, vermögen den thätigsten Eifer zu hem-
 men, und wir fühlen mit der wärnsten, dankbarsten Regung, im Zu-
 ge des Herzens jene großen Wohlthaten und die zunehmenden Fort-
 schritte, deren sich das Erziehungs- und Schulwesen unter Eurer Exzelle-
 nzen glücklichen Auspicien wesentlich erfreuet, indem wir
 auch alle Elemente der Bildung sich allmählig zu einer höhern Stu-
 fe der Vollkommenheit empor schwingen sehen. Alles wohlwollende
 Thum und thatkräftiges Wirken spricht dafür, daß Pflicht eines Staats-
 dieners in ihrem ganzen Umfange, in ihrer ganzen Würde die Idee
 ist, die Eurer Exzellenz ganzes Leben beherrscht, ist der schö-
 nen Seele Mittelpunkt, allwo jenes Erhabene des Horacischen: „und
 strenge Tugend, die kein Haar breit weicht von Recht und Pflicht, ist
 meine größte Göttin“ das volle Bürgerrecht erhält. Von dem Stand-
 punkte aus ist zu beurtheilen jene ruhm- und ehrenvolle Wahl, die
 Eurer Exzellenz traf, als die sorgfältigste Erziehung des ju-

gendlichen Prinzen, nun Sr. Majestät, unsers glorreich regierenden ritterlichen Kaisers Franz Joseph I. einen würdigen Mentor erheischt: und dieses einzige unter den glänzenden Verdiensten, die Eure Exzellenz um den Staat, um das Vaterland so manichfaltig sich erworben haben, wäre genug fähig, Ihre bleibende Bewunderung zu begründen — aber die zu erhabene Bescheidenheit Eurer Exzellenz verbietet mir ja strenge, die weite Reihe Ihrer verdienstvollsten Thaten zu verfolgen, wofür ich jedoch nicht umhin kann, als überzeugendsten Beweis deren, die Gnade, Liebe und Gerechtigkeit Sr. Majestät, unseres Allgeliebtesten Herrn und Kaisers sprechen zu lassen, nachdem Allerhöchstdieselbe in Anerkennung der allseitig und erfolgreich geleisteten Dienste, Eurer Exzellenz den Orden der eisernen Krone I. Allergnädigst zu verleihen geruht haben. — Ich als Gottesdiener vereinige deshalb in den alltäglichen Gebethen zu dem höchsten Wesen, meine heißesten Wünsche, womit es dem erhabenen Belohner der so rühmlichsten Thaten von Oben vergolten, und in den Stunden der harten Versuchung der kräftigste Schutz und Beistand im reichsten Maße verliehen werden wolle, womit es Allerhöchstdemselben Belohner durch den sinnreichen Wahlspruch „mit vereinten Kräften“ stets und immer zu Theil werde, als Stern erster Größe von dem Culminationspunkte der kaiserlichen Macht aus, deren die unsterblichen Ahnherren Allerhöchstdesselben sich vollkommen erfreueten, die Herzen aller treuen Völker durch die erquickenden Strahlen der Güte und Gerechtigkeit zu erheitern. Wollte der Allmächtige, daß das ehrenvolle Zeichen der Allerhöchsten Gnade auch die verdienstvolle Brust Eurer Exzellenz zu unserer allgemeinen Freude bei stets vollkommener Gesundheit durch eine lange Reihe glücklicher Jahren fort ziere.

Hochzuverehrender Herr Gouverneur! Das höchste Glück und den reichsten Lohn meiner unbedeutenden Leistung wird meine Seele fühlen, wenn es ihr gelingen sollte, zu der Überzeugung zu kommen, daß sie die beiden Zwecke: den dienenden und angehenden Grenzkrie-

gern, die der Mundart des Originals nicht genug mächtig wären, eine nützliche und zweckdienliche Lectüre geliefert — und dem, alle unsere Thcilnahme höchst erheischenden Invaliden-Fonde eine Unterstützung veranlaßt zu haben — wirklich erreicht hat. — Indem ich nun das Glück habe, das vorliegende, moralische so wohl, als auch materielle Vortheile bezweckende Werk der hohen Obsorge und Beförderung Eurer Exzellenz nochmals ganz demüthig zu unterwerfen, fühle ich mich auch ganz und besonders glücklich, die Ehre zu haben, in tiefster Chrfurcht zu sein

Sefferin am 13|1 October 1853

Eurer Exzellenz

gehorsamst ergebenster

Georg Schuppha

Pfarrer.

ВАШЕ ПРЕВОСХОДИТЕЛСТВО,

Высокопочишаємый Господинъ Гувернеръ!

Кадъ самъ силомъ удивителны войнички дѣла многославлѣногъ аустрійскогъ войсковође, ц. к. Фелдмаршала графа Радецкогъ у унутрашности моїй дубоко тронутъ, рѣшио се био да славе пуно войничко по приште нѣгово са Немачкогъ на Србскій езыкъ преведемъ, осетіо самъ заедно у дубльини срца мoga и не преодолиму желю, да овай краткій истина но снажно израђеный прегледъ дѣла, за време полу єдногъ столѣтія прелазеће починѣны, высокопочитаемомъ и обште любљномъ Имену Вашегъ Превосходителства посветимъ. Знамъ заиста я добро, да высина духа, истинитость взора и пронзливость дубокомыслія, да ова, са собомъ Вашегъ Превосходителства неразлучно скопчана припозната свойства начель само оногъ дѣла красити сме, кое сва класическа преимућства притяжава, у предосећаню пакъ, да справедљива предразсуда, одъ сваке предрасуде чиста душа и люби и почитує све светлеће славе точке, коима окружени велики люди, заслуге државне и човечества снискавши, люди, кои су обште познати, као изванредно велики и преимућствени дуси, међу нама дышу, у предосећаню велимъ, да свакій истинитый отечества пріятель и вѣрный поданикъ съ горећомъ жельомъ очекує, да се дирну и скину завѣса са оне тавне бѣдапуне точке споляшињгъ и унутрашињгъ живота аустрійске државе, гди су живе нѣгове за горку неиспытану судбу тако многоструечно свезане быле, у томъ предосећаню поуздано овай коракъ мой чинимъ я. И заиста, да пређемъ старіја

времена, каква горкосладка опоминанія ненаилазу на душу нашу, кадъ смртоносне оне и опустошаваюће ратове, кои су за време првы десетолѣтія текућегъ вѣка у срдцу нашегъ отечества свирѣпствовали, съ послѣдицама ныніма претресамо? Каква яда и страданія времена ненаастаю? Где є онай вѣрный Аустрів сынъ, у комъ се ніє сва унутрашњость нѣгова стресла, кадъ є видіо, да му є незaborављеный Царъ францъ I, и поредъ тога, што му є тако одана войска са отрицањемъ себе саме и собственнымъ пожертвованіемъ борила се, морао, предвиђени ясно будућност, немачко царско достоянство са себе скинути, кадъ є велимъ видіо да є побѣдама опоеный владѣтель Француза са старымъ колѣномъ Хабсбурскогъ дома сродити се захтео и сродіо се! Я немогу да ненаведемъ овде оне жалобне рѣчи нашегъ предоброгъ Отца отечества, кое є Онъ у свомъ ратномъ манифесту одъ 10. Августа 1813 къ срдцу нѣговы народа говоріо: „За монархију, за свету користь човечества, као одбрану за непрегледана зла, као залогъ болѣгъ поредка стварій дали су Нѣгово Величество оно, што є нѣговомъ срцу наймилѣ било.“ Но почемъ се непреклона гордость самовольства корзіческогъ силеџе ни съ каквимъ найскупљимъ жертвама укротити, и завоеванія жеђь ни съ каквимъ земаля уступаніемъ заситити ніє могла; почемъ є онъ существованіе независимы народа и држава европейски уништити, пакъ и Европу саму у окове бацити тражіо, и за одржати ово право нѣгово, ніє се ни найманѣ омышляо, одвеђъ насиљствнне припреме дызати, раздрешили су се были сви узы сродства и пріятельства на єданиуть између нѣга и сила европейски, све є уобщте оружія латило се и паметодостойна вечита

битка кодъ Липійске, у коїй су Аустріанцы, одушевлени прирођеномъ любовію и приврженостію къ своме Монарху, као лафови борили се, окончала є се са паденіемъ завоевателя Европе. За вечиту славу служи нашемъ юнаку, да є онъ Фелдмаршалл-Лайтнатъ, као Шефъ аустріскогъ Генералштаба бывши, не само расположено въ бой у битки овой учиніо, неголи и славно и храбро лично боріо се.

Нека ми буде овде дозволѣно, Высокопочитаемый Господинъ Гувернеръ! да се површно обазремъ на политіеску вреву едне части аустрійскоцарске државе, коя є отечество наше на краю бѣдапуногъ последнѣгъ десетолѣтія тако сильно усколебала, а башъ зато, што є изъ нѣ просіяла славна епоха нашегъ великогъ воісковоје, што є аустрійска воіска нѣно юначество у ньой запечатила. Почемъ є престолъ силногъ Монарха на западу неистовствуюћимъ народа бѣшенствомъ, несрѣћнимъ овымъ орудіемъ, кое є постоскій поредакъ свію скоро држава у Европи изъ темеля покренуло, срушенъ быо, прелиле су опустошаваюће ове волне и обалу южнозападне части царске државе. Теоретична школска суемудрія, поджежена политічномъ слободе несвестицомъ продреше у различна станя дружства, и докле є на овай начинъ упиняло се, да се подло заступе права човечества и народа, као кадъ бы се захтело, чудовиште какво створити, букинуло є тымъ самимъ насилствено явно самовольство, нравствена разтлѣность дружства и явна общта бѣда и несрѣћа. Блудне сплеткаріе ове политічне и моралне заразе, кое су слободномъ печатномъ подпомагане быле, разорише и искварише сваку праву мысао истине, и почемъ се лажне теоріе никаквомъ теоріомъ оборити ни су могле, почемъ

е насилиствено ступало се, да се существо безуміємъ порођено овештествує, изышла е оружана сила на мегданъ. Найчеститіи поданицы Аустріє, граничари, изъ вѣрне оданости къ владаюћої династіи, осећаюћи добро правично станѣ, сачувавши ньину непоколебиму вѣрность къ свелюбезнѣйшемъ Монарху и у несрећи Нѣговой, заискали су једино, да се сва права владѣтеля и цара у целомъ пространству одрже, као и оно основоположеніе невредимо да заостане, кое є разумъ Нѣму као једино условіе живота царске државе казивао, овако у савѣсти својої осећаюћи ступили су они на позивъ жалуюћегъ се гласа Помазаника Божијегъ, на землю некадъ тако классическу, Ломбардо-венеціјанску область, да супротъ стану стихіјама све што є классическо, опустошаваюћимъ. Найоснователніе надежде питале су сва вѣрина срца, коя су се претеће будућности плашила, кадъ є на вр'ху одушевљене войске съдѣй, толика искушенія искусствомъ претрпѣвшій войсковођа бритку сабљу изъ бедрице тргао био. Умностный и премућства пуный юнакъ овай рѣшіо є исполинскій задатакъ свой, отворивши побѣдоносне битке кодъ *Волше, Кремоне, Пиццигепоне и Миланова*; памет одстојна пакъ за павѣкъ битка кодъ *Соммакампане и Кустоцце* спровела є войсковођу овогъ у чести пуни Свеславије найвећи юнака свјю времена и лѣта. Непреродолимый блескъ Папскогъ оружјя и вѣроломногъ краља Сардинскогъ изчезао є предъ лицемъ свемоћногъ даровитогъ войсковође, кои є овде славу аустріјскогъ имена запечатіо. Милость и признателность нѣговогъ Монарха узвысила є славу овде извоевану, почемъ є Свевысочайшій храбре прси войсковође са найвышшимъ војничкимъ Орденомъ украсити, и нѣга образцемъ ау-

стріаской войсцы положити наймилостивіє благоизволіо.

— Нека бы неправедно отиманъ престола, пакъ долазило оно буди съ кое стране, ъуди и желъ све противъ аустрійске Монархіє несташнобезобразно одуларило, нека бы теоретично несвестице бунцанъ у свити са претераномъ развратностю противъ единства круне и свезе монархіє, противъ владе правичности, закона и дружтвеногъ поредка обманчиве бодлъ духа оштрльило; моралне добродѣтели граничара, правомысле, племенитость духа и приврженость поредъ челичне мищце нѣгове, дижу се како непреодолима стѣна, свима стихіјама надмености и беснила у очи смѣяюћи се ! — Да бы земля ова, коя цыгло юначке войнике рађа, Монархіи, отечству тысућа *Радецкіи*, поклонила ! Тако осећамо, тако се молимо мы граничари Богу, Свемогућемъ !

Изволите, Ваше Превосходиштелство, унутрашнѣ свесрдно саучастіе, кое мы у свима са повѣстницомъ живота славомъ увѣнчаногъ мужа тако тесно скопчанымъ пожертвованіяма нализимо, како и изливъ найчистієгъ чувствованія, коя удивленія достойно юнчество аустрійске храбре войске изъ свію времена у нама узбуђує, са свойственомъ Вашемъ Превосходиштелству добротомъ и благодушіемъ обрлiti; — изволите предлежеће листове у србскомъ одѣлу, кое кадъ самъ прекрајо, многе самъ часове, да и у самомъ ономъ магновенію, кадъ є исполненіе мое са неброеніемъ тегобама скопчане дужности званія, све силе мое потрзalo, да и онда, кадъ самъ мисліо, да ъу подъ теретомъ домаћи мои брига и послова, у кругу мое породице подлећи, и срдцемъ и душомъ жертвовао, — у высоко Ваше покровителство наймилостивіє прїймити. Я се надамъ съ пунимъ повѣренѣмъ, почемъ се надежде мое осни-

ваю на ону свестраность и любвездостойность духа, кою
 є Ваше Превосходителство кадро, свагда и свуда раз-
 віти. Нема тогъ затрудненія, нема тій тегоба, нема
 тога пожертвования, коя би неуморно дѣлателну ревность
 Вашу заморила онда, кадъ ю корысть државе, кадъ ю
 обште благостояніе позове, и мы са найтоплімъ и най-
 признателнімъ чувствованіемъ осећамо у срдцу нашемъ
 велико оно благодѣяніе и напредне кораке, кое воспит-
 тателна и школска заведенія подъ срећнымъ Вашегъ
 Превосходителства окрылѣмъ уживаю и развіяю, као и
 уобщте што све стихіе изображенія постепено вышу
 знатность добіяю. Цело благодѣтелно дѣйствованѣ, дѣ-
 ломъ снажено ревнованѣ ясно проповѣда, да є дуж-
 ность државногъ служителя у целомъ иѣномъ простран-
 ству, у целомъ иѣномъ достоинству она ідеа, коя це-
 лимъ животомъ Вашегъ Превосходителства влада, да є
 она лепе душе средоточіе! гди и оно виспрено Хора-
 щіево: „и строга добродѣтель, коя ни за длаку одѣ-
 права и дужности неодсутила, найвећа є моя Богиня“
 пунно право грађанства добія. — Съ ове точке по-
 смотренія морамо судити мы онай славе и чести пуный
 изборъ, кои є Ваше Превосходителство десіо, кадъ є
 брижльиво воспитаніе млађаногъ Надвойводе, садъ Нѣ-
 говогъ Величества нашегъ славно и срећновладајућегъ
 Цара и Господара Франца Јосифа I. достойногъ воспи-
 тателя заискalo было; и сама тако ова една између не-
 бросны заслуга, кое є Ваше Превосходителство кодъ
 државе, кодъ отечества себи стекло, кадра бы была,
 вековечиту славу Вашу основати; — но преузвишена
 учтивость Вашегъ Превосходителства забранює ми стро-
 го, да спроведемъ овде све оне сяйне заслуге Ваше; но
 пропустити ипакъ немогу, да за найвѣродостойніе све-

дочанство тога, ненаведемъ милость, любовь и правду
Нѣговогъ Величества, нашегъ наймилієгъ Монарха, по-
чемъ въ Онъ Свевысочайшій признаваючи свестране кори-
стипуне услуге, изволіо Вашемъ Превосходителству Ор-
денъ гвоздене круне I. ~~наймилостивіє~~ подарити. Я,
као служитель олтара Божієгъ саединявамъ зато у по-
свѣдневнымъ моимъ къ свевысочайшемъ свію сущте-
ства, и мое найтопліє желѣ, да бы се высокомъ Даро-
дателю и Наградителю тако достойны дѣла съ выше
воздало, и у часу бѣдапуногъ искушенія зашита и по-
моѣ крепка у найбогатиої мѣри ниспослала се, да бы
Нѣму, Свевисочайшему Наградителю умобогатымъ изре-
ченіемъ „саюженымъ силама“ садъ и за свагда подало
се, да као звезда прве величине са найвыше точке цар-
ске силе, на коїй су неумрли Предцы свевисочайшегъ
свагда боравили, срдца свію вѣрны народа благодат-
нымъ зрацима доброте и правде блажи и тѣши! Да бы
дао Свемогуїй, да чести пуный знакъ царске милости
и заслужене прси Вашегъ Превосходителства на общту
нашу радость, у подпуномъ здравлю на многа и срећна
лѣта краси!

Высокопочитаемый Господинъ Гувернеръ! Найвы-
шій степень среће и найбогатію награду за незнатну
мою услугу осети ће душа моя, ако јој се пода, да до
тога увѣреня дође, да е обе положене цѣли: — слу-
жећимъ и настаюћимъ граничарскимъ войницима, осо-
бито кои езыка подлинника незнаю, полезну и цѣлисход-
ну читанку — и заведенію инвалида, кое свако наше
саучастіе захтева, подпору дати, — савршено постигла.
У осталомъ, почемъ срећу имамъ, да дѣло ово матері-
јалне и моралне користи за предмѣтъ имаюће, высокомъ
попеченію и поспѣществованію Вашегъ Превосходител-

свава найсмиреніе опеть подчинимъ, осеѧмъ себе срећногъ са свимъ, и зато особито, што имамъ честь быти са найдубљимъ страопочитаніемъ

у Сефкерину¹ | 13 | Октоврія 1853 |

Слуги Господніи
Вашегъ Превосходише лѣща
покорнѣйше оданнѣйшій

Георгій Шупица | Парохъ.

Слуги Господніи
Вашегъ Превосходише лѣща
покорнѣйше оданнѣйшій

—, qui res hominum, — —
Qui mare, et terras, variisque mundum
Temperat horis ?

Unde nil maius generatur ipso,
Nec viget quicquam simile, ac secundum;

Hor. Lib. I. Oda XII.

Er geht und zeigt sich also — Heeren,
Dass jeder sich gewissen Sieg verspricht,
Denn Gunst des Himmels scheint ihn zu verklären,
Macht hoch und hehr Gestalt und Angesicht,
Und gießt auf's Antliz ihm den Glanz der Ehren
Und weckt der Jugend schönes Purpurlicht,
Und mehr als sterblich scheint er in der Regung
Des Flammenblickes und jeglicher Bewegung.

Tasso befreites Jerusalem,
20, 7.

Глава прва.

Одъ почетка войничкогъ попришта Графа Радецкогъ, до почетка превратны ратова (1784 — 1792.)

Іосифъ Графъ Радецкій одъ Радецъ родію се године 1766 у Тржебницы варошицы земледржцу Хоршов - Теницъ приналежећой — у клатавскомъ срезу у Чесской, и ступіо є 1. Августа 1784 у кірасирскій полкъ Графа Карамеллій чиc. 2, (1798 Надвойводе Франца одъ Модене, 1846 Барона Сунстенау-а одъ Шитцентала) коя є онда у Мацарской у Бенђешу становала. 3. Февруарія постао є онъ Лайтнантомъ, а 11 Ноемвріа 1787 Оберлайтнантомъ, и у овомъ свойству є участвовао онъ у походима одъ 1788 — 1789 противъ Турака.

Путованѣ Цара Іосифа II. у Херzonъ (Maia 1787) и нѣгово заедничко путешествie са царицомъ Русіe, Катариномъ II крозъ Кріммъ, узбудило є зазорно внимание Порте, и дало є одъ части и повода, да є она 16. Августа, 1787. Руссіi рать објвила.

Почемъ є Царъ Іосифъ 29. Августа о овомъ рата објавленію извѣштенъ быо, заповѣдіо є, да войска нѣгова на турску границу ступа, и да се све са свойственомъ нѣговомъ значаю снагомъ и дѣлателностю за рать спрема. Нуэцелу турску границу поставлѣнъ є быо военый кордонъ, многи су полкови у движеніе поставленi и за ступанѣ спремни были.

Но почемъ се юштъ нiе знало, хоће ли Французска и Прайзска спрама рата овогъ равнодушна быти, нiе се смело, ни войскуisu изъ Подолія (Niederlande), изъ Чесске и изъ Моравске извлечити.

Главна войска подъ личнымъ заповѣдничествомъ Цара, имала є на Дунаву и на Сави спрамъ Сербіe опе-

рирати; осимъ тога постављни су били у движеније јоштъ и други петъ воены тѣла (*Mittee corps*) и то: право подъ заповѣдничествомъ Фелдцайгмайстера Принца одъ Кобургъ у Галици; друго подъ Фелдмаршал-Лайтнантомъ Графомъ одъ Фабрісъ у Ерделю; треће подъ Фелдмаршал-Лайтнантомъ Графомъ одъ Вартенлебенъ у Банату; четврто подъ Фелдмаршал-Лайтнантомъ Графомъ одъ Митровскій у Срему и Славоніи, а пето съ почетка подъ земальскимъ коммендирендеромъ Генераломъ Девінсъ, а после подъ Фелдцайгмайстеромъ Княземъ Карломъ Лихтенштайнъ у Рватской.

Осимъ свега овогъ, добила су јоштъ и многа мања одцепљна одѣленія (*Detachements*) налогъ, да чувају границе аустрийске одъ Турака, као и сајзъ оперирајуће войске.

Шесть баталліона изъ унутрашњости Аустрије за ратъ оружани одређени су били, да чувају морска пристаништа, Триестъ, Фіому и Порто Ре, као и целу проморја дужъ.

За одбрану погранични морски пристаништа Зенгга и Карлопага устроенъ је био нарочитый пограничный баталліонъ; новоподигнути обкони и баттріе обезбеђивали су приморја, а мали войнички бродови бранили су бродарство и трговину противъ непріятельскогъ напада.

Овако је аустрийска войска съ концемъ године 1787 за ратъ са свимъ готова стояла. Главнији чертежъ операција између Аустрије и Руссіје скроеный био је, да све у ужемъ кругу, који ће јужнозападно до преногъ мора допирати, у срдце турскогъ царства продиру. Руссіјскому войску подъ војсководствомъ Фелдмаршалла Румянцева, подпомагала је съ једне стране и њина флотта на црномъ мору, съ друге пакъ ињено воено тѣло, кое је у Галици стояло.

Све силе европейске, одъ стране Порте упитане, како ће спрама рата овогъ са Руссіјомъ обходити се, одговориле су преко свои кодъ Порте бавећи се посланика, да ће равнодушне быти. Аустријскій одговоръ

гласіо є: „Нѣгово Величество немогу никако одобрити шта више и яко негодую наглый онай коракъ, коимъ є Порта нѣговой Саюзицы, Царицы свію Русеа рать о-бявила; међутимъ Порти ће быти ямачно познато, да су Нѣгово Величество у оваковимъ отношеніяма и обвеза-ни, трактату сходно, Царицы помоћь дати. Ако бы Порта то као непріятельство сматрала, мы ћемо за сва-кій случай преправни быти, неће ли пакъ она досадаш-нѣ пріятельско отношеніе са Аустріомъ поради тога, као нарушено сматрати, то ће се и поредъ тога, што се помоћь дає, пріятельство моћи одржати на граница-ма съ обе стране и далъ, и Нѣгово Величество бы са удовольствомъ роллу посредственика на себе узели.“

На ово изясненіе заискала є Порта, да се аустрій-ска войска одъ нѣни граница удали. Бечкій кабинетъ одговоріо є на то у почетку месецца Ноемвріа: „да ни-ти достоянство Цара, ни безбѣдность нѣгови држава допушта, да се кордонъ натрагъ повуче. Неће ли Пор-та ове наше уредбе трпити, мы ће мо ѹой спокойно рать обявити.“

На рѣшителный овай одговоръ ніє се Порта више одазвала; Царь є найпосле 9. Февруаріа 1788. ньой заиста ратъ обявіо.

Кирассирскій полкъ Графа Карамеллій налазіо є се трајућемъ походу овомъ у три одѣленія кодъ главне войске, коя є тай задатакъ имала, да рѣку Саву осло-боди, Шабацъ, Бѣоградъ и Видинъ да заузме, и Нишъ да освои; почемъ само са овымъ освоеніяма могла є Сербія у руке аустрійске пасти. Овай полкъ издржако є прву ватру подъ Генераломъ коняничества (Kawalle-rie) Графомъ Кинскій, кодъ одѣленія ФМЛ. Тige, а у бригади Г. М. Каванага. Оберлайтнантъ Графъ Радеци-кій одправљао є у походу овомъ по највише дужно-сти Ордонанц-чиновника кодъ Фелдмаршалла Графа Лација.

Фелдмаршалъ Графъ Лациј, 63 године онда старъ, био є Предсѣдникъ придворновоеногъ Савѣта, и као ad Latus кодъ цара Јосифа, кои є у свевысочай-

шай собственой особи своій главномъ войскомъ управляо. Овай мужъ имао є сва свойства за єдногъ войсковођу; дѣло подъ насловомъ: Дѣла и карактеристичне черте славны аустрійски войсковођа, говори при свршетку нѣговогъ животописанія: „Вѣранъ нѣговимъ чертежима, у издржателномъ стриѣнію и умѣрености свагда самъ себи раванъ, знао є онъ са рѣдкимъ себе самогъ пожертвованѣмъ, огњевитость нарави нѣгове утишати, и ако є кадъ и кадъ на мѣсту войничкогъ упражненія одъ овогъ и одступао, на боишту ништа га ніє могло одъ нѣгове ладнокрвности одвратити. Нѣгова храбрость, изузимаюћи млађане смѣлости у подчинѣнной служби, свагда є скопчана была са разлогомъ, разлагао є ячину нѣгове войске, разлагао є потребе нѣне, добро є очи пѣгове отварао, кадъ ће се опасности изложити, кадъ ли нѣ избѣгавати. — Онъ є био вештъ у тежкой овой струцы ратне умѣтности, у правой и единой способности войсковође, коя га є одъ остали войника вештествено различкова. Еднако срећна, како душевна тако и тѣлесна дарованія, учинила су Лація великимъ мужемъ; но онъ є по већој части сва ова нѣгова дарованія самъ развіо. — Изъ школе овогъ мужа кроchio є Радецкій у ратоборно поприште, и види се, да є великогъ овогъ войсковођу юштъ онда изабрао себи за мыслеобразникъ, кои постигнути, тврдо є заключио био. Мы се надамо, да ће наши читательи на краю овогъ, нѣговой слави посвећеногъ дѣлца, съ нама єдногъ мнѣнія быти, да се, сирѣчъ описаніе овогъ карактера, у це-лой истини и изрядности на нашегъ садашнѣгъ побѣдоносногъ войсковођу однети може.

Мы се нећемо у пространо излаганѣ похода овогъ упуштати, него ћемо само поредъ гореизложеногъ повода и оружаня за ратъ, слѣдства тогъ рата новести, обширнѣ пакъ сказиват' ћемо оне ратне догађае, у коима сјайна дѣла юнака нашегъ блистаю се.

Войска имаюћи пуно повѣренъ у своме Цару, за свакій случай преправна, чекала је само заповѣсть за походъ, који је съ почетка велика слѣдства обећавао, но доцніје је противъ сваке надежде, уобщте одъ мале користи био. Безъ да је главна войска задатакъ свой рѣшила била, морао је походъ, са великимъ силомъ и одушевљенијемъ предуготованый, и са пресрећнимъ знаменіјма упочетый, доцніје политическимъ супротдѣйствомъ и случајнимъ догађайма у напредованю нѣговомъ задржаний сбогъ приближавајуће се зиме прекинути. Дубица и Нови падоше истина, но по доцкань тако, да се Банялука јоштъ исте године освоити ніје могла. Берберъ је подъ саму зиму обседнутъ, само што је једанъ Шабацъ јоштъ 25. Августа освоенъ; предложена нападанја на Београдъ ни су се предузимала; и само посредствомъ знаменитогъ насана кодъ Бежаніје могла је войска рѣки Сави приближити се и у Земуну укопати се. Све ово могло је само са не малымъ уштробомъ главне войске, одъ кое је велику часть и зараза сбрисала, удејствовати се. Ако и нису слѣдства очекиваню подпuno одговорила била, и пакъ је аустријско оружје, кадъ је годъ у ватру дошло, стару свою славу запечатило. Тако је кірасирска регимента Карамелліј у бѣдственомъ повратку свомъ одъ Илове у Каракебешъ, 21. Септ. где је она са кірасирскомъ региментомъ Каванагъ (Барона Менгенъ чис. 4.) стражњаку (*Mitregarde*) сачинявала, непріятельску ватру три сата и дуже постоянно издржала, гонеће јй спаје виште путји нападала и повратакъ войске обезбѣђавала.

Почемъ је свирѣпствујућа зараза на здравље и самогъ Цара и нѣговогъ Фелдмаршалла Лација убиточно дѣјствовати почела, оставили су били 18. Ноем. обојца войску, а Генералъ конјничтва Графъ Кінскій, примивши врховно войскозаповѣдничество учинио је са управителемъ тврдинѣ Београдске примирје за време, докле строга зима држала буде; примирје ово простирало је се и на све Аустријске границе; тако је сва

войска на опредѣлене свое зимнице разиша се била. Регімента Карамеллій зимовала є у Кечкемету.

Царь Іосифъ, чимъ є у свой дворъ (5. Дек.) стигає, одма є за войску све нуждне уредбе чиню, да не бы слѣдства предстоећегъ похода опеть сумнителна появila се. Войска є имала умножити се; житнице напунити се; воиници упражнявали се, и свечбавали свойства Турскогъ рата; тако исто и предводитель окретній и вешти садъ исчекивали су само на заповѣсть къ походу. Аустрійска воєна отදенія у почетку године 1789 юштъ су на своимъ зимницама мирно почивала. Воинный чертежъ за походъ год. 1789 веќъ є за рана юштъ скроенъ и претресенъ био.

Почемъ ове године нити є Царь нити нѣговъ пратіоцъ Графъ Лаций къ войсцы долазіо, прійміо є врховно войскозаповѣдничество Графъ Хадікъ, но, кадъ є и овай у кратко време разболео се био, вручено є было врховно войсководство Фелдмаршаллу Лаудону. Регімента кіассира Надвойводе Франца стояла є 15. Априліа у воєнномъ Сремскомъ тѣлу подъ Генераломъ коняничства Графомъ Кінскій у отදенію Фелдмаршал-Лайтнанта Тіге и бригаде Генераль мајора Харнопкурта. Фелдмаршалъ є съ концемъ месеца Маia съ већомъ частію главне войске кренуо се у Банатъ на Бѣлу-цркву. Око половине Юлія месеца, кадъ є войска са 17 баталліона умножена была, подпа-ла є регімента кіассира подъ заповѣдничество Фелд-цайгмайстера Клерфайта, и участвовала є у обсади Бѣ-ограда, кои є послѣ 3. недеља дана подъ уговоромъ Аустріи преданъ био. Да су могла поузданія извѣстія о ячини и положаю непріятеля добавляти се, да є веће повѣренъ дѣйствовало, и чертежъ ратовођења да є живлъ у дѣло производіо се, походъ бы овай далеко срећ-німъ успѣхомъ увѣнчанъ био. У прочемъ Аустрійска войска и овде є воиничкомъ строгостю, одважностю и храбростю отликова се. Поедини догађая свѣтлогъ юначества толико є было, да є царь, на предлогъ Лаудона, Юлія месеца ове године и садъ юштъ постоја-

почестна знаменія, златне и сребрне храбро-
сти медайле поєдины ради юначки дѣла за воин-
ство установіо быво.

Съ концемъ године одпуштена е была войска на
зимнице. Регімента кірассира Надвойводе Фран-
ца становала е у Орошхази и у Комлошу у Банату.

Царь, когъ е здравлѣ болесть и брига непрестано
подривала, престави се 20. Фебруаріа доидоће године:
побуна у Подоліяма (*Niederlanden*), коя е почастно
іошть у години 1787 появљивала се, безъ да е вни-
маніе узбуђивала, садъ е истомъ на еданпутъ букинула,
а европейске сile гледале су напредакъ Аустрійске
войске у Турской прекимъ окомъ. Све ово побудило
е Престолонаслѣдника цара Леополда II., кои е многа и
многа у внутренности царства преиначіо и у редъ до-
вео быво, да ратъ завоеванія прекине, и чертежъ онай,
да се Турцы изъ Европе протераю, изглади. Срећа о-
ружјя наше войске у овомъ трећемъ походу осмѣивала
е се одма іошть у почетку, но опетъ е примиреніе 23.
Септ. 1790 учинено, комъ е месеца Януаріа 1792 и
заключеніе мира Шистовскогъ слѣдовало. У миру
овомъ добила е Порта све натрагъ, што е пре рата о-
вогъ у иѣной руци было, а Аустріа, осимъ што е цѣ-
лисходніе станъ границе, и пробитачнія у трговини от-
ношенія за се издѣйствовала, ніе у трима овымъ похо-
дима ни съ чимъ другимъ одабрала се. Но во-
инство е удобну имало прилику, да се за слѣдуюће рат-
тове практически изобрази, и да иѣгово у свакой при-
лицы показано юначество, како у целомъ, тако и у по-
єдинымъ догађайма засведочи. Юначество ово вѣродо-
стойно засведочаваю храбости медайле, одъ кои е 74
златны и 611 сребрны воинству у походима овымъ у
Турской и Подоліяма ратуюћемъ удѣльно было.

Глава друга.

Французки превратни ратови. (1792 — 1798)

Французскій превратъ године 1791 букинувшій та-
ковый є правацъ узео буо, да є ясно предвидити се
могло, да отношенія нѣгова нећею на нѣгову землю о-
граничити се, него ћею отважно у отношенія и остали
европейски држава упlestи се, и сва средства употреби-
ти, да или хитростю или силомъ станѣ држава уз-
колебаю. Почемъ су отношенія све већма угрожаваюћій
видъ на себе узимала, почемъ су Французи све продрз-
льивія захтеваня предлагали, Аустріа є съ Прайзскомъ
7. Фебруаріа 1792 године бранителный сајузъ учинила.
Међу тымъ умре Царь Леополдъ II. Фебруаріа, а
сынъ нѣговъ Францъ, доцніи Францъ I. ступи на пре-
столъ. Почемъ Аустрія садъ сајузъ са Прайзкомъ ру-
шити и припреме ратне на одбрану свои граница обу-
ставити, и ни јдномъ захтеваню французкогъ кабинета
удовлетворити ніе хтела, натерало є ново Попечитель-
ство изъ Якобинерски смутльиваца сложено, Краля Луд-
вига XVI на тай коракъ, да є 20. Априліа Аустріи ратъ
обявіо.

Походъ противъ Французке год. 1792 управљеный
отворіо є се у Подоліяма 29. Априліа подъ заповѣд-
ничествомъ войсковоће Алберта одъ Саксенъ-
Тешенъ, кои є, осимъ посадне войске, 30,190 пеша-
ка и 5848 коняника бројо. Но войсковоћа овай морао
є болести ради свое у найопасніемъ положају войско-
водство свое 16. Ноемвриа предати Фелдцайгмайстеру
Клерфайту. Фелдцайгмайстеръ сбогъ оскудице у-
рани и подвозу као и сбогъ зломисленника у земљи, по-
ложай свой кодъ Левена одржати ніе могао, него є морао
иза Мааса рѣке натрагъ повући се. Последнии
дана истомъ чипяше се, као да є срећа рата на Ау-

стрійску войску осмѣяvalа се, почемъ є Фелдцайгмайстеръ съ концемъ године войску, коя є юштъ 29.229 пешака и 5109 коняника брояла, на зимнице разредити могao. Войска є по нѣговой заповѣsti у две линіе на Ерфти одъ Гавенброхи до Енскірха, и нузъ Роеръ одъ Лінніха до Нидегхайна ступала.

Несрећный коначъ овогъ похода извирао є изъ не-преодолимы препона, съ коима є войска борити се имала. Подугачка линіа одбране, далеко већа сила непріятельске войске, превратне мысли жителя землѣ, доцніе войничко издайство, кое є у Подолскимъ регементама наступило было, оскудость у топовима, велико растояніе одъ накнадны извора, чувствителна оскудость у безбѣднымъ положайма, найпосле и несрећный походъ Саюзника на битвишту, сва ова была су главни узроцы, што є чертежъ операција противно испао, и што се ніе могло задобити оно, што є одъ бистрине ума и одважности војсковоћe, што є одъ непотресногъ юначства и издржателне храбости војника очекивало се.

Истомъ у послѣдуюћимъ походима одъ године 1793. 1794. и 1795. налазимо мы регіменту кірассира Надвойводе Франца, у коїой є Радецкій служјо, кодъ войске, и то у походима одъ год. 1793 и 1794. кодъ главне войске подъ заповѣдничествомъ Фелдмаршалла Прінца одъ Саксен-Кобурга; а године 1795. служјо є онъ у войцы на дольной Райни подъ Фелдцайгмайстеромъ Клерфайтомъ. Ели Радецкій, поставшій 9. Августа 1794. другимъ Риттмайстеромъ, у походима овыма са нѣговомъ регіментомъ участвовао, или є на другу кою страну одређенъ быо, поуздано казати не можемо, почемъ се у войничкомъ дѣловодству текъ одъ год. 1796 поименце онъ споминѣ. По томе дакле остає и овде едно праздно мѣсто, кое само Слављный, или нѣгови садрузи, кои су у едно доба у той истой регіменти съ нымъ служили, — но на жалость таковы неће много быти — подпунити могу. Но мы бы се одъ цѣли наше одвећъ удалили, кадъ бы свако и найманѣ обстоятелство, ова три похода пратеће,

овде излагати хотели. Назначит' юмо овде уобщте на-
клоность и сређу, коя е Аустрийско оружје спроводила
была; еръ кадъ брой задобіені боева, сраженія и обса-
да за ове три године дана, по познатой стратегіческой
важности изъ дѣловодства извадимо и са изгублѣніма
сравнимо, онда стои слѣдуюће отношеніе; у години
1793—21. на стр. Аустріе, а 3. на стр. Французке.
1794—17. " " 16. " "
1795—12. " " 5. " "

Да е воинство изъ свію народа Аустрийскогъ цар-
ства састоєће се прилике обильне имало, да природномъ
своюмъ храбростю, издржателностю и сношенїмъ сва-
когъ рода тегоба, како и приврженостю къ войсково-
ђама пуну признателность задобіе, засведочаваю у год.
1792. 1793 и 1794. за лично показане храбости раз-
дане Храброosti медайле, одъ кои е 2621 сре-
брны, и 259 златны, поудѣльнивано было.

У походу одъ 1796 год. налазимо Риттмайстера
Графа Радецкогъ као Спомоћника (*Ajutant*) кодъ
Фелдцайгмайстера Барона одъ Баулій, кои е 17. Мар-
та врховно заповѣдничество надъ войскомъ у Италии
прійміо био. Почемъ е Баулій год. 1794. као Фелд-
маршалл-Лайтнантъ са военнимъ тѣломъ (*Armeekorps*)
у Луксенбургскомъ кодъ Арлона — кодъ когъ военогъ
тѣла е регімента кіассира Надвойде Франца на-
лазила се — управљао, обстоятельство то дае намъ по-
вода заключавати, да е истый тай войсковођа јоштъ у
овомъ походу прилике имати могао, да способности и
употребителность Радецкогъ испыта, еръ кадъ је
поступіо Фелдцайгмайстеромъ, и войсководство у Ита-
ліи предао, узео га је са собомъ, докъ е регімента нѣ-
гова у Немачкој јоштъ тукла се.

Изузимаюћи ц. к. воено спомагателно тѣло подъ
Фелдмаршалл-Лайтнантомъ Коллій, кое је къ Сардин-
ской войсци принадлежало, брояла је аустрийска войска
съ концемъ месеца марта рачунеки 1500 момака Неа-
политански, 32,000 ратоборни пѣшака, 500 конјаника и
148 топова. Войници су оскудѣвали съ ограђачима, ко-

шуляма, а половина войске ніє имала ратны потреба и орудія. Претрплене неугодности и патнѣ ланьскогъ похода, несгодни постои на зимницама, глотанъ, по вѣкой части съ кукурузомъ мешаный лебацъ, све ово многе э болести проузроковало, тако, да є число по болницама лежећи войника съ концемъ месеца Марта преко седамъ хиляда износило.

Седамдесеть и єдну годину старый Баулій, кои є сбогъ храбости и одважности нѣгове, као и стратегическогъ проницательногъ взора уобщте славлѣнъ быо, имао є са младымъ, срчанымъ и даровитымъ противникомъ огледати се; еръ на спрамъ нѣга стояо є Наполеонъ, као врховный Генералъ французске войске.

Баулій є 29 Марта премѣстю свой главный постай изъ Павіе у Алессандрию, а воинство є са зимница свои дошло у нове положає. Фелдцайгмайстеръ Баулій намѣріо є быо, да Французе са сувогъ одъ Генуе пресече, тога ради є и послao 30 Марта прогласъ на Генуезце, изясняваюћи имъ се, да као пріятель и покровитель нынъ на ныину землю ступа. Республика Генуа противила є се свакомъ порушению права областногъ, да бы тако са усиливанѣмъ поне сенку неутралитета показала. Тужили су се и управительи одъ Нови и Гави на увреду права неутралне области, но одпора ни-су давали никаквогъ.

Бонарпата є 9 Апріліа премѣстю свой главный постай у Савону. Онъ є заключію быо, да нападателно ступаюћи средоточіє подугачке линіє саюзника продере, да тымъ начиномъ Піемонтезску войску одъ Аустрійске разстави, и да после кораке свое на користъ свою употреби. Фелдцайгмайстеръ Баулій кренуо се є 10. у две колонне къ мору, да на десно крыло французске войске кодъ Волтри удари, и да га къ средоточію узбіє. Права колонна подъ Генералмајоромъ Пітоній (3350 пешака и 624 коняника яка) кренула - се у 11 сати са Кампо-Мароне, почемъ є Генераль Пітоній юштъ у 8 сатій у ютру спомоћника свогъ Лайтнанта Ліліенберга са 250 слободняка преко Madonna del

la Guardia у планине Сестри и Пегли предтечно одпра-
віо быо, да га съ десне стране чуваю.

Главна колонна ступала е преко Rivarolo, San Pie-
tro d' Arene, преко прелаза Polcevera и Cornegliano, у
Sestri di роне. Кадъ е колонна тамо стигла, непрі-
ятель е већь иза Пегли натрагъ повукао се. Предњака
(Avantgarde) изъ 4 компаније Слуинаца, предвођена Ба-
улинимъ спомоћникомъ, капетаномъ барономъ Малкампъ
ударила е на то мѣсто, а међутимъ е Лайтнантъ Лілі-
енбергъ са његовы слободняцы успужао се на брдине
десно одъ Пегли, са упты бајонетты ударіо е съ ле-
ве стране на непріятеля и стерао га е са два бруда до-
ле. Непріятель видећи себе лево на брдинама обколѣ-
на, повукао е се на брежине и за Пегли натрагъ.

Полковникъ Вукашиновићъ, одправивши три
компаније Рваћана лево на Aqua santa а друге три де-
сино на Монте Корноли, ударіо е на непріятеля са пред-
њакомъ друге колонне одъ Масоне преко горе Апенина,
откуда ће и на Волту ступати. Войници су међутымъ
съ обе стране на бруда успужали се, и обконе непрія-
тельске на юришъ отели. Предњаци одъ прве колонне,
већь су на приморју одъ Корнелија са непріятелјемъ
сразили се били, јеръ ово е са освојены брегова чисто
видити се могло. Почекъ е непріятельско једно оддво-
ено отдељеніе одъ Рокка дел' Денте усбјено было,
ударіо е Полковникъ Вукашиновићъ на непріятеля са стра-
не. Французи пребравши се кодъ Санъ Николе јоштъ
једанпутъ држали су се за целый једанъ сатъ муже-
ствено, после даду леђа, и отиду преко Сестри и Пе-
гли у Волту натрагъ. Друга колонна башъ кадъ е
свићало, стигла е у Волту. У првой колонни бројло
се неколико мртвы и ранѣни, а у другой е само 9 гра-
ничара ранѣно было. Прва колонна заробила е 20 мо-
мака, и задобила е осимъ разногъ оружја једну житни-
цу са 200 цакова брашна, друга пакъ заробила е 10
чиновника и 150 момака, освојила е кодъ Ареще два
брода, одъ кои е једанъ съ брашномъ, а другиј са 20
бурадиј пушчаногъ пра' натоваренъ быо.

У релациј преко битке ове говори Фелдцайгмайстеръ Баронъ Баулій изъ међу прочегъ и ово:

„Осимъ мудрогъ и храброгъ поведенія Господина Генералмајора Барона Піттоні и Полковника Вукашиновића не могу доста похвалити и особито препоручити оба моя спомоћника Барона Малкампъ, кои є кодъ колонне Генерала Піттоні предњаку предводію, и Риттмайстера Графа Радецкогъ одъ Надвойводе Францъ кирассира, кои є кодъ мене у другой колонни боріо се, войнике на бой храбріо, и са Полковникомъ Вукашиновићемъ ноћу до подъ зидине Велтийске дошао, и моимъ заповѣшима на свакомъ мѣсту точну послужностъ добавio био.

И Аргенто є срећно напредъ ступао. Наполеонъ, иочемъ є видію, да є постављна и његова войска на овай начинъ на вишие мѣста опасности изложена, заключію є да нападателно напредъ ступа.

Битке затымъ одъ 12 до 15 Априліа, слѣдовавше, а нарочито жестокій бой на нашемъ левомъ крылу и пресеченій саобраштай са Піемонтезкомъ войскомъ о-предълію є био Ф. ц. м. Бауліа, да се съ левымъ крыломъ одъ Волtre и преко Босхетте натрагъ повуче. Наполеонъ, кадъ є освојо Коссарію и сраженіе кодъ Дего издржао, обезбѣдію є био съ тымъ за себе и главне брдине Апенина и подножіе брегова између оба Бормида и Белбе брега, а съ тымъ самимъ господаріо є са свима операцијама, кое су у овомъ походу наменуте быле.

Седай юнакъ Баулій, колико є велика војничка знанія и искуства притежавао, није се могао са првымъ Стратегомъ ондашињгъ времена надмећати. Са ограниченымъ къ ратовојену средствама, са непоузданымъ сајоницима съ једне и друге стране, са душманскимъ бунтовнимъ народомъ и за леђа: ту су могла слѣдства лагко и напредъ израчунати се. По изгубљеној битки кодъ Лоди (10 Маја) и на рѣки Минциј (30 Маја) морао є онъ са изнемогломъ войскомъ и његовомъ

найпре иза Минцю, а после иза планина Тіролски на-
трагъ уступати.

Радецкій є 29 Маіа постао маіоромъ у піонир-
скомъ тѣлу; Баулій є у слѣдству нѣговогъ великогъ у
походу овомъ затрудненія и яко порущеногъ здравля дао
оставку.

У походу одъ године 1797 налазіо є се маіоръ
Радецкій кодъ войске у Италіи и участвовао в од-
веѣь дѣятелно како у утврђеню Градишке, тако и у
зыданю обкопа на Ізонцы. Овде предъ нама лежи нѣ-
гово у смотренію овомъ собственоручно на Полковника
Цахъ кодъ Генерал-квартир-майстерштаба находећегъ
се управљено извѣстіе, кое намъ дае наиболѣ сведочан-
ство нѣговогъ войничкогъ знаня и нѣговы способностій
у технической струки, као и оны препона, кое су дѣ-
лателности нѣговой свуда на путу стояле. Мы овде
ставляемо извѣстие то одъ речи до речи са подпісомъ
нѣговимъ.

„По высокой заповѣсти я самъ съ Господиномъ
каپетаномъ одъ Генерал-квартирмайстерштаба, Штутер-
хаймомъ сагласіо се, да гдигодъ узможемо, око яркова
редута колѣ поударамо — но само тако высоко, коли-
ко грудоодбрана (*Bruftwehr*) допушта, да се не бы и
за леђа стоећимъ момцима пуцанѣ отежчало — врата
одъ летвій да се саграде, кодъ споляшни, одъ землѣ
изведены насапа, и на онимъ мѣстима, где се колѣ у-
садити неможе, да шпанске конянике *) начинимо. Су-
тра ћемо одъ дрва на подножію брега Карета, а тако
исто ћемо и одъ оны на маломъ острову између рече-
нога брега и Градишке налазећи се дрва колѣ тесати
почети. Но почемъ се цела ова справа одъ речены

*) Шпанскій коняникъ зове се у ратной умѣтности она справа, коя
се при диваню обкопа нападаюћемъ непріятелю, као препона, на
путь полаже. Састои се ова справа изъ четырь или шестугол-
ны балвана, на коима су рупе одъ 6 до 9 цоли раздалеко поиз-
бушене; у ове рупе позабада се све у накрстъ подугачко заоштр-
љено колѣ. Дужина шпанскогъ коняника износи обычно 10 до
12. стопа, Справа ова употреблява се особито противъ коняни-
ка непріятельски, да не бы изненада на станъ ударити могли.
Прев.

тій дрва излишити неће моћи, морат' ћемо и зверинякъ Графа Турна на цѣль ову употребити.

Господинъ Оберлайтнантъ Ронъ добіо є упутствіе, да ючерашић лопате пріими, и да држалъ одъ налазећегъ се кодъ пѣга дрводелъ саградити да, кое є данасъ и учињено. У осталомъ явља реченый Господинъ, да му данасъ никакви раденицы ни су прислани были. На сувоземномъ мосту кодъ Штрахница кое сбогъ изломљены, кое погубљены орудія не налази се више, само 96 комадій, а тако кодъ Манице, само су 170 комадій на брою. Овай последниј брой пренет' ће се кодъ сувоземногъ моста и заедно са оны 96 комадій предат' ће се.

На редуттима съ ове стране Ізонца кодъ Манице ће ништа рађено, ёръ намъ ни су раденике дали.

Надзыраніе надъ копанѣмъ добія Господинъ Лайтнантъ Утић, кој є у смотренію томъ и са упутствіемъ снабдѣвень. Оны 200 дасака за Градишку оправит' ће се јоштъ сутра на свое мѣсто.

За разношерћ кола одъ точке тесаня до редутта на Карштовомъ брегу нуждни су намъ јошь 8 запрегнуты коня, за кое молимъ, да се одъ оногъ сутра у Јрадишку долазећегъ мостарскогъ одѣленія (*Pontos-Straße*) одреде; за кола побринут' ће се Господинъ Оберлайтнантъ Пізаній. По ючерь добивеной высокой заповѣсти требало бы, да свакій данъ 80 комадій орудія за копанѣ добіјамо, данасъ ни јданъ комадъ не добијемо; мы смо се поради тога обратили на срезко надлежателство, кое се извинјава, да му є предметъ тай са свимъ неизвестностју: почемъ се садъ незна, коме стварь ова у дужность спада, молимо за высоко упутствіе, да бы се обходити знали; држалъ за орудія овде ће се чашъ пре правити.

О чемъ покорнѣйше извѣстіе доставляемъ“
Горица. 2. Октовріа 1797.

Радецкій с. р.
Мајоръ.

17. Октоврія заключенъ є бью миръ у Кампоформіуму, по когъ сили изгубила в Аустрія Подолів, Ломбардію, Брайсгау, и господарство надъ Фалкенштайномъ — просторъ землѣ одъ 743 и $1\frac{1}{2}$ четвероуголны миля са 3,604.300 жителя и доходакъ одъ 10.368.000 фор; у име накнаде добила в она Млѣтке, Далмацию и Истрію — са 865 четвероуголны миля, 3,500.000 жителя, и 10,800.000 фор. годишнѣгъ прихода.

Слѣдуюће године добіо є Графъ Радецкій изъ призрѣнія нѣгове способности и многостручногъ осведоченогъ искусства нѣговогъ налогъ, да друмъ одъ Монселице до Леняго, и између Леняго и Вілнова поправи, кои задатакъ є онъ са нѣму свойственомъ обзорностю и дѣлателностю са чести пунымъ отличіемъ и рѣшено.

Мы истомъ што смо почели дѣла почитованогъ нашегъ Маршалла, на войничкомъ попришту нѣговомъ прегледати, и повѣстница намъ већь показує, одъ колике є онъ ползе бью. И мимо волѣ наше рађа се пытанѣ у нама: ели двадесеть и три године онда бroeїй Мајоръ ова пространа войничка знаня у свима науке струкама, ели ову неуморну дѣлателность, сдружену са чистомъ практическомъ обзорностю при евакомъ нѣговомъ дѣланю указаномъ, изъ каквогъ войничкогъ воспитателногъ заведенія са собомъ донео? Ніє ли са осамнайстомъ годиномъ, као кадетъ у воено поприште ступившій Графъ у Полку нѣговомъ по реду до Риттмайстера поступіо? Нема ли онъ зато, што в кодъ піонирскогъ тѣла за Мајора изванредно поступіо, благодарити єдино нѣговимъ Предпоставлѣнными, кои су отличне нѣгове способности ужививши, нѣга на степень овой достойно узвысити знали? —

Мы мыслимо, да смо дужни наше Читателѣ юштъ овде поменути на оно, што смо у предходећой глави, потврђивали, да се сирѣчъ черте Лаціа и на Радецкогъ снимити могу, ёръ и изъ последнии изложены речій дѣла нѣгова очito истину казую — „Равно срећ-

на, како душевна, тако и тѣлесна дарованія опредѣли-
лила су юга за велику ролу; но за развитакъ
дарованія тій, имао є онъ самъ себи
благодарити.“

Глава трећа.

Другій саюзъ противъ Французке (1799 — 1801) — Графъ Радецкій добія юначкій крестъ Маріе Терезіє Ордена.

У повѣстници превратны ратова читамо, да є саюзна войска свакояке неугодности и злопатиѣ за удивленіе постоянно сносила, да є у годинама 1796 и 1797 толика несрећна сраженія издржала да є скоро у трывпуть изъ нова устројвана непріятелю укобъ ишла, и да є по заключенію мира опеть до Мура усбіена была; но ова иста войска, за дивно чудо, у тако кратко време — одъ мира Кампоформіумскогъ до пролећа 1799 године, могла є опеть опоравлѣна, у старомъ юначкомъ духу появити се, могла є на бой готова, са радостныи чувствама само очекивати, да се походъ єданпутъ створи, за да славу аустрійскогъ оружія у Италіи на вово оснует, да претрпљна паденія своя одмасти. У почетку Януаріа 1799 налазила є се аустрійска войска између Етша и Таламента на зимништама, и состояла є се изъ 63 баталіона, 10 ловачки компанія и 34 ешкадрона коняника; раздѣлена є была у 5. одѣленія и износила є са топничествомъ 83.000 момака. Врховно войскозаповѣдничество надъ целомъ у Италіи стоєкомъ войскомъ вручено є было Генералу коняничкомъ Барону Меласъ привремено, докле є руссійскій Фелдмаршалль Суваровъ, са руссійскомъ спомагателномъ войскомъ стигао. Међутымъ, докле є Меласъ долазіо, званіе врховногъ войсководства носіо є фелдцайгмайстеръ Баронъ Край.

Мајоръ Графъ Радецкій, управитель піонирскогъ тѣла, налазіо є се кодъ войске у Италіи, кадъ є походъ овай отворіо се. Овде предъ нама стои єдно извѣстіе нѣгово на Генерал-квартирмайстера Маркіза Каstellеръ, изъ кога се види, да є онъ са Оберлайтнан-

томъ одъ Троєръ къ Фелдмаршалл-Лайтнанту Цофъ, управителю треће одѣленія колонне, съ налогомъ посланъ быо, и тамо да є ревностно и напредно дѣйствовао. Доцніе одправляю є мајоръ Радецкій званіе Генералногъ Спомоћника кодъ врховнозаповѣдаюћегъ Генерала Барона Меласъ, кои є 9. Априліа, кодъ войске стигао, и врховно войсководство прійміо быо.

14. Априліа прешла є войска рѣку Минціо кодъ Валлецие. У другой половини месеца Априліа дошао є и Фелдмаршалъ Суваровъ, Римницкій у главни постій кодъ Валлецие, и узео є врховно заповѣдничество надъ целомъ у Италіи налазећомъ се войскомъ, коя є изъ 50.683 момака состояла се; за неколико дана имала є руссійска войска 20.000 момака яка, на речено мѣсто доћи. Мы ъемо прећи сва она побѣдоносна сраженія, коя є войска ова пре долазска Меласа и безъ садѣйства руссійскогъ спомагателногъ тѣла издржала была; прећутат' ъемо и све послѣдовавше битке, кое къ цѣли нашей неслуже.

Изъ писма Генерала коняничества Барона Меласъ на ондашнѣгъ Предсѣдника дворсковоеногъ Савѣта, Генерала коняничества Графа Тіге писаногъ 26. Априліа 1799. чита се слѣдуюће: „но да бы и у напредакъ у станю быо, заповѣсти Нѣговогъ Величества, Высокославногъ дворсковоеногъ Савѣта, и Нѣговогъ Высоко-превосходителства, овдешнѣгъ Господина Фелдмаршалла войске, саобщавати и испуниявати — после, да бы не-броене нуждне да и саме внутренѣ Аустріе тицаюће се уредбе чинити, као и прописана дужна извѣстія Вашемъ Высокопревосходителству, и Высокославномъ дворсковоеномъ Савѣту точно доставляти мogaо — морамъ Ваше Высокопревосходителство умолити, да кодъ Нѣговогъ Величества исходатайствуєте, да ми се Господинъ мајоръ и піонира заповѣдникъ Графъ Радецкій, за Подполковника и Генерал-Спомоћника, а Премієр-Риттмайстеръ Князъ Сулковскій одъ 5. хусарске регіменте за мајора и крылногъ Спомоћника придаду — првый

ми є нѣговогъ отличногъ значая и нѣговы воинички знаня ради, као издавна познатъ пужданъ.

Фелдмаршалъ Суваровъ раздѣліо є нѣгову изъ 31 баталліона, 18 ешкадрона и 4 козачке регімене сложену войску у две колонне, одъ кои є едну руссійско спомагателно тѣло, а другу є аустрійско воинство сачинявало. Ова последня ступала є преко Сале и Каствнова ді Серіва, а она прва друмомъ преко Сан' Буллано и Торре ді Гарафоли.

Ф.М.Л. Оттъ добіо є налогъ одъ Суварова, да се кодъ Піаченце добро држи, но и пакъ опасности да се неиздаже, ако бы видіо, да непріятель на то иде, да му путь пресече, у случаю пакъ, да бы се морао на трагъ повући, да посаду у замоку одъ Піаченце остави, и побрежія око Штаделла до крайности да брани.

Већъ ноћу између 15 и 16 Јуніја ударила є непріятельска стражарећа чета одъ Борго Санъ Тонно на предстражія Ф.М.Л. Отта, коя су на мосту Нура стражу чувала; у сраженю овомъ заробљни чиновници французски потврдише ону уводама већъ донешену вѣсть да є непріятель сирѣћъ у камѣри, са 15.000 момака у две колонне одъ Парме већъ ступаюћи, на одѣленіе Ф.М.Л. кодъ Піаченце ударити.

16. у ютру рано ударіо є непріятель у две колонне, кое су заклонѣне десно и лево главнимъ друмомъ одъ Парме до С. Лазаро напредъ ступале. Трећа колонна у некомъ разстоянїю, у гомили слѣдовала є за њима.

Ф.М.Л. Оттъ, држећи се изричне заповѣсти Меласа „да се съ ячимъ непріятелемъ у битку неупушта, докъ войска нестигне,“ повукао є се са малымъ уштробомъ натрагъ преко Борго ди С. Антоніо и Треббіе у положай кодъ замока С. Говіано, и почемъ є предтечно замокъ одъ Піаченце са 5 компанија посадіо био, поставіо є свуда поредъ Тідоне предстражія (*Borposten*). Међутимъ войска є ступала преко Брони и Штаделле. На обезбѣђенѣ десне стране одправљено є было једно оддвоено руссійско одѣленіе у Бобио и у долину Треб-

біе на путь къ Центо Кроцій. Предняка аустрійске войске стигла е 17. у замокъ С. Говіано, и одѣленіе Ф.М.Л. Отта умножено е было са два баталліона. У четыръ сата после полдне ударіо е непріятель на пово ово одѣленіе, но храбри войницы дадоше юначкій од-поръ, докле ніє за неколико часова и войска стигла и у бойный редъ поставила се. Фелдмаршалль Суваровъ заповѣдіо е, да $3\frac{1}{2}$ баталліона, 1. регімента хуссара и 2. регіменте козака бой отворе. Єдно одѣленіе руссій-ски пешака ударило е на десно крыло непріятеля, кои е са свію страна жестоко и одважно нападнутъ, поредъ найогунастієгъ одпора, са знатнымъ уштромъ мртвы и раньны войника свои, пожеливши и 100 момака у робство надши, леђа дати морао. Кадъ е ноћь насту-пила, саюзна войска е бойно полѣ и Вілдбахъ веќь за-узела била.

18. опредѣлѣнъ е бью данъ, да се на непріятеля удари. Прва колонна подъ Генераломъ князомъ Багра-тіономъ имала е кодъ Брено Тідону брзо прећи, преко Маццаторте и Дуре напредъ ступати, исподъ Ріволте преко Треббіе прећи, и после на С. Георгіо на Нури корачати. Колонна ова добила е налогъ, да съ баюнеч-томъ на непріятеля удари. Одѣленіе Руссійскогъ Гене-ралл-Лайтнанта Швайковскій и одѣленіе Фреліха, подъ заповѣдничествомъ Генерала княза Ліхтенштайна опредѣлено е было колонни за подиору.

Друга колонна изъ Руссійскогъ одѣленія Ферштеръ, подпомагана драгонскомъ регіментомъ Левенера имала е кодъ Монтациана начинити себи прелазакъ преко пото-ка, и после преко С. Бенігна на Нуру ступати.

Трећа колонна найпосле, одѣленіе Ф.М.Л. Отта са козачкомъ регіментомъ одређена е была, да главнымъ друмомъ на Піаченцу ступа, преко Тіоне, и кодъ Бор-го С. Антоніо, преко Треббіе живо да преће, и на Пон-те Нура напредъ да корача. Левымъ крыломъ управляю е Баронъ Меласъ, противъ когъ е непріятель свою глав-ну силу управіо бью, да га одъ рѣке Поо сигурніє од-цепи. Меласъ одступивши одъ главногъ разположенія,

задржао є садъ одѣленіе Фрелиха, да съ ньимъ одѣленіе Отта подпомаже.

На ово крыло, кое є подалеко одстояло, почено є непріятель текъ око 6. сатій после полдне ударati, како ѡе и обе друге колонне благовременно на опредѣлено мѣсто стиѣи моѣи. Ф. м. л. Оттъ нашао є непріятеля кодъ С. Іменто, а Меласъ є, чимъ є бой отворіо се, послao му 4 баталіона у помоћь лево и десно одъ друма, а 1 баталіонъ на самъ друмъ. Коняници могли су само съ малымъ броемъ употребити се. Князъ Ліхтенштайнъ слѣдовао є са одѣленіемъ Фреліха на неколико стотина корачай, и долазіо є и самъ у помоћь, гди є нужно было. Непріятель є до Треббіе одбіенъ бью, оставіо є бойно полѣ нашой войсцы, и до кле є одѣленіе Отта непріятельско воено тѣло на левой обали Треббіе устанѣно съ края узнемиривало, одѣленіе Ліхтеншайна напало є было на нѣга съ преди. Непріятель съ великимъ уштрбомъ преко рѣке претеранъ є, 300 момака нѣгови пало є у робство, и битка є доцканъ у саму ноћь окончала се.

19. добили су сви предводительи одѣленія заповѣсть одъ Суварова, да преко Треббіе прелазе, на непріятеля да ударе, да га бію, и преко Нуре да га гоне. Одѣленіе Фреліха опредѣлено є было опеть на десно крыло. Меласъ є чертежъ къ нападаню текъ у полдне добіо, и одма є, чимъ су гладни момци, одъ 4 дана ништа куваногъ неокусивши, подкрѣпили се, войску на бой разредіо. Но докъ є овде разлагало се и уређивало, непріятель є са 2000 коняника тако бразо Треббію пребродіо, да є прву войску са непонятномъ жестиномъ и бесниломъ напости, разтерати мogaо. Єдна непріятелска колонна пешака продрла є већь на главный друмъ, и ступала є на С. Ніколо, друга є Треббію на ушћу прешла, и тамо є нашу войску узбила, а съ тымъ є и положай намъ већой опасности изложила. Меласъ пребравши у хитости цело свое коняничество рѣшително є на нѣга ударіо, и съ великимъ нѣговимъ уштербомъ одбіо га є натрагъ. Генералл-Лайтнантъ

задржао є садъ одѣленіе Фрелиха, да съ нымъ одѣленіе Отта подпомаже.

На ово крыло, кое є подалеко одстояло, почено є непріятель текъ око 6. сатій после полдне ударati, како ће и обе друге колонне благовременно на опредѣлено мѣсто стићи моћи. Ф. м. л. Оттъ нашао є непріятеля кодъ С. Іменто, а Меласъ є, чимъ є бой отворіо се, послao му 4 баталіона у помоћь лево и десно одъ друма, а 1 баталіонъ на самъ друмъ. Коняници могли су само съ малымъ броемъ употребити се. Князъ Ліхтенштайнъ слѣдовао є са одѣленіемъ Фреліха на неколико стотина корачай, и долазіо є и самъ у помоћь, гди є нужно было. Непріятель є до Треббіе одбіенъ быо, оставіо є бойно полѣ нашей войсцы, и до кле є одѣленіе Отта непріятельско воено тѣло на левой обали Треббіе устанѣно съ края узнемиравало, одѣленіе Ліхтеншайна напало є было на нѣга съ преди. Непріятель съ великимъ уштрбомъ преко рѣке претеранъ є, 300 момака нѣгови пало є у робство, и битка є доцканъ у саму ноћь окончала се.

19. добили су сви предводительи одѣленія заповѣсть одъ Суварова, да преко Треббіе прелазе, на непріятеля да ударе, да га бію, и преко Нуре да га гоне. Одѣленіе Фреліха опредѣлено є было опеть на десно крыло. Меласъ є чертежъ къ нападаню текъ у полдне добіо, и одма є, чимъ су гладни момци, одъ 4 дана иишта куваногъ неокусивши, подкрѣпили се, войску на бой разредіо. Но докъ є овде разлагало се и уређивало, непріятель є са 2000 коняника тако брзо Треббію пребродіо, да є прву войску са непонятномъ жестиномъ и бесниломъ напости, разтерати мogaо. Єдна непріятелска колонна пешака продрла є већь на главный друмъ, и ступала є на С. Ніколо, друга є Треббію на ушћу прешла, и тамо є нашу войску узбила, а съ тымъ є и положай намъ већой опасности изложила. Меласъ пребравши у хитости цело свое коняничество рѣшително є на нѣга ударіо, и съ великимъ нѣговимъ уштербомъ одбіо га є натрагъ. Генералл-Лайтнантъ

Ферштеръ, кои є у средини борю се, бью є са пешацы нѣговы одъ велике помоћи. На донешено извѣстіе, да є непріятель са 5 баталліона и 360 коняника лево крыло обколю, и вѣћ напао, послао є Меласъ 9. компанія пешака, 3. ешкадрона коняника и 200 Козака тамо у помоћь. Генералъ князъ Лихтенштайнъ претерао є непріятеля преко Треббіе, и заробю є 350 момака нѣговы. Єдна на Треббіи постављна батеріа оштетила є яко усбіеногъ непріятеля, и үчинила є борби край, кадъ є ноћь спустила се.

И 20. учинѣно є было ново расположеніе за бой, но непріятель є, почемъ му є десно крыло біено, и за свако покушенїе къ новомъ нападаню неспособно учинѣно было, повукао є се по окрылѣмъ тавне ноћце натрагъ, тако живо, да є у свануће само стражняка нѣгова видити се могла, коју є коняничество наше къ Піяченцы гонило, ослободивши съ тымъ и робове наше, кои су пређашнѣгъ дана непріятелю у руке пали, а садъ листомъ сви одъ нѣга остављни были.

У релацији преко тридневне битке ове говори Графъ Меласъ изъ међу прочегъ и ово: „Я морамъ мајора и Управитеља піонирскогъ шѣла, Графа Радецкогъ, кои дужности Генералађушанша привремено одиравля, збогъ нѣговы са свимъ особишти да, и у самой найлюђој ватри, са отличијемъ и неустрашимостю указаны изрядны услуга милосривомъ призванију вашегъ Превосходишелства нарочито препоручиши; и молиши, да бы га кодъ Нѣговогъ Величества, всемилостије вѣшигъ Монарха именовали.“

У другомъ писму Меласа, на Предсѣдника придворновоеногъ Савѣта датираномъ Александриа 27. Јуніа читају се ове речи:

„Господинъ Мајоръ и піонирскогъ шѣла Управитељ Графъ Радецкий, кои званіе Генералађушанша кодъ војске на себи носи, дао є у течају овогъ рата неоспорима сведочанства нѣговы војнички дарованія и нѣговогъ юначества; нѣговы честократно и са свимъ отличишто указаны сlijны услуга ради, бью є онъ кодъ

высокогъ мѣста више пушій похвалѣнъ и свевысочайшой милости препорученъ: сраженія одъ 17 и 18 а на рочито бишкакъ одъ 19. овогъ на Треббіи, дала е нѣму нове прилике, да е са изванредномъ одличностію, особише милости Нѣговогъ Величества, и общегъ почитанія кодъ войске савршено себе достойнымъ учиніо.“

„Я се морамъ Вашемъ Превосходищелству исповѣдити, да е онъ мени у расположенія на бойномъ полю, гди слѣдственныи мужъ найвише духа присутствіе показати мора, вештесвене услуге учиніо, и да е нѣговыи упражнѣніи, и брзостныи прегледомъ целосъ стая, вниманіе мое на више страна повзывао, гди е само єдна изненадна помоћь могла или настушишу вѣкъ опасность одврастиши, или съ прирасшкомъ новы сила удивителне користи задобиши. Немогу довольно похвалити ревность нѣгову, съ коюмъ е на врху стоецкій воинство на наиопаснія мѣста предводіо, коюмъ приликомъ е и конь подъ ныиме изъ шота, дешенъ пао быо; морамъ му праведно сведочанство дashi, да е онъ съ нѣговомъ познатомъ и нѣму са свимъ свойственомъ дѣлаштелносцію на извоеванѣ побѣдѣ много и вештесвено допринео.

Я морамъ дакле Ваше Превосходищество умолиши, да мое покорнѣйше прошеніе Нѣговомъ Величеству поднесете, да бы Оно овогъ у свевысочайшой служби тако заслуженогъ штабалногъ чиновника са „войничкимъ Терезіе Орденомъ“, кои онъ у свакомъ призрѣнію заслужує, наймилостивиє наградити изволило, да бы и Вы имали милость, нѣга за награду ову снажно препоручити.“

Ако ово похвалително писмо и нѣ имало пожеланогъ успѣха, и пакъ намъ разводи завѣса, да ясно видимо пређашня дѣла мужа, кои данасъ на вр'ху юначкоодушевлѣне войске свеобщте почитаніе у найвышемъ степену ужива.

Свевысочайшимъ рѣшеніемъ одъ 1. Мая 1799 кодъ войске доцніе приспевшимъ наименованъ въ Маиръ

Радецкій Подполковникомъ и Генерал-юнтантомъ кодъ Генерала коняничества Барона Меласъ.

По паденію тврдынъ Алессандрие и замока Серравале, устанила е се аустрійска, и знатна часть руссійске спомагателне войске на равницама између Ріволте и Пощола. Докле е одно одѣленіе Тортону обсађивало и пазило, да ій непріятель у заниманю томъ ненацадне, бавила е се войска са онимъ припремама, кое бы при новомъ нападателномъ ступаню на приморну землю Генуу, безбѣдный и свѣтлый успѣхъ принеле.

Непріятель е употребіо време одмора на то, да нѣгову спорну силу, коя е у Рівіера ди Генова до Ницце растиурена была, и одвећъ жалостно ранила се, пребере, и кодъ Савоне да се усередоточи.

12. Августа већъ е непріятель крећао се на нашу предъ Нові постављену войску озбильніє, а нарочито више одѣленія непріятельски ступало е изъ долине Борміда на друмъ одъ Акви.

13. е непріятель нападателне нѣгове колонне овако поставіо: прва е была опредѣлена, да преко Спигно и Акви у долину Бормида напредъ ступа, друга е претила долини Еrra и Орба, да се трећа у долини Лемно и Скривіа лакше пребрати може. Свака е колонна брояла 10.000 момака, цела непріятельска сила могла е на 40.000 момака износити.

Осбильно ово движеніе опредѣлило е Суварова, да е заповѣдіо, да се одѣленіе ФМЛ. Графа Белле-гарде, кодъ Акве стоеће, къ войсцы натрагъ повуче, да брежульке испредъ Нові, непріятелю уступи и тако цела войска између Орбе и Скривіе да се усередоточи.

Фелдмаршалъ Суваровъ заключіо е, да се 15 на непріятеля удари, хотя е овай тако сгодный положай заузео био, да се на нѣга съ лица готово ніе могло нападати. ФЦМ. Край добіо е 14. у вече заповѣсть, да 15. рано на лево крыло непріятеля кодъ Постурана удари, Русси ће међутымъ средину, а Меласъ ће десно крыло заваравати.

ФЦМ. Край кренуо є се 14. предъ ноћь са своимъ военымъ тѣломъ у две колонне, и са зоромъ стојо є предъ лицемъ непріятеля. Кадъ є лепо свануло, ударю є на лево крило французско, предстражія є растерао, самъ онъ на вр'ху нѣгове леве колонне, подпомогнутъ живомъ ватромъ изъ топова, стерао є непріятеля съ брегова, и освојо є положай нѣговъ. У исто доба ударю є и Графъ Беллегарде чимъ му є колонна стигла была, и подало му є се, да є многе повысоке брегове, хотя є непріятель одвећъ згодне положає заузео быо, съ помоћу луте ватре карташке и изъ пушака освојо. Но у оно магновеніе, кадъ є распалъна юначка войска на освоеніе већи користій на предъ ступала, повукао є се непріятель натрагъ, кои є видећи себе само на левомъ крилу нападнута, съ десногъ крыла помоћь добіо, и почемъ є сву силу на овой точки пребрану видіо, ударю є на **ФЦМ.** и несматраюћи на снажный одпоръ нѣговъ, ступао є напредъ донде, докле га годъ ніе са оны освоены брегова стерао и отерао быо.

Трајећемъ бою овомъ ударило є на непріятеля и руссійско воено тѣло подъ Генералима Багратіономъ и Мілорадовићемъ; но почемъ є нападанъ ово само на обседнутый одъ непріятеля градъ Нови, и на близу лежећа иобрежія нѣгова ограничавало се, руссійско воено тѣло уебіено є было са не малымъ уштербомъ; а воено тѣло **ФЦМ.** Крај морало є неудеснимъ овимъ до гађаемъ сбунѣно, свако покушенъ къ далѣмъ нападаню прекинути, и цело вниманіе једино тамо обратити да се одъ гибели избави.

Маршалъ Суваровъ видећи, да су му къ срећијемъ рѣшенију задатка нове силе необходимо нуждне, наложио є Генералу коняничства Барону Меласъ, да са военимъ тѣломъ предъ Ріволтомъ у преправности стоећимъ на вторично сраженіе на предъ ступа. Воено тѣло раздѣлѣно є било садъ на две колонне, одъ кои є једна на левой Скривіје обали у предстражія разместнuta била, а друга є десномъ обаломъ повлачила се.

Осимъ тога заповѣдило є се, да руссійска войска подъ Генераломъ Дерфелдомъ кодъ Ріволте стануюћа, главnymъ друмомъ одъ Нови Генералу Багратіону у помоћь доће. Докъ є Меласъ колонне уређивао, ФЦМ. Край, подпомогнутъ одъ два баталіона Русса, сразіо є се са непріятелемъ на ново, но, поредъ свега тога, што су војници нѣгови чудеса юначства чинили, брегове нисе могао опетъ освоити. Почемъ є руссійска войска ударила на средоточіе одбіена была, добіо є Меласъ строгу заповѣсть, да съ нѣговомъ войскомъ на Нову ступа, да се усбіеномъ руссійскомъ войскомъ саедини, и тако на положай непріятельскій кодъ Нови съ лица да удари. Но Генералъ коняничества, Баронъ Меласъ испытавши точніе положай непріятельскій нашао є, да є ключъ одъ Нови десно крыло непріятельско, и да се бой на томъ крылу отворити мора. У толико є дакле одступіо одъ данему заповѣсти, што є неколико баталіона преко Бетолле на Нову одправio быо, а са остаткомъ одѣленія у три колонне раздѣленымъ заключіо є, да непріятеля съ десне стране обколи.

На конацъ овай опредѣленъ є быо Генералъ Нобилій, са упутствіемъ, да съ првомъ колонномъ на левој обали Ревіера, преко Штаццано, у Вігнолу ступа, да пази на долину Скривіє, и да одсади брежный замакъ Сарравале, кои є непріятель одъ два дана обколявао. Друга колонна подъ ФМЛ. Фреліхъ са бригадама Митровскогъ, Лусігнана и Лаудона да се десномъ Скривіє обаломъ повлачи, да се съ првомъ колонномъ саедини, на друмъ одъ Нови да изиђе, и тако непріятелю путь да затвори.

Познато постоянство Фелдмаршалла Суварова опредѣлило га є, да бой на ново отвори; по заповѣсти нѣговой имао є како ФЦМ. Баронъ Край, тако и целокунина войска аустрійска у бою овомъ участвовать.

Колонне, кое є Меласъ послao быо, већъ су определена своя мѣста заузеле быле. ФМЛ. Фреліхъ сукобio є се првый са непріятелемъ; међутымъ є Генералъ Митровскій са войскомъ својомъ десно на непріятеля

ударю, и найяча побрежія освою. Генераль Ладонъ, несматраючи на преужасну ватру, попео се са своіомъ гранатирскомъ бригадомъ мужествено на близустое брегове, и побѣдивши све препоне, дао є юначкой войсци све задобіене користи за награду нѣногъ юначства и неустрашимости.

Трећа или средня колонна подъ личнымъ предводителствомъ Г. К. Барона Меласъ дочекала е мужествено непріятеля, кои є чакъ до подножія брегова изасланъ быо, да руссийску войску гони; тукла га є, и саюзну войску е преватила. Непріятель изъ положая нѣговогъ изстеранъ, гонївъ є быо и далъ, и тако є колонна ова са осталымъ већь на предъ продеравшимъ одѣленіяма у равной линіи стояла.

Меласъ є затимъ заповѣдю, да grenадирскій баталіонъ Пааръ на побрежія Нови удари; баталіонъ овай са безпримѣрномъ одважностю устремивши се, несматраючи на вешто управљну ватру непріятельску, безъ єдне пушке є побрежія освою.

Нечаяный овай конецъ сраженія на десномъ крылу тако є непріятеля поразю быо, да у беганю нѣговомъ на друмъ, момакъ момка стићи ніе могао. ФЦМ. Край, срећнимъ овимъ боемъ охрабренъ ударю є на ново на непріятеля, и то са користю; одвоена одѣленія међутимъ, у почетку битке на леву страну оделана, употребивши бѣство непріятеля на свою користь, тако су вешто противъ стражњаке нѣгове обигравали, да су имъ 200 момака са нынимъ Генераломъ Коллій заедно заробили, и много топова и кола са цебаномъ освоили. Непріятель є брояо найманъ 3.000 мртви и 4.000 заробљени, између робова брояла су се и 2 одѣленія, и 2 бригаде Генерала. Французскій врховный Генераль Жубертъ, юштъ у почетку битке ранїнъ, представио є се у Нови. Аустріянцы су оставили на бойномъ полю 897 мртвы, а брояли су 3758 ранїны и 1320 изгубљены, одъ кои су око 700 по найвише ранїны непріятелю у робство пали. Русси су пожелили кое мртвы, кое ранїны до 2.200 момака.

Г. К. Баронъ Меласъ говори у извѣстію нѣговомъ о битки овой овако: „Я немогу доста израженія и речій наћи, да заслугу, неустраниму храбрость и одушевлѣно юначество целе войске, а тако исто и свію Генерала, свію штабалны и осталы Чиновника по достоянству опишемъ, и я морамъ признати, да є свака поедина осoba у овай за ц. к. оружіе вѣковѣчно паметидостойный данъ, кадъ є свакій коракъ крвлю обилномъ обагренъ быо, славно и бессмртно име и свеобщте почитаніе задобила.“

Почемъ є Меласъ поименце све оне, кои су се особитымъ юначествомъ отликовали, назначіо, говори дѣлъ: „На послѣдакъ не могу се уздржати, да дужности Генерал-ађутанта одправляюћегъ заслуге пуногъ Господина Подполковника Графа Радецкогъ Нѣговомъ Величеству за награду непрепоручимъ, съ шымъ више, што самъ у многимъ догађайма прилике имао, дивиши се нѣговой са свимъ особишой одважности, храбрости и неуморной дѣлашлености, и што є онъ у овай данъ нападаюћи колонну самъ својомъ особомъ располагао, у многимъ нападеніјма найдѣйствителнѣј участковао, слѣдовашелно на побѣду заиста и вештесвено млого до принео.“

По освоенію замка одъ Тортоне, 11. Сеп: отишао є Суваровъ са целомъ руссійскомъ войскомъ у Швайцерску. По одлазку Русса бројла є аустрійска войска са посадама (15.595 момака) јошть непрестано спорну силу одъ 92.033 пешака и 12.727 конјаника у Италіи, и осимъ главне войске јошть четырь воєна тѣла раздѣлено стоећа.

Меласъ є срећанъ быо и по одлазку Русса у послѣдовавшемъ походу, о чемъ додивиша се сраженія, коя є аустрійска войска побѣдоносно издржала, довольно сведоче.

Но много бы было, кадъ бы мы сва та сраженія овде разлагали; зато ћемо се ограничiti само на два — на прелазакъ преко Штура одъ 31. Окт. и на побѣду кодъ Генуле 4. Ноемвріа.

Една часть непріятельскогъ одѣленія де Мойне ударила е 28. на Мондову, но одбіена е была одъ Генерала Графа Ауерсберга са знатнымъ уштербомъ. 29. дошао е Меласъ левомъ Штуре обаломъ до Мураца, оставивши са собомъ целу предстражія дужь кодъ Центале и Ронха. Међутымъ употребіо е непріятель свакій данъ растећу силу свою на то, да безбѣдно леву Штуре обалу заузме, као и онай предѣль, изъ когъ ће будућа завоеванія нѣгова найсрећніе предузимати моћи.

Шампіонне е дакле повукао 30. млогу войску на Мурацу и Центале, тако, да е овде већъ силу одъ 10.000 момака, у којој су и два полка конянка налазила се, поставить могао. Меласъ, видећи, да ова сила ићму съ десне стране опасностіи прети, а притомъ и яко жељећи, да се съ непріятелемъ непрестано по планинама лежећимъ, на чистини и равници једијутъ срази, закључио е, да 31. съ главномъ силомъ на нѣга удари. На очи гледъ дакле непріятелю, дао е онъ ноћу између 30. и 31. два места на Штури построити, једанъ кодъ Кастеллетта, а другій кодъ Монтанера. Одѣленія Отта и Елсица добила су налогъ, да прво са зоромъ кодъ Монтенера, а друго кодъ Кастеллетта подъ заштитомъ съ ове стране наперены топова Штуру прећу, и да непріятеля растерају, кои е за найупорнију обрану стодну одвећъ стрмену обалу обсео био. Одѣленіе Отта имало е после ићи преко Мураце и Центале, и непріятеля и изъ овогъ мѣста истерати. Одѣленію пакъ Елсица наложено е было, да, почемъ побрежіја юришомъ отме, на Ранху ступа, одавде једну часть одѣленія да одвои на то, да Центале заузме; а међутымъ е Генералъ Соммарива упутствіе већъ добио био, да предњу нѣгову войску усредоточи, са два баталіона изъ посаде Тошканске да умножи, и напредъ на Мураццо да ступа,

Ово съ многомъ мудростію и быстрымъ разлогомъ сложено расположение было са зоромъ удељствовано. Обе колонне прешле су мостове у једно време, и почемъ су несравнѣно дѣйствујући топови непріятельско топничество до коначногъ ћутаня довели били, подало е се

колоннама, да су противъ сваке надежде срећно крозъ дугачке и тегобне узкости провукле се. На врху колонна подѣлени своеволници дадоше за нима слѣдуюћима војницима свѣтлый примѣръ найхрабрієгъ и найодважнієгъ нападаня. Непріятель, хотя є смртоносну ватру просипао, и пакъ є са побрежїја стеранъ и у равницу одбіенъ био. Срећно ово магновеніе употребило є конјничество тако пробитачно, да є непріятеля само једно нагло бѣгство одъ коначне пропасти избавити могло. Тако исто подало є се и одѣленію ФМЛ. Еленица, да є непріятеля изъ Ронхи истерало, и до сами топова замка Кони гонило. Генералъ Соммаріва, кои са стране одъ Мурацце ніє имао шта радити, ступао є на Вилла Фалетту до Гране. Међутымъ є непріятель у Центали утврдіо се, и изгледало є, као да є тврдо заключіо био, да нашемъ далѣмъ напредованю на путъ стане. Но и пакъ, кадъ су обе нападаюће колоније саединиле се быле, и на Центале удариле, Французи су после незнатногъ одпора и овай положай оставили, и давши леђа, преко Маїре одбѣгли. Меласъ є предъ пољемъ съ войскомъ својомъ опетъ на десну Штуре обалу прешао, и положай кодъ Маляно ді Сопра испредъ Триніта заузео; Непріятель є осимъ неколико стотина мртвы и ранѣны изгубио и 700 заробљены и 3. топа. Аустріјанцы су брояли 400 кое мртвы кое заробљены, између кои є и 10 Чиновника пало.

Аустрійска војска остала є у овомъ одъ 31. Октобрија изабраномъ посмотрителномъ положају до 2. Ноемврија. Непріятель, нехотѣвши се усавѣтовати са претрпљеномъ толикомъ штетомъ и са очевидномъ опасностју, којој у мало што ніје коначно подлегао био, на ново є величествене чертеже къ достиженију нѣгове цѣли: „почастнымъ сраженіјама царску војску обезсилити и уморити,” кројо.

У прочемъ Шампіонне є, обилазећи нась съ десне стране, настојавао, да се съ войскомъ преко брега Кеније нѣму у помоћь дошањшомъ саедини, да съ нњомъ заедно на главниј друмъ Турина изыђе, и тако аустрій-

ску войску одъ главногъ града и житница кодъ Бра лежећи одцепи. Овай чертежъ непріятеля већь ніє више никаквой сумњи подлежао, по томе, што є непріятель 3. на целу дужь наши предстражія на левой Штуре обали ударю, до Геноле продрео и Сезію прешао быо. Меласъ є дакле заключіо быо, да съ целомъ войскомъ на лево крыло непріятеля удари; у той намѣри и заповѣдіо є, да се тврдый положай Мондова и цела обала Штуре остави, и да се посада у Херашки постави. Войска є оставилши положай свой кодъ Моляно ступала изъ Фоссане у Марену. 3. Ноемвріа пре полдне ушао є непріятель у Савиляно, предградіе одъ Фоссане, и у Бено. Позвао є Фоссану на предаю, и бацао є хаубице унутра. У оваковымъ обстоятельствама заключіо є Меласъ, да 4. са главномъ силомъ на непріятеля удари; а за обезбѣдити друмъ Туринскій, заповѣдіо є Генералу Латтерманну, да са 6. grenадирски баталліона изъ Карманоле на Раконигу ступа.

Войска є у три главне колонне раздѣлена была; прва изъ одѣленія Отта имала є тай задатакъ, да на друмъ одъ Марене къ Савиляну изыђе и непріятеля изъ овогъ мѣста да истисне. Друга колонна изъ слабачкогъ одѣленія Митровскогъ имала є правацъ свой одъ С. Лоренца такођеръ у Савиляно узети, съ налогомъ, да садѣйствує, да се непріятель одъ овогъ мѣста пресече, и после, у сајузу са одѣленіемъ Отта да напредує.

Трећа колона изъ одѣленія Елсица ступала є путемъ изъ Фоссано у Генолу водећимъ, и имала є заповѣсть, да удари на непріятеля овде у нѣговомъ средоточію, и мѣсто то да отме, а међутымъ є бригада Готтесхайма на Мираццо и Маддалену отишла была.

4. Ноемвріа са зоромъ удариле су све колонне на єданпутъ. Непріятель, кои є 18,000 момака имао, боріо є се съ почетка одважно, и хотя є юначкій духъ целокупну нашу войску оживлявао, ипакъ непріятель ніє могао за неколико часова съ мѣста одбіенъ быти. Са обе стране є борба одма јоштъ у првымъ движеніяма жестока была, обе стране тврдо су заключиле, да по-

бъду оддрже. Найпосле е подало се пешацьма, кои су жестокомъ и смртоносномъ ватромъ изъ топова закрылъни били, да су непріятеля у забуну довели и на устуанъ принудили. Коняници пазили су брижльиво на сваку сгоду, гди су годъ могли, непріятелю у овомъ одвећъ изпресецаномъ предълу доскочити, и пакости му творити. Обе коллоне Отта и Митровскогъ дошли су за тымъ побѣдоносно до Саляно, кое мѣсто є непріятель после малогъ одпора оставио, и одъ части є къ Валдигу, а одъ части къ Волтигнашку повукао се. ФМЛ. Оттъ оддвојо є одма Генерала Ауерсберга са једномъ бригадомъ за ово последнѣ мѣсто, а са остаткомъ одѣленія отишао є онъ самъ на друге линіе, куда ће се непріятель враћати. Међутимъ є ФМЛ. Елсицъ јоштъ непрестано борјо се са непріятелемъ, кои є Генолу съ найвећимъ упорствомъ бранјо. Сујетна су била често-кратна устремленія, и изгледало є, као да се непріятель противъ свакогъ поновљногъ юришена све то већма одапире. Найпосле є подало се и овой колонни, да є садѣйствомъ ФМЛ. Митровскогъ непріятеля изъ Геноле истерала, и користивши положай овай заузела. Обе колоније пребрале су се на Границу и преправије су биле напредъ да ступају и непріятеля да гоне.

Докле су целокупне колоније са равносветлимъ и рѣшителнимъ успехомъ напредно ступале, повукла є се једна непріятельска колонија изъ долине реке По' преко Саллуце, искажући удобне прилике да се са непріятельскимъ кодъ Савиља стоећимъ одѣленіемъ Греніера саедини. Нејацка посада града овогъ была є одма растурена, непріятель є градъ освојо, и изаслао є одма 2000 момака на друмъ, кои у Марену иде.

Ова и за леђа наше војске учинїна освоенїя нису на ићно напредно ступање ни пайманјгъ шкодљивогъ уплива имала. Генералъ Саммарива посланъ є био съ једнимъ полкомъ пешака и съ два ешкадрона конјаника противъ непріятеля съ налогомъ, да мѣсто Салуцце натрагъ отме, и да саединеню непріятельски колонија на путъ стане. Овай Генералъ рѣшио є свой вадатакъ

савршено, почемъ е не само непріятеля изъ Салуцце истерао, него е юштъ и одъ оны 2000 момака, до 400 ный заробіо.

Међутымъ оба саюжена одѣленія Елсица и Митровскогъ ударила су на непріятеля, кои е кодъ Центале пребрао се быо, и истерала су изъ овогъ послѣднѣгъ положая нѣговогъ. Наступивша ноћ учинила е крвавомъ овомъ и упорномъ сраженію край.

Да бы изъ ове рѣшителне побѣде више користи задобили, и разметнута непріятельска одѣленія са свимъ сатрли, заповѣдіо е Меласъ другій данъ ФМЛ. Отту, да се непріятель преко С. Бенігна на Ронхі, и до уко-паногъ стана кодъ Мадонне делл' Олмо гони: ФМЛ. Елсицъ, кренувши се преко Валдіга на Мураццу, уда-рио е одавде на непріятеля и безъ великогъ одпора постао е господаромъ овогъ мѣста. Съ тымъ су 1500 момака непріятельски, пропустившіи сгодно магновеніе за повратакъ нынъ, одъ войске нынне са свимъ пре-сечени были. Ёдна часть искала е спасеніе преко рѣке Штуре, по до 400 ный, утопише се у рѣки, а више одъ 1000 са 100 коня падоше у робство.

Аустрійска войска поставила е се између Мураццо и Ронхи. Цела штета непріятеля саостояла е се у 8000 момака; Аустріянцы су напротивъ брояли 174 мртвы, 1948 ранѣны и 225 заробљены момака.

Као што е у свакомъ, тако е и у овомъ сраже-нію отликовао се Радецкій на чести пуный начинъ, и Меласъ говори у свомъ извѣстію о нѣму: „*Тако и-сто морамъ я неутрудимогъ, ревности пуногъ и неу-морно дѣятелногъ Господина Подполковника Графа Радецкогъ, за кога толика истинита и вештествена заслуга у теченію цѣлогъ похода овогъ ясно вапія, Свевисочайшой Милости препоручиши.*“ И ова релация завршує се съ молбомъ Г. К. Барона Меласъ, да бы се Радецкомъ заслужена награда удѣлила.

5. Ноемврія постао е Радецкій Полковникъ, безъ да е одъ службе нѣгове удалѣнъ быо.

Са освоеніемъ тврдинѣ Кунео (3. Декемвріа) заключіо є Меласъ походъ овай са главномъ войскомъ своіомъ, разметнувиши ю 8. у одѣленіяма на оближня мѣста. Седый войсковођа одпустіо є изъ Борго Сан Далмаццо воену заповѣсть, у којої очитує почитаніе, кое є храбра войска у овомъ славе пуномъ походу себи стекла была. Трогателнимъ израженіяма благодаріо є свима Генералима, штабалнымъ и осталымъ Чиновницьма на ныніомъ свагда и у свакой прилици указаномъ дѣлателномъ садѣйству, на мужеской ныніой одважности у опасностима; а воинству захваліо є на нѣговомъ постояномъ юначству и крѣпкай издржательности у многостручнымъ похода овогъ тегобама. Но и войска є благодарно признала изрядно войсководство, кое є ню — и после, кадъ є руссійска спомагателна войска са ратногъ позоришта изчезла была — у многа побѣдносна сраженія предводило. Са свесрдномъ, на сваку жертву готовомъ одданостію награђивала є она отеческо промотреніе свогъ войсковође, съ найвећимъ почитаніемъ предусретала є она све оне мужеве, кои су при ствараню мудры чертежа, и на снажно произведеніе овы у дѣло, са тако виднымъ успѣхомъ нѣму руку пружали били.

Освоеніе целе горнѣ Италіе са двадесетъ и две тврдинѣ, и тврды замкова (изузимаюћи Генуезку область и Графство Ніццу) были су плодови похода одъ године 1799. Войска є уобщте много претрила, и віе была кадра поднети зимни походъ у высоке Апенине; зато є 20. отишла на зимништа своя.

Заключено є было, да се изчекує, да непріятель на пролеће самъ походъ отвори. Но Меласъ є морао и у внутрености са далеко цгунастіимъ суперникомъ борити се, почемъ све нуждне потребе за войску ніе подмирити могао. Ништа му друго ніе остало, него да што пре Рівіеру освои, гди ће се многе злопати ѡпростити моћи.

Године 1800, Априліа 5. пружила є се аустрійска войска одъ Штуре починяюћи поредъ Апенина до Кар-

каре, очекиваюћи свакій часъ заповѣсть, да у Рівіеру ді Генова упадне. Првый воєнохитрый задатакъ био є да се Савонна и Вадо освоє, и задатакъ є овай одъ 6. до 7. Априліа рѣшенъ био толико, да є 8. Генуа већь почела се затварати.

Непріятель є у слѣдству изгублѣны сраженія кодъ Торре ді ка ді bona, и Монте Аюто, С. Гіакомо слабо посадіо био, и градъ є овай 7 у ютру ФМЛ. Елсницу у руке пао. Одѣленіе Палфіно обколило є замакъ одъ Савонне на уже. — Непріятель є градићъ Вадо, оштетивши топове у нѣму, и брежулякъ І. Інвінцыбле (непобѣдимый) названый већь напустіо био. Почемъ є непріятель после битке одъ 6. Априліа къ Савонни одбѣгао и одавде къ Генуи повукао се, заключіо є Мелаеъ, да главну колонну, којомъ є до садъ самъ управляю, са войскомъ ФМЛ. Елсница саедини, и тако саединѣно нузъ Речіо наспрамъ Генуе да постави. Десно крыло ватало є приморскій путь кодъ Арбицоле, чело войске пружало є се поредъ потока Речіо къ Монте Легіно, мѣсто Сассело было є посађено, а бригаде Беллегарда и Брентана, изъ войске ФМЛ. Елсница на лево крыло изаслане посадиле су владајуће холмиће испредъ Монтенотте, кои су оба долине Еrra и Орба делили. У оваковомъ устройству стояла є войска 8. и 9. Кадъ су баталліони, изъ войске ФМЛ. Елсница приморскимъ колоннама у помоћь опредѣлени, на речене точке стигли были, заключено є за 10. слѣдуюће движеніе. Десно крило да се отиснекъ Варраџи, лево на холмиће Монте Верейре, а средина преко Штелла Брасси на Варраџио да ступа. Почемъ є лево крыло по найдужу жицу мерити имало, кренуле су се бригаде С. Юліена, Беллегарде и Брентана јоштъ 9. у вече у 6 сатій, да бы ноћу површія одъ Верейре заузеле. Остатакъ войске дигао є се 10. у 6 сатій у ютру. Бригада Штикерка ступала є на Штеллу, Латтерманнова на Брассу а Генералъ Буссій мора обаломъ на Варраџио.

Войска є већь напредъ ступала, кадъ є вѣсть стигла, да є и Массена такођерь са целомъ силомъ

нѣговомъ у шту, и да є посредствомъ одѣленія Гардонне положай кодъ Варраціо са 3.000 момака утврдіо. Мелась е на то заповѣдіо, да се бригада Латтерманна са 4. гренадирска баталіона одма на приморскій путь доле спусти, а само баталіонъ Пауера да ступа на Брассу. Нузъ примиріє ступало е се мирно до Целле. По чистымъ брежульцима съ ове стране овогъ мѣста видило е се лепо, како е непріятель поставіо се бью. Докле е Генералъ Буссій съ малымъ одѣленіемъ приморскимъ путемъ на Варраціо ступао, Мелась е на спрамъ непріятеля на подножію брега поставіо Генерала Барона Латтерманна са 2 гренадирска баталіона и 9 компанія пешачкогъ полка Штуарта. Мелась е далѣ и заваравао непріятеля съ лица, тражеши сгоду, да га са остаткомъ оне две бригаде преко Сандо, Брасси и Монте Кроци обколи.

Массена е спазіо движенія ова, у толико лакше, што по голомъ и отвореномъ предѣлу нису се сакрыти могла, зато е и уитріо, да воену силу нѣгову найвише къ Монте Кроци повуче, кое му е и подало се, почемъ ніе далеко одъ те точке одстояо. Мужествено и одважно су наши момцы на брегъ пужали се, но кадъ су горе стигли, видили су, да е непріятель ный предваріо и положай тай вѣжъ заuzeо бью. Вѣжъ су половину вр'ха овогъ скоро неприступногъ брsga прешли были, кадъ ал' смртоносна ватра непріятельска, све ужасніе просипаюћа се недаде имъ ни корака далѣ; морали су уступати и на унке кодъ Бресси и Торре Бланки натрагъ новући се. Садъ е Мелась заповѣдіо Генералу Штикеру, кои е у тай часъ на опредѣлено мѣсто нѣгово стигао бью, да са унке одъ Штелле, доле непріятелю и за леђа заиће. За тымъ е Мелась изъ Полка Спленій, поставивши гренадире у среду, колонне постројо и заповѣдіо, да се на ново на брегъ и то са свію страна на јданпуть юриши. Хотя е опустошаваюћа ватра найгрозніе свирѣпствовала, и каменѣ изъ брега одваливали, опетъ су колонне незадржано на брегъ пужале се; Французи су найпосле, давши леђа,

на ункама кодъ Варраціо пребрали се. Садъ є ударіо и Латтерманъ долазећи изъ Целле и Буссій, кои су обоица непріятеля тако оштро гонили, да є Массена морао чакъ до Когарете повући се. Меласъ є далѣ посадивши брегове одъ Івреє, кадъ є и ноћь већь сраженію край учинила, войску свою поставіо кодъ Варраціо.

Полковникъ Графъ Радецкій, кои є на врху једне юришеће колонне, са нѣму свойственомъ обзорностію топу укосъ ишао, особито и отличито є у релациі о сраженію овомъ именованъ и похвалѣнъ быо.

Ратни догађаи одъ 19. Априліа до 14. Мая, кои су завоеваніе Рівіере и Графства Ницце за цѣль имали, дали су Графу Радецкомъ и далѣ пространо пољ да се отликує.

У слѣдству свевысочайшегъ рѣшенія одъ 5. Септемвріа премѣштенъ є быо Радецкій кодъ войске у Немачкой стоеће; тако є оставилши войску Италійску, изъ Валлеције на ново нѣгово поприште као Полковникъ кирассирскогъ полка Надвойводе Алберта у Немачку отишао. Изъ Италіје дошао є у Клагенфуртъ у писарницу рачуноводства піонирскогъ тѣла, да рачуне овогъ подъ управленијегъ стоећегъ тѣла преда; затымъ є отишао нѣговомъ полку, да себи нове лаврове вѣнце у Немачкой сплете.

Іоштъ за време примирія Паредорфскогъ, кое є 15. Іуліа на неизвѣстно време заключено было подъ условіемъ, да се на дванайстъ дана пре одказати има, ступіо є Полковникъ Графъ Радецкій у коняничко одѣленіе ФМЛ. Лихтенштайна, при комъ є полкъ нѣговъ у бригаду Волфсхела дошао.

Рокъ примирія изышао є 27. Ноемвріа, и мы садъ налазимо юнака овогъ нашегъ животописанія у битки кодъ Хохенліндена (3. Дек.) и то у реації ФМЛ. Ліхтенштайна.

Аустрійска войска, раздѣлена у четырѣ главне колонне, кое су кодъ Анцинга пребрати се морале, имала є ударити на непріятеля, кои є 32.000 момака броши, разширіо є се на два сата дужомъ одъ Хохенліндена.

дена до Алтхофена. Коняничко одѣленіе Лихтенштайна боравило съ кодъ треће, или кодъ колоние друма у резервномъ военомъ тѣлу ФМЛ Графа Коловрата. По расположенију дошло съ одѣленію овомъ у дужность, да оставилши предтечно полкъ кирассира у стану кодъ Хаага, у сајзу са полковима Лотрингена и Алберта, стражній войске чуваръ буде. У слѣдству овогъ налога дошло съ одѣленіе изъ стана кодъ Хаага безъ сваки препона у 9 сати у юту до близу шумске гостилици Штрассмаєра. Овде съ одѣни неколико бѣгунаца курpfалцскѣе войске дознало, да је непріятель већъ близу. Лихтенштайнъ је колонну на две стране раздѣлио. Безъ да је и найманѣгъ извѣстія о догађају или о напредку обе оне колонне добио быо, држао је онъ, да ће цѣли найсходніе учинити, ако друмъ одѣ Хаага заузме, и сајзу са другимъ колонама сачува. У той намѣри усиливао је се, да непріятеля изъ шума и изъ мѣста Хох-Хаусъ насртајегъ доnde одбія, докле се оба непріятельска коняничка одѣленія на друму несаедине. Но кадъ је видио, да непріятель на то иде, да га крозъ шуму обколи и са друма одѣ Хаага пресече, ударио је са целомъ силомъ на њга, и отерао га је са уштромъ натрагъ у шуму. Лихтенштайнъ је, подпомогнутъ са дванайстфунташкомъ баттріомъ, више пута на непріятеля напредно нападао, и подало му је се, да га је не само изъ мѣста и предѣла Хох-Хауза истерао, него је и подобро парче шуме, идући къ Хоненлинду, заuzeо.

После полдне око три сата дошла је била непріятелю помоћь, зато је са пешацима на ново ударио, съ топови и хаубице просипао. Лихтенштайнъ је съ његовимъ коняницима ватру ову постојно издржао, и непріятеля је све за неколико корачај натрагъ одбіао, но и пакъ піе у стану быо, далѣмъ нападаню непріятелјскомъ противити се, почемъ су главне колонне већ біене быле, почемъ је и самъ за 9 сати непрестано борећи се, по ископани путови, у зимно доба, кадъ му је и клизавица много досађивала, посустао, и изнемогао

быо. Предъ ноћь е дакле повукао се къ Хаагу, где е стражњака постављна, и предстражје лежало было.

У релацији сраженія овогъ вели ФМЛ. Ліхтенштайнъ: „И кадъ осећамъ, да самъ дужанъ издржашемо, неустрашимо юначество и добру волю целокупне войске изразити — морамъ нарочито и ревностъ свю Господе чиновника похвалиши. „Нарочито држимъ себе за обвезана, са свимъ отмѣнно милости препоручиши одъ бригаде Барона Волфенела, оба Полковника, Радецкогъ и Кунненфелда, кои су се сасвимъ отлично, особишто, и у служби ревностно обходили.“

По заповѣсти Надвойводе Карла, упочетый одъ Генерала Мерфелдта уговоръ примирія докончанъ е быо найпосле у Штаеру при концу 1801 године, и продужено е примиріе на месецъ дана, докле ніє и миръ Луневілскій 9. Фебруарія походу одъ 1800, а съ тымъ самимъ и превратномъ рату край учинѣнъ быо. Миръ овай заключенъ е быо на темелю мира Кампоформіумскогъ. Аустріа е добила у нѣму обліє и безбѣдніе границе одъ Италіе, напротивъ тога изгубила е Тошкану. Слѣдователно походъ овай, кои е съ пролећа 1799 године започетъ, и 1800 продуженъ быо, ніє никаквогъ срећногъ успѣха имао.

22. Марта отишли су Французи изъ наследни земля државе. Аустріска войска е на своя мѣста, у којима е у време мира пребывала, одпуштена была, а інсурекціе и другогъ рода воиници разишли су се съ концемъ Априліа у свое постойбине. Полкъ кіассира Надвойводе Албрехта дошао е са своимъ штабомъ у Шопронъ.

Месеца Априліа држала е комиссія сѣдницу, да испыта и рѣши, кои ће у војничкій Маріе Тerezіе Орденъ примљенъ быти. По уставу овогъ Ордена, могу само они быти нѣгови участници „кои су не само по чину и званію и дужностима подпuno одговарали, него су и осимъ тога особитымъ юначкимъ дѣломъ отликовали се, или, кои су мудримъ и за војничку службу користипунимъ савѣтомъ не само у помоћь притекли,

него су и са преимућственимъ юначтвомъ подпомагали, да се савѣти тіи у дѣйство произведу.“

Генералъ коняничства Графъ Меласъ дао є у смотренію овомъ слѣдуюће одъ себе сведочанство, дано у Градцу 9. Априліа 1801. године. „да є садашњий Полковникъ и Алберштогогъ кірасирскогъ Полка заповѣдникъ Графъ Радецкій, за цело време, докле є званіе Генерал-ађушанша кодъ войске у Италіи, моїй заповѣсти подчинѣне на себи носіо, званіе шо не само съ неуморномъ свагда ревносномъ дѣлашеноштю одправљао, него є и при свакомъ, са непріјателемъ догочившемъ се сраженію преимућствене и користишуће услуге чиніо; нарочито такъ у бишкама на Треббіи, кодъ Нови и Геноле, у коима є на одржанѣ срећны побѣда шако вештесшено садѣйствовао, да є заслужіо, да се съ преимућствомъ именуе.

У осталомъ, почеть є онъ у званію овомъ и за оно време, кадъ є мени по оставки Господина Генерала Фелдцайгмайстера Барона Бауліа до долазка Господина Фелдмаршалла Вуренсера, врховно војскозаповѣдништво вручено было, са једнакомъ пламтећомъ ревносноштю и војничкимъ бистроуміјемъ свагда отликовао се:“

„Осећамъ я себе обвезана, истини за любовь настоећимъ ово сведочанство, као доказашелство могъ найсавршенієгъ задовољства съ тымъ крѣпче удѣлиши, што самъ я у двајушъ прошеніе подносіо, да се нѣму достойна награда, крстъ Марије Тerezије Ордена подари, и што є указомъ высокославногъ придворновоеногъ Савѣта, месеца Јула 1799. одлучишеніемъ обећано было, да ће Нѣгово Величество заслуге нѣгове у особито призрѣніе свемилостиивѣйше узети.“

Тако видимо, да є нашъ Маршалъ, съ крестомъ који између свјоје војнички юначки заслуга Ордена у Европи првый степенъ заузима, јоштъ 1801. године отликованъ и украшенъ био.

Глава четврта.

Третій саюзъ противъ Французске у години 1805. — Аустрійско-Французскій ратъ у години 1809. — Графъ Радецкій постає коммандеръ креста Маріе Терезіе-Ордена.

Године мира одъ 1801 — 1805. пробавіо є Полковникъ Графъ Радецкій са полкомъ нѣговимъ не-престано у Шопрону. Онъ є быо нѣговимъ подчинѣнъма истинитый отацъ; за главный задатакъ поставіо є себи, да вѣжествено и тактично изобрази и одржи нуждный онай войничкій духъ, кои є кадаръ быо, свакій полкъ на найсвѣтлія юначка дѣла разпалити. Почитованъ и уваженъ одъ свію, съ коима є у ближа сношеннія долазіо, знаю є онъ повѣренъ и любовь нѣговы подчинѣнъ и задобити и одржати, а съ овимъ є неизгладимый споменъ у повѣстници нѣговогъ полка себи основао.

1. Септемвріа 1805. постао є Графъ Радецкій Генерал-Маіоръ и као бригадиръ дошао є кодъ войске у Италії.

Овде се морамо повратити на оне знамените догађае, кои су Французской понайвише повода дали, да є 3. Октовріа 1805. ратъ објвила.

2. Септемвріа 1804. помазао є Папа Піусъ VII. Наполеона за првогъ цара Французса, при којој светчаности положіо є онъ собственомъ својомъ рукомъ себи круну на главу. Тако исто поступіо є онъ и у Миланову у цркви, кадъ є гвоздену круну Ломбардійски кралѣва себи на главу натакао говорећи: „Богъ ми ю да є, тежко ономъ, кои се нѣ косне“ (Dio me la diede, guai a chi la tocca). За споменъ овогъ дана установіо є онъ Орденъ гвоздене круне, и иаименовао є 7. Іуніа нѣговогъ пасторка Бухарніса Вице-кралѣмъ одъ Италіе. 23. Іуніа одаріо є онъ Басціоху, мужа нѣгове сестре Елизе, княгинѣ Піомбино са

надвойводствомъ Луккомъ, а 30. Іуніа прійміо є у цркви у Генуи заклетву Генуезаца, кои су му Лигурску республику поднели, да ю са царствомъ Французскимъ спои. На овай начинъ учиніо є Наполеонъ одъ гориѣ Италіе, што му є срдце искало: многи други народи дивили су се овой новогъ цара продрзливости, но мало є ныи мислило на то, да самовольству нѣговомъ границу положе. Енглезска на вр'у народа оны, кои су насилственость ову ограничiti зажелили были, одбила є онай 2. Іануаріа 1805 поднешеный миръ, и учинила є 11. Апріліа трећій саюзъ са Руссіомъ, у кои саюзъ є доцніе и Шведска, а 9. Августа и Аустріа ступила. Намѣра саюза овогъ, комъ су и многе мале државе одъ части већь спридружиле се, а одъ части ће и доцніе присаединити се, да се обезбѣди независимость, миръ и благостояніе свію држава, кое є све Французска чельость поглотити хтела. Французско царство є одбацило свако условіе, кое є на ограниченѣ нѣговы насиљни и неситы тежња смѣрало, и тако є све једино оружѣ рѣшити имало.

Аустрійска воєна сила, подъ врховнымъ повелителствомъ Надвойводе Карла у Италіи, брояла є 18. Октовріа 65.000 момака осимъ посаде Млѣтаке; изменѣу ове сile нализило є се 8.700 коняника са 17 трифунташки баттрія. Французи су на десной Етша обали поставили 53.000 момака подъ войсководствомъ Массене,

Бригада Графа Радецкогъ сачинявала є предњаку левогъ крыла подъ Фелдмаршалл-Лайтнантомъ Давидовићемъ, и разметнула є се у предстражіја одъ Бекка Чиветта, до Маси.

18. Октовріа са зоромъ отворила су се непріятельства са жестокомъ изъ топова пуцнявомъ, за тымъ слѣдовала и изъ пушака ватра по целой дужи предстражіја. Непріятель є кодъ Бекка Чиветте мостъ оградіо, и са знатномъ силомъ Етшъ прешао. Но почемъ су му сва покушенія нѣгова, да Веронетту отме, осуећена была, морао є у равницу кодъ Кампаньоле новући се. 29. Октовріа отворила се в битка кодъ Калдіero, коя є

31. на користь аустрійскогъ оружія рѣшена была; у битки овой лево крыло войске, и побрежно воено тѣло ФМЛ. Княза Розенберга ніе ни участвовало. Догађаи у Немачкой гдј є Наполеонъ рѣку Інъ већь прешао био, узнемирили су войску и овде, тако, да одъ побѣде ове никакве користи имати нису могли. Надвойводи Карлу дакле ништа друго ніе остало, него да се изъ Италіе и Тіролске чисти, и да се у Крайнску врати како ће моћи одавде войску свою съ лећа чувати, и рану изъ Мађарске добављти, а заедно у положаю овомъ да стане и Маршалу Массени на путь, да непродере у внутреность Аустріе, и да се са главномъ войскомъ французскомъ несаедини.

1. Ноемвріа у 4-ата после подне кренула є се войска у три колонне натрагъ. Лево крыло подъ ФМЛ. Давидовићемъ сачинявало є трећу колону, и ступало є изъ Бевилакве у Есте. Да бы се повратакъ овай одъ непріятеля колико толико утајо, оставила є была свака колонна за собомъ яку задняку на пређашњемъ положају, да бы се спалиште кодъ Калдіро и предстражіја нувъ Етишъ одржати могла. Массена є у тай данъ повукао се натрагъ до Ваго. Са заднякомъ заповѣдао є Генераль Фримонтъ. Кадъ є кодъ Кодріопо, 10. Ноемвріа войска другчиє разделјна, и бойније є редъ преиначенъ био, добио є врховну заповѣсть надъ целомъ заднякомъ Генералъ Вінкентъ. Войска є истина брояла юштъ 50.000 бораца, но и такъ ніе се могла са одважнимъ непріятелемъ на Таламенти огледати.

11. Ноемвріа дошла су била прва коняничка одѣленія непріятеля на обале Таламента. Кадъ є Генералъ Вінкентъ са 2. ешкадрона хусара указао се 150 момака, рѣку пребродивши, повукли су се одма натрагъ. На вѣсть, да є Генералъ Мармонтъ са 15.000 момака 8. већь у Алтенмаркъ стигао, и да на горњу Штаерску иде, добио є Графъ Радецкій заповѣсть, да се са полкомъ уланскимъ Надвойводе Карла одма на ноге дигне, преко Горице и Любляне у Целле да ступа, и тако войску съ лећа да чува. Полковникъ Меско имао

в упутствіе, да Клагенфуртъ обезбѣди, и после къ Любляни да се повлачи. Радецкій, почемъ є 16. вѣкъ у Гоновицу стигао быо, одправio в одѣленія на Марбургъ и Виндиш-Градацъ. Полковникъ Меско в посадіо Фелкермарктъ са 1. баталліономъ Рваћана и 2. ешкадрона коняника, и одржавао в тако съ нимъ саединенъ.

Међутымъ добіо є Надвойвода Карлъ вѣсть, да су Французи 12. у Бечъ ушли, и да Мармонтъ на Градацъ ступа.

Графъ Радецкій посадіо в Марбургъ 20. Добіо є буо и налогъ, да на Генерала Мармента оштро пази, да намѣру и силу нѣгову преко увода добро испыта, и у случаю, да бы нападанъ буо, да обезбѣди себи путь у Целле водеїй, а међутымъ ће Надвойвода Јоанинъ гледати, да долиномъ Драве на непріятеля съ леве стране удари.

Іошть у тай истый данъ послao в Радецкій едно одѣленіе улана у Еренхаузенъ напредъ, по непріятель є са 500 коняника и 6. топова ударіо и предстражія на левой Мура обали постављна усбіо є на трагъ. Почемъ су доцніе предстражія ова помоћь добила, повукао є се непріятель натрагъ и премиріо є се. Другій данъ є непріятель десну обалу Мура оставіо, и себе є само на посаду Лайбница ограничіо буо.

23. уступала є войска све єднако къ Марбургу, кои в Радецкій посађенъ непрестано држао, одавде є послao едно одѣленіе улана, да непріятелю, кои є къ Вілдону повлачио се, узастопце иде.

25. поставіо є Надвойвода Јоанинъ колонне свое из-међу Гоновица, Віндиш-Файстрица и Віндиш-Градца. Садъ су дакле могле обе войске саединити се и управъ у Бечъ ступати, безъ да су имале бояти се, да ће имъ Мармонтъ на путь stati. 26. є войска разтоковала. Радецкій є на Муру посадіо Радкерсбургъ, Штрасъ и Мурекъ и чувао є саюзъ са полковникомъ Мескомъ, кои є са $2\frac{1}{2}$ баталліона и 4 ешкадрона у Еренхаузену стояо и Платшбергъ са 2. баталліона посађенъ др-

жао. Предњака подъ ФЛМ. Кастеллеръ, стояла е 28. предъ Марбургомъ између Драве и Мура.

Предњака Массене стояла е 29. Ноемврија кодъ Любляне.

2. Декемврија заключіо е био Надвойвода Карлъ, да преко Керменда и Шопрона на Бечъ иде, да посађену одъ Мармента планину обиђе, и да потребе войски и за леђа обезбѣди.

ФЛМ. Кастелеръ и Хіллеръ добили су были налогъ, да положає нынє кодъ Марбурга, Цилли и Гоновице доинде бране, докле годъ безбѣдность войске дозволявала буде; после Кастелеръ долиномъ Посница преко С. Леонхардта, а Хіллеръ преко Віндиш-Файстрица, Пештаве и Чакатурна за войскомъ да ступаю.

Међутымъ су уредбе за одбрану у Рватской учинѣне было, 16 баталліона да чуваю границе ове земље одъ Фіюме до Вараждина; овимъ расположениемъ застрашена е была десна страна непріятельскогъ одѣленія, кое е за Надвойводомъ Карломъ у нѣговомъ повратку у застопце му ишло было, и имало е бояти се, да ће съ леђа нападнуто быти, кадъ бы преко Любляне напредъ ступало.

ФЛМ. Хіллеръ стояо е до 2. Декемврија на свомъ мѣсту, 3. пакъ повукао е се са бригадомъ Сомарива къ Лоренцу натрагъ. Графъ Радецкій ступао е на Фелдбахъ съ нѣговомъ бригадомъ, коя е опредѣлена была, да чува путь изъ Градца у Кермендъ водећій; међутымъ е друга часть одѣленія ФЛМ. Кастеллера Ландшахскій мостъ, Ерихаузенъ, Мурекъ и Платшбергъ посађенъ држала.

4. е кренуо се Радецкій изъ Фелдбаха у Ферингъ, и одправio е ноћне страже до Фирштенфелда. Остало одѣленія Фекст. Кастеллера састала су се кодъ Радкерсбурга а 6. су имала сва у Фирштенфелдъ доћи.

У тай данъ премѣстio е Надвойвода Карлъ главный свой постoj (*Hauptquartier*) у Кермендъ гdi су се све колониe сastale и устаниле.

7. Декемврија у вече добio е Надвойвода Карлъ зва-

ничну вѣсть, да въ после битке кодъ Аустерлица (2. Дек.) примиріе учинѣно, комъ примирію слѣдовали су и мира преговори.

25. Декемвріа заключенъ и подписанъ є быво миръ у Пожуну, а 2. Іануаріа 1805. године одпуштена є бывла войска. Месеца Февруаріа 1806. дошао є Радецкій као бригадиръ у Бечъ, гді є у томъ свойству онъ до конца Февруаріа 1809. заостао быво.

Нѣгово царско Высочество Надвойвода Карль, после несрѣжногъ похода одъ 1805. вештествене є поправке учиніо у управліяню, обучаваню и оружаню войске, кое поправке изчекивао є и промѣнутый ратовођењя начинъ. Онъ є вниманіе свое нарочито на то обратіо быво, да душевнымъ изображеніемъ и нравственомъ силомъ войску подмене, како ће ю у станъ поставити, да юначки и рѣшително ступа у све битке, у сва сраженія, коя ће Европу одъ свеобщегъ подярмљенія и гospодарства цара францускогъ ослободити моћи.

Са уобщтомъ, добро наоружаномъ и у оружју честито упражнѣномъ войскомъ кушала є Аустрія срећу да завоевателя Немачке сама, безъ и чије друге помоћи у предѣлъ умѣрености одбіє.

На конацъ овай раздѣлена є бывла целокупна войска месеца Марта 1809. на деветъ воены, и два воено-резервна тѣла, на вр'у кои постављено є бывло Нѣгово царско Высочество, надвойвода Карль, као Генераліс-симъ са безусловнымъ пуномоћемъ.

Генерал-Мајоръ Графъ Радецкій дошао є кодъ V. военогъ тѣла, кое є подъ заповѣдничествомъ Нѣговогъ царскогъ высочества, Надвойводе Лудвіга кодъ Будвай, усередоточило се было, и прійміо є доцніе управленија надъ преднякомъ на левомъ крылу III. военогъ тѣла између Обернбурга и Браднаве, кое тѣло воено са-стояло є се изъ 2 баталіона Градишканца, 2. ешкадрона Надвойводе Карла улана, и 2. ешкадрона Кінмаєровы хусара са једномъ лагкомъ баттріомъ.

Предняка V. сајужена са преднякомъ VI. военогъ тѣла прешла є рѣку Іннъ кодъ Браунаве; 11. є крену-

ла се изъ Едерманінга на Вурманскікъ, пружила се десно къ Еггенфелду, а 12. є дошла была до Максинга. Генерал-Маіоръ Графъ Радецкій ступао са преднякомъ изъ околине Максинга на Еккелхофенъ, изаславши одно одѣленіе на Бину, кое съ своею ноћне страже до Вілса растурило. 15. є онъ са едномъ частію иѣгове предняке имаюћи кодъ себе полакъ компаніе піонера са једнимъ малымъ покретнымъ мостомъ, прешавъ рѣку Ізаръ, дошао до Гайзенхауза и изаслао съ ноћну стражу до Ландсхута, Тіfenбаха, Аетена и Вілехайла, и явіо съ после полдне военомъ тѣлу, да непріятель и за Ландсхута на брежинама Алтendorфа стои, да съ полу моста преко Ізара срушіо, и да съ све наредбе учиніо, да се прелазакъ препети.

16. у полдне добіо є Графъ Радецкій заповѣстя одъ Нѣговогъ ц. Высочества, Надвойводе Карла, да баерске страже съ оне стране Ізара боравеће, са преднякомъ својомъ растера, и да мостъ одма удари, како ће предняка, а за њомъ и V. воено тѣло рѣку прећи, и положай свой съ оне стране заузети моћи.

Сгодно наперени топови, кое съ Нѣгово ц. Высочество, Надвойвода Максимилианъ предъ земляномъ капюмъ (*Landthor*) кодъ моста понамѣштао био, блювали су смртоносну ватру, недавши непріятелю ни близу къ обали, а Градишканцы по кућама разређени, међутимъ су непріятеля на води постављеногъ растеривали и одбіяли.

Пето піонерско одѣленіе подъ окрылѣмъ ужаснорыкаюћи топова са усугублѣніемъ силама наместило є мостъ; у 2. сата почела съ войска прелазити, коя съ Баварце изъ Селиген-долине истерала и до Алтдорфа гонила. Докле съ предняка са својомъ коняничкомъ батріомъ непріятеля у нѣговомъ положају између Алтдорфа и Ерголдинена ватварала, Радецкогъ є лево крило непріятеля у изпресецаномъ положају нѣговомъ са Градишканцы обколило. Одѣленіе Генерала Дуроя дало съ затымъ леђа оставивши за собомъ два полка конјаника и два баталліона пешака, да га у случају нападаня бра-

ни. Одѣленіе ово повукло є се на друмъ Пфефенхаузкій, кадъ є одъ наше войске поюрено было. Главна предняка наша поставила є се кодъ Петрака изложивши предстражія своя коя су мѣста, Вайнміхель, Графенхаузенъ, Вайхенштѣфенъ, дольній Найхаузъ и Сібалъ кодъ малогъ Мінхена посадила была.

Предняка подъ Генералл-Маюромъ Радецкимъ, коя є садъ састаяла се изъ 8 ешкадрона Карль улана, 2 ешкадрона Кінмаеровы хусара, 2 баталіона Градишканца и едне коняничке баттріе, ступала є 17 преко Холцхаузенъ напредъ, гди є главна часть на друму къ Пфефенхаузену поставила се была, а међу тымъ су 2 ешкадрона улана и 2. компаніе Градишканца преко Пфефенхаузена до Лутманнедорфа изаслана была, да непріятеля, кои є къ Сігбургу повукао се, гони. 18 є главна предняка брежине одъ Сігбурга посадила, и предстражія своя нузъ Абенсъ поставила. Непріятель спаливши мостъ, почемъ є видіо, да се нама приближуе, увукао є се у Дірибахску шуму нузъ Абенсъ до преко Абенберга разметнувиши се, и бројо є до 16.000 момака, по найвише Баерске войске. Предъ ноћу є дао Радецкій изъ нѣгове баттріе на непріятеля са прахомъ пущати, и непріятель є изъ свои топова нѣму одговарао, но безъ свакогъ дѣйства.

ФМЛ. Князъ Райсъ приміо є ноћу између 19. и 20. заповѣдничество надъ войскомъ, коя є на брежинама Сігбурга лежећи са 2 баталіона Баулій и 1. одѣленіемъ Броћана умножена была. Предстражія посадила су сва мѣста поредъ рѣке Абенса лежећа до положая Генерала Біанкій, кои є предъ Бібургомъ стояо. 30. у ютру рано прійміо врховно войсководство надъ V. VI. и VII резервнымъ тѣломъ ФМЛ. Хіллеръ.

Трајнимъ сраженіјама кодъ Рора и Роттенбурга, Надвойвода Лудвикъ є изъ свое дванайст-фунташке баттріе са брежина Сігбургски на непріятеля грувао. 20 у ютру у 9. сатій ударіо є непріятель са 8—9.000 момака на Генерала Біанка, кои є, почемъ се у подугачкомъ за нѣгову войску положаю држати ніє могао, по-

вукао се къ къ ФМЛ. Князу Райсу, гdi є бой са неустрашимомъ храбростио до 5 сати у вече трајо, и положай, кои є већъ са свію страна обколѣнъ быо, съ найжешћимъ упорствомъ бранѣнъ быо. Почемъ є Надвойвода Лудвигъ вѣсть добio, да су Генерали Шустекъ и Тієрай біени и разбіени, почемъ є онъ обколѣнъ и одъ главне войске пресеченъ быо, заключio є, да се врати натрагъ у Пфеффенхаузенъ и да се са Генераломъ Хіллеромъ саедини. ФМЛ. Райсъ добio є дакле налогъ да се изъ Кірхдорфа преко Біркванга натрагъ врати у Пфеффенхаузенъ, а Радецкій є међутымъ на врху задняке главне колонне са Градишканцы и Надвойводе Карла уланима преко Швайнбаха на друмъ повукао се быо. Обе колонне оставше на јдной линіи и подпомагаше се узаймио. Све ово бывало є у наиболѣмъ поредку. Силанъ непріятель ступао є полако за нашима, и нехотећи упуштати се у битку, пушао є изъ многобройны топова све у гомиле нашегъ воинства. На брежинама кодъ Буттманисдорфа стояла су 2. баталліона гранадира одъ II. резервногъ тѣла исчекиваюћи на три оне бригаде, кое су се овде и саединиле быле. Кадъ є посумрачило се, главна колонна є кренула се у Пфеффенхаузенъ натрагъ, оставивши за собомъ задняку подъ Генераломъ Радецкимъ, коя є са 2. баталліона гренадира пріумиожена была. Непріятель є истина ударio на задняку, но оба баталліона гренадира тако су живу ватру на иѣга просула была, да ни стопе далъ крохити нiе мogaо; за тымъ су гренадири, установивши се на подножiю првогъ брега Буттманисдорфскогъ, доцнie къ свомъ военомъ тѣлу опетъ вратили се.

Докле су оба воена тѣла (V. и VI.) на Ландсхутъ ступала, непріятель є око 10 сатiй у вече кодъ Буттманисдорфа на Радецкогъ ударio са грдномъ силомъ тако, да є овай морао къ Хорибаху повући се. Овде є нашао онъ и 1. баталліонъ одъ Буллай, кои є колонну Надвойводе Лудвига завршити имао, и одъ овогъ баталліона подпомогнутъ борio є се са непріятелемъ юначки донде, докле се нiе све съ войскомъ за-

едно кренуло было. Сутра данъ у 2. сата у ютру ударіо е непріятель на Радецкогъ и трећій путь, но одбіенъ е садъ бью далеко и завараванъ донде, докле годъ ніе рѣку Лаберъ прешао, за тымъ е повукао се къ Пфеффенхаузену, гди е мостъ на рѣки Лаберу запалити дао. Но почемъ е непріятельско едно одѣленіе преко Холцхофена и Пфеффенхаузена нѣга обколило было, поставіо е се Радецкій съ главномъ заднякомъ кодъ Фірта и Орта, и дао е наместити предстражія своя на брежинама иза Пфеффенхаузена. Почемъ е непріятель Пфеффенхаузенъ заuzeо бью, престао е далъ гонити га. Другій данъ са зоромъ ударіо е непріятель на предстражія, коя су борећи се съ нымъ, къ задники повлачила се; ова задняка е ныи у Граффенхаузену преватила и одбранила. Радецкій е за тымъ ступао до Алтдорфа, гди е непріятель озбильски гонити га почeo, но юначкимъ одпоромъ одбіенъ е бью непріятель натрагъ. Но ипакъ е ступао Радецкій у положай военогъ тѣла кодъ Ландсхута, чимъ су непріятельски пѣщацы коняницима у помоћь дошли были. Непріятель е задняку до Гайзенхайма узастопце гоніо, и онда юшть, кадъ е воено тѣло положай свой кодъ Ландсхута оставило было. 2 баталліона гренадира постављна су била снабдѣвена са свима цѣлисходними потребама, да гонителъ ове достойно дочекао и одбію.

22. у ютру пребродише оба воена тѣла рѣку Інъ кодъ Новогъ-Еттінга и устанише се између Новогъ и Старогъ Еттінга. Г. М. Графъ Радецкій заостао е бью на левой Інна обали са 4 баталліона, 4 ешкадрона и са поломъ коняничке баттріе. Коняничка одѣленія чувала су друмъ Вурмансквикскій.

Непріятель е за нашомъ войскомъ ступао до Наймаркта само, нехотећи са главномъ нѣговомъ войскомъ Ізаръ прелазити. Заповѣдникъ е заключіо бью, да **24.** удари на Наймаркъ, како бы на користь главне войске, одъ кое е само до **21.** извѣстія имао, што нибудъ предузети могао.

Да бы се путь преко Інна обезбѣдіо, предняке су

іошть 23. саставлѣне и на левой рѣке обали поставлѣнѣ быле. Прва подъ Г. М. Графомъ Радецкій, друга подъ Г. М. Мескомъ, а трећа подъ Г. М. Нордманномъ.

Г. М. Графъ Радецкій имао є по расположению у 1. сать после полдне на друмъ Вурмансквіка ступати и са ФМЛ. Вінкентіомъ кодъ Еггенфелдена, а лево са Г.М. Мескомъ къ Кебінгу и Пухбаху идући саединити се.

24. у 3. сата прелазила є войска у три колонне Іннъ. Г. М. Графъ Радецкій креную є се у тай истый данъ изъ Вурмансквіка и ступао є преко Еггенфелдна. И за брега између Хофау-а и Фрасихофа наишао є онъ на едно Французко воено тѣлокое є изъ неколико баталліона и ешкадрона состояло се. Живо є на нѣга ударю, давши заповѣсть, да се и съ десне стране на нѣга нападне, и тако га є до Діттфурта одбіо. Наша войска, ступаюћи напредъ, истерала є непріятеля изъ овогъ нѣговогъ положая, а доцнє и изъ Массінга и шуме Шернекске, и гонила га єдо Іанкхофа и Екелхофа. У вече стояла є предняка Г. М. Радецкогъ кодъ Шернека, посадила є Массінгъ съ леве, а Кірхбергъ и Фалкенбергъ съ десне стране, и изаслала є ноћне страже къ Ганкхофу.

Сраженіе кодъ Наймаркта рѣшило є се іошть у 3 сата после полдне на свима точкама на користь Аустріяца. Непріятель є на вратъ на носъ у сбуиѣномъ нереду къ Вілсбургу бѣгао, гди є и мостъ запаліо био.

У слѣдству десивши се кодъ главне войске догађая добила є была Хіллерова войска заповѣсть, да се и за Інна натрагъ повуче: зато є она ютромъ рано, 25. у 4 сата, изъ стана свогъ кодъ Наймаркта дигла се, кодъ Еттінга Іннъ прешла, и у свой 23. означеній станъ дошла. Г. М. Графъ Радецкій отишао є са I. преднякомъ преко Еггенфелда и Вурмансквіка у Браунаву и чувао є Іннъ одъ Шердинга горе до улива Салце изподъ Бургхаузена.

27. дошло є V. воено тѣло у станъ кодъ С. Петра, а VI. у станъ кодъ С. Валентіна. Бригада Радецкогъ ступала є изъ Браунаве на Алтхаймъ. Мостови на Інну кодъ Еттінга, Маркла и Браунаве изгороше, а мостъ на Салцы кодъ Бургхаузена бы скинутъ.

28. са зоромъ кренула є се войска на Ридъ. ФМЛ. Шустекъ са бригадомъ Радецкогъ и Хохенфелда, и юштъ са 9 ешкадрона Кіннмаерови хуссара поставіо се на спрамъ Обернберга и С. Мартіна, да ступанъ войске подпомаже, на непріятеля кодъ Пассаве и Шердинга рѣку пребродившегъ, да пази, и даномъ приликомъ на иѣга да удари. Но почемъ є непріятель Салцу кодъ Бургхаузена пребродіо быо, и цакъ є ФМЛ. Шустекъ заповѣсть добіо, да одъ наложеногъ му удараня одустане, и да се съ иѣговимъ левымъ крыломъ и главномъ войскомъ на Ридъ крене.

1. Маіа стигла є войска у станъ кодъ Велса. ФМЛ. Шустекъ повукао є се къ Наймаркту. Г. М. Графъ Радецкій, кои є по заповѣсти на друму преко Хаага остао быо, нападанъ є быо одъ непріятеля у овомъ положаю иѣговомъ кодъ Рида; непріятель є єданъ данъ пре кодъ Браунаве рѣку прешао быо. Єданъ баталліонъ Броѣана, кои є у Поллингу поставіо се, обколѣнъ є и зароблѣнъ быо. Одма за тымъ ударіо є непріятель живо на Ридъ, и натерао є Г. М. Радецкогъ, да се, борећи се противъ мало веће силе, къ Єдингу и Ламбаху натрагъ повуче. Єдна само вешто управљна ватра Градишканца, кои су на брдине кодъ Ламбаха успужали се были, ніе дала непріятелю, да и далъ напредъ ступа.

2. є устанила се войска кодъ Лінца. У 2 сата уютру ударіо є непріятель опеть на предстражія Радецкогъ, завладао є мѣстомъ, и у 3 сата живо є са 2. регіменте коняника ударіо. Радецкій є кодъ Шрасса на поляну изишао, са пешацы у шуму постављни и са наперены конянички топови дочекао є непріятеля, кои є одъ далѣгъ ступаня одустао, и у шуму повукао се быо. Предъ ноћь є оставіо Радецкій

само предняку предъ Штассомъ, а са целомъ войскомъ ступао є на Велсъ. Истомъ што є овде пртлягъ и остало друго товарити се почело, а непріятель груне на предняку и усбіє ю чакъ до Велса натрагъ. Радецкій є на ово послао Подполковника Графа Хардегга съ 2 ешкадрона у помоћь, кои су тако одважно и рѣшително на непріятеля трипуть ячегъ юришали, да су га одма не само одбили, но и 70. момака му юшть заробили были. Но кадъ су непріятелю 2 коняничке регіменте у помоћь стигле быле, пошао є опетъ напредъ, а Радецкій є настоявао до мрака само да га одъ Велса одбіє, дао є даль овде мостъ покварити и повукао є се са главномъ заднякомъ къ Мархтренку, где є и упутствіе му стигло, да се на Малый Мінхенъ къ воїсци врати.

3. Маіа, у 4 сата у ютру кренуо є се ФМЛ. Хілльеръ изъ Лінца са целомъ войскомъ нѣговомъ, коя є у многимъ сраженіяма пострадавши, на 30.000 момака спала была, да Траунъ кодъ Ебелсберга пређе. Генераль Біанкій сачинявао є задняку противъ непріятеля, кои є изъ Еффердинга дошао био; мостъ на Дунаву кодъ Лінца био є спалѣнъ. Г. М. Графъ Радецкій враћао є се са зоромъ изъ Мархтренка у Малый Мінхенъ, где є стало и прелазакъ војске заступао. ФМЛ. Вінкентъ поставио є се у той истой намѣри на левой Трауна обали спрамъ Лінца.

Докъ є бригада Генерала Біанхій рѣку Траунъ прелазила, отворило є се на левой рѣке ове обале са аустріанскомъ преднякомъ подъ Радецкимъ крваво сраженіе кодъ Ебелсберга, найужасніе сраженіе, кое повѣстница рата новогъ времена показати може. Найтежіи є задатакъ био, ФМЛ. Шустека избавити, почемъ га є непріятель нагло ступаюћій одъ војске пресекао био. ФМЛ. Шустекъ кренуо є се 2. Маіа изъ Гайзенхаузена натрагъ; но почемъ су Французи Велсъ већъ посадили были, а Генераль Радецкій є Мархтренкъ напустіо, већъ ніє могао онъ више Велскимъ друмомъ ступати. Окрепуо є се дакле на Маріа Шартенъ, а

кадъ е и ово мѣсто одъ Француза посађено нашао, узео е путь изъ Пашинга у Леондингенъ. Овде му е подало се, да е тако званымъ волюскимъ путемъ (*Ochsenstraße*), безъ да га е непріятель осетіо, къ Г. М. Радецкомъ приближіо се. У исто магновеніе, кадъ е предняка Бессіера на предняку Г.М. Радецкогъ ударила была, провукао се е Шустекъ узкимъ путемъ кодъ гориѣгъ Харта и дошао е на друмъ войске кодъ Малогъ Мінхена. Са регіментомъ Кіннаеровы хусара и са половиномъ пешачке баттріе ударіо е Генераль Шустекъ на непріятеля, да пешаци до моста Ебелсбергскогъ безъ препона доћи могу: французски коняницы морадоше живой овой ватри леђа дати.

Не дugo после боя овогъ, и докъ е юштъ бригада Хохенфелда рѣку Траунъ прелазила, ступали су Французи са две коняничке бригаде подпомогнути опетъ на М. Мінхенъ, изаславши једну лагку бригаду управо на Дарръ, коя е налогъ тай имала, да заклонѣна и за некогъ близу кућа лежећегъ Фрауендорфскогъ дрвляника, на десну страну аустрійски хусара и улана на друму Велскомъ постављены, непримѣтно напредъ ступа, и да јй обколи, но Полковникъ Графъ Клебелсбергъ усбіо е бригаду ту до подножіја брегова гориѣгъ-Харта. Французскій Генералъ Кохорнъ ударіо е са стрелци на М. Мінхенъ, и после јогунастогъ боя освојо е куће и баште, кое су Аустріјанцы посадили были. Маршалъ Массена е за тымъ съ главномъ својомъ колонномъ живо ударіо и бригаду Хофмайстера усбіо е. Г. М. Радецкій боји се, да ће га Французи успѣвајоћи одъ моста пресећи, оставіо е неколико одѣленіја, да га и за леђа чуваю, а са хусари, улани и Градишканцы свои спридружіо е се војеци Генерала Вінкента, коя е на трагъ повлачила се. Међутимъ главнији друмъ и мѣсто кодъ Ебелсберга тако е одъ кола враћајоће се војске закрчено было, да се ніе могао за кратко време очистити. Ово обстоятельство препетило е вр' полка Розенберг-швалижера Траунъ прешедшій, да ніе далъ ступати могао, по чему е и одъ острагъ ступајоће и

навальиваюће воинство мостъ загушило было. Войска одъ М. Мінхена долазећа стигла є заедно са непріятельскимъ одъ Лінца ступаюћимъ колоннама на мостъ, и прелазила є измешано са непріятелемъ заедно преко њга. Заграда на мосту одъ тежке протуриваюће се силе искочила є и изломила є се, више стотина момака є одтурено у воду, отиманъ за мостъ было в чрезвичайно, многи нису до њга ни доћи могли, многи су пливанъмъ спасенія искали, многи су се подавили, а доста є ный и у робство пало. Ово позоріє ніє допустило, да се мостъ руши. За дочекъ непріятеля постављни су были топови на найсгоднія мѣста, а крайни домови посађени су были са пешацьма; но све ово ніє было доста, да се онъ одъ моста одбіє, найпосле морали су наши непріятелю мѣсто уступити. Почемъ є наша войска међутымъ на десной обали у бойный поредакъ ставила се, ударила є опетъ на непріятеля, и истерала га є изъ села, у дванутъ є юрушила, којомъ приликомъ су особито отликовали се Бечки свељници. Но непріятель, развиши у бою овомъ целу силу љевогову, имао є и за леђа нове у помоћ спѣшеће му колонне, тако є онъ найпосле замокъ освојо, и тврдо посадио. Ебелсбергъ є за часть у пламену стояо, почемъ є и одъ наши и одъ непріятельски баттрія жестокомъ ватромъ обасутъ био. Поредъ свега тога непріятель є и пакъ крозъ яку узкость ову прогрувао, мале пешачке колонне быше више путій одбіене, бой є одвећъ жестокъ и упоранъ, а на краю узкости найячіј є одпоръ датъ био. Око 4 сата после полдне изишла є заповѣсть да се войска и за Енна натрагъ повуче, и кадъ су сва одѣленія у точномъ поредку преко моста Енскогъ прешла была, мостъ є јоштъ исте ноћи запалѣнъ био.

Надвойвода Генералесімъ дао є ФМЛ. Хіллеру изрычну заповѣсть, да 8. кодъ Кремса Дунавъ пређе. Да-кле ніє се могло оклевати. После обѣда войска є у више одѣленія устанила се кодъ Амштетта а 5. у ютру ступала є у станъ Кеммелбала. Непріятель є могао у

тай данъ текъ око 4 сата после подне рѣку Енса преѣи. 6. є ступало се у Мелкъ, међутымъ є непріятельска предняка стигла нашу задняку кодъ Наймаркта, састоју се изъ 11 компанија Градишканца и полка Надвойводе Карла улана подъ Г. М. Графомъ Радецкій. Четыръ полка коняничка ударала су гомиломъ више путій, но полкъ уланскій є храбро и решително свагда ій дочекивао, но найпосле є морао борећи се противъ веће силе, натрагъ повући се, да не бы како нападаню одъ острагъ ступајуће немачке коллоне изложјо се. Гонѣни су были наши до Ерлахт-моста и текъ другій данъ є бой престао био. 7. Мая кренула су се воєна тѣла изъ стана Мелскогъ.

Ако є мостъ кодъ Мелка и спаљињъ био, опетъ є непріятель нашу задняку у застопце пратіо, и предъ ноћь є већь на рѣки Білахъ стояо. Међутымъ є подало се нашој войсци, да є јоштъ 8. до полдне Дунавъ кодъ Маутерна прешла била.

ФМЛ. Хіллеръ добіо є заповѣсть одъ Нѣговогъ Царскогъ Высочества, Надвойводе Генераліссима, да 8000 момака са потребны топови кодъ Кремса остави, да на вр'у войске живо ступајући, на све острове и Дунавъ горе одъ Кремса пази, и прелазакъ непріятеля на целой дужи той да препети. Особито є предѣль одъ Нуссдорфа нѣговомъ вниманију препорученъ био. Уобщте є ФМЛ. Хіллеру наложено было, да нѣгове бранителне уредбе са уредбама Надвойводе Максиміліана спои, но у варошь никако да неиде. ФМЛ. Шустекъ остао є са 7 баталліона пешака и 1. ешкадрономъ коняника кодъ Кремса. ГМ. Графъ Радецкій сталао є са 1. баталліономъ Градишканца и 8 ешкадрона Надвойводе Карла улана кодъ Штокерауа, и држao є свое страже на Дунаву одъ Корненбурга до Новог-Айгена, где є са војскомъ ФМЛ. Шустека саставio се.

Почемъ є Надвойвода Лудвикъ разболео се, војсководство надъ V военнимъ тѣломъ пріймio є ФЦМ. Князъ Райссъ.

Непріятель є већь до Беча прогрувао, и 10 Мая у 9 сатій почeo в ватру у градъ бацати. Надвойвода Максиміліанъ заключio в дакле, да се са целомъ войскомъ на острову стоењомъ къ Таборъ-мосту повуче, и да управителю града ФМЛ. О'Реїллій налогъ да, да са непріятелемъ условну предаю града учини.

Непріятель уступаюћегъ Надвойводу ніe гоніo.

Докле є у граду о овомъ радило се, ФМЛ. Хіллеръ скupio є сву свою войску, да бы на свашта готовъ био. Надвойвода Максиміліанъ предао є сву изъ Беча покренуту войску ФМЛ. Хіллеру. Генералъ Нордманнъ остао є са преднякомъ на вр'у, а главна войска устанила є се кодъ поштанске куће у Штаммердорфу. Дунавъ є посађенъ био са стражама до Кремса.

По найвишой заповѣсти добило є V воено тѣло 19. опетъ свою самосталность. Главный постой ФЦМ. Княза Райсса премѣштенъ є био у Штаммердорфъ

20. Мая су неколико одѣленiя непріятельски векъ крозъ островъ Лобау провлачила се и усбила су била полкъ Дуке далъ одъ Штадл-Енцердорфа. 21. Мая ноћу већа часть непріятельске войске већь є на левой Дунава обали стояла, на кое в Надвойвода Генералiссимъ заключio био, да, као што є иознато было, са целомъ силомъ на ю удари. ФЦМ. Князъ Райссъ имао є заповѣсть, да съ нѣговомъ войскомъ Дунавъ брани одъ угля до Н. Аигена; одавде горе стояо є ФМЛ. Шустекъ са 10 баталлiона и 3 ешкадрона.

V воено тѣло нie участвовало у битки кодъ Ашперна, коя є 21. и 22. Мая догодила се.

По заповѣсти имала є войска ФЦМ. Княза Райсса са више страна непріятелю претити, и тако приморати га да силу нѣгову са разметанѣмъ на све стране, значио умали. На тай конацъ є Г.М. Графъ Радецкiй, стоскiй кодъ Штокерауа ударio на непріятеля кодъ Грайфенштайна са 8 ешкадрона улана, 2 баталлiона Градишканца и 4 баталлiона ловаца. Само якiй противный ветаръ нie допустio, да бродови на опредѣлена мѣста дођу. Но ипакъ подъ заштитомъ люте ва-

тре изъ топова съ ове стране обале допловило је 6 чамаца између Хефлайна и Грайфенштайна. Ловци и Градишканцы извезши се на суво разтерали су били непрјатељске страже, посадили су ово последње мјесто и стражарили су до Виринга, којомъ приликомъ су и 7 шассера у робство пали били. Но почемъ је непрјатељ изъ С. Андре и Муккендорфа са 70 конјаника и 50 пешака съ брега доле ударио, па суво стоећи момци ни су се могли са овострански топови бранити, морали су дакле натрагъ навести се. Ту ноћ је аустријска војска одъ Кирхберга до Хаузлайтна ватру ложила, да обмане непрјатеља, а слједује ноћи разпространјена је била чешка ватра до близу ѕезера-Трібенъ. Ово појављење имало је то следство, да је непрјатељ, бојећи се озбильски прелазка кодъ Хефлайна, целу дужь планине одъ Хефлайна до Грайфенштайна яче посадио био.

1. Јуніа постао је Генерал-мајоръ Графъ Редецкиј Фелдмаршал-Лайтнантомъ и премјаштен је био кодъ IV воєногъ тѣла подъ заповѣдничество ФМЛ. Књаза Розентала, кое је на брдима и за Маркграф-Найдла стояло; лево му је крыло до старе овде лежеће стражарске куле, а десно је до левогъ крыла II. воєногъ тѣла допирало.

Са острова Лобау прешао је непрјатељ 30. после подне Дунавъ између Есліма и Ашперна; за тимъ је исте ноћи и цела војска изъ положая нѣногъ на Дунаву натрагъ ступала. VI воено тѣло кренуло је се изъ стана 1. Јуніа у 1 сатъ ујутру у три колоније изъ Глинцендорфа на Руцендорфъ, и ступало је у 1. сатъ после подне у истомъ поредку у Виттаву напредъ. Но 3. добило је воено тѣло заповѣсть, да се опетъ на стајомъ мјесту, кодъ Маркграф- Найдла устани, на кой коначъ је оно у 2 сата после подне изъ овогъ положая и дигло се било.

5-тий Јуніј био је првый данъ битке кодъ Немачкогъ Ваграма. у 4 сата после подне стигле су непрјатељске колоније на брегове Рајдорфа, ступале су жи-

во изъ Адерклаа и Великогъ-Хофена напредъ, и почемъ су ловце изъ Глинцендорфа истерали, посадили су В. Хофенъ и разаслали су повелика одѣленія напредъ између Маркграф-Найсидла и Горићг-Сибенбронна.

Воена тѣла Княза Розенберга, Княза Хохенцоллерна и Графа Беллегарде, коя су брегове између Маркграф-Найсидла и Немачкогъ-Ваграма посађене држала, изишла су садъ на браникъ одговараюћи изъ нынѣ положайны баттрія ватри непріятельской, коя въ са целе нѣгове дужи люто и жестоко на наше положає изъ Руссбаха просипала се. На левомъ крылу съ края нападао је непріятель на Маркграф-Найсидль, но одбіенъ је био. ФМЛ. Князъ Розенбергъ одбіо је на Глинцендорфъ юштъ и неколико одѣленія конянички, коя су га већъ прекрылила је.

У 11 сати ноћу свршена је била битка одъ 5. Јуніја. Войска је свако непріятельско нападање на нѣне положаје са пожертвованјемъ одбјала и у свомъ положају очекивало је свануће.

IV. воено тѣло, кое је стражарску кулу и побрејја иза Маркграф-Найсидла посађена држало, раздѣлило је се у 4 сата ујутру на три колонне, одъ кои две су опредѣлене биле, да села В. Хофенъ и Глинцендорфъ освоје, трећа пакъ, коју су коняници сачинявали, имала је заповѣсть, да прве две колоне са леве стране подпомаже и чува. Одѣленіе ФМЛ. Графа Радецкогъ изображавало је предњаку обе прве колоне, одъ кое прва је добила налогъ, да мѣсто В. Хофенъ, а друга Глинцендорфъ да узме.

Непріятель је В. Хофенъ са пешацима и съ топови посадио је, и за села стояли су непріятельски коняници у две гомиле. Тако исто посађенъ је био и Глинцендорфъ; а пленклери су одъ једногъ краја села до другогъ разширили се биле. Докле је нападајућа колонна Княза Розенберга дизала се, непріятельска вѣйска између Киммерлайндорфа и Брайтенштетта десно ступајући кодъ Лойберсдорфа Руссбахъ прешла, и одъ Горићг-Сибенброна управо незадржано напредъ сту-

пала. Ово ступанѣ препетило є было трећу колонну, да се ніє могла са обадвема другима єднако ј ступаню држати, но ипакъ подало є се обадвема предњакама, да су до крайны кућа гореречены мѣста допрле быле. Башъ кадъ су обе колонне спремале се, да смртоноснай ватри непріятельской юришенимъ край учине, стигла є заповѣсть одъ Надвойводе Генераліссима, да се на левомъ крылу ништа непредузима, почемъ воена тѣла за общтій ударацъ юштъ ни су стигла была. И зато є побојо се Надвойвода да ће єдино само IV воено тѣло већој сили непріятельской подлећи морати; и ово є са основомъ предпоставляло се, почемъ о долазку Надвойводе Јоанна юштъ ви трага ни гласа ніє было.

Непріятель є на наше лево напредъ ступаје крыло све већу и жесточију ватру просипао, а почемъ є примѣтіо, да є воинство мало застояло, разорио є неколико топова, кои су на равници предъ Маркграф-Найдломъ постављни были, да, и одъ саме положайне баттріје занемило є неколико топова. По томе дакле князу Розенбергу ништа друго ніє остало, него да свој нападаје колонне подъ окрылѣмъ предњаке опетъ у свой остављенный положай натрагъ повуче, и тамо да ђ постави.

IV. воено тѣло као да є опредѣлено было, да крваву ову битку рѣши, изложено є было найлюђемъ непріятельскомъ удараню. Почемъ є у свой положай повукло се, заметнуло є се одма и у живи бой, кои є неколико часова трајо, а међутимъ є непріятель непрестано съ леве стране обигравао и задевао се. Почемъ є предњака већъ 1000 момака изгубила, почемъ су јој и топови готово сви порушени лежали, морала є подъ брегъ иза яркова къ Маркграф-Найдлу повући се, а конјици су међутимъ морали непріятелю, кои є све више десно вукао се, узастопце слѣдовати. Око десетъ сатиј изобразила є непріятельска колонна, кодъ Лойбердорфа Руссбахъ прешавша, две бойне чете противъ наше војске съ леве стране предъ Горнимъ-Си-

бенбруномъ, а изъ средоточія непріятельскогъ излазила в друга колонна изъ Поисдорфа на Глинцендорфъ; мало затымъ раздѣлила в се овде на три стране. Князъ Розенбергъ принуђенъ є био садъ оба полка Керпена и Дайтшмайстера на єдну страну одвоити, остале пакъ полкове све по єданъ баталліонъ на гомиле разложити, и одъ заоставши юштъ топова неколико за безбѣдность свою са стране, а неколико кодъ куле одъ Найсидла, као найважніє положая точке одвући и пущати дати. Ёдна часть коняника заостала є на подножію брегова, а два полка драгонера быше поставлѧна на левомъ крилу са стране. Јоштъ непрестано в очекивало се воено тѣло, кое є одъ Пожуна текъ кои часъ доћи имало. Међутимъ в непріятельска войска одъ Горнѣгъ-Сїбенбуна и Глинцендорфа све ближе и ближе долазила, лице су јој многобойни топови закланяли. На Маркграфъ юришіо є непріятель више пути, но свагда в био одбіенъ, найпосле су наши кое одъ умора, кое одъ препеке горећегъ мѣста, а нарочито одъ много веће силе непріятеля, кои в све ново воинство у ватру водіо, изъ села изишли, и Князъ Розенбергъ ограничіо є се само на то, да положай свой брани.

Непріятель є прекрильвао нашу леву страну све већма и већма. Садъ є нужда све строжіе изыскивала, да оно воено тѣло доће, кое є имало одъ Мархска съ леве стране на непріятеля ударити; 5 баталліона пешака и 1 полкъ коняника, кои є Князъ Хохенцоллернъ у помоћь послao, све є мало было, да воено тѣло одъ непріятеля сачува, да га непрекрили. Сва остала воена тѣла примѣтивши, да лево крыло мало по мало уступа, застала су была на своимъ мѣстама као укопана, хотя є непріятель сртоносну ватру изъ топова на ны бацао тако живо и непрекидно, да ока нису могли отворити.

Почемъ є непріятель IV воено тѣло на брегове Маркграф-Найсидла са свимъ усбіо био, раздѣліо є нѣгову бойницу одъ Горнѣгъ-Сїбенбуна дошавшу на 6 гомила у три линіє, и отславши предтечно пленклере,

ступао с напредъ; друга бойница, као подпора слѣдовала с за нымъ. Наши коняницы едини нису были устаню, да гомиле ове прогруваю и многократна нападаня съ найвећомъ одважностю предузета остале безъ успѣха по томе, што јй наши топови озбильски подномагати нису могли. Па то є прва линія непріятельски гомила ударила на бригаду Маера, но была є одбіена; равне среће є была и друга линія — овде є ФМЛ. Нордманнъ на вр'у ове бригаде стоећи, юначки погинуо. Несрећни овай случај, као и обстоятелство, што є Генералъ Маеръ ранѣнъ быо, проузроковало є, да є ова юначка бригада на многократно нападанїе треће линіје непріятельске, найпосле леђа дати морала.

Непріятель одъ Глинцендорфа долазећи, видећи, да є наша войска надбіена, ударю є такођеръ и на брегове и освојо є кулу. Међутимъ су баталлioni на левомъ крылу военогъ тѣла, край брега юштъ држали се даваюћи многократномъ нападаню непріятельскомъ спајанъ одпоръ. Пешачки полкъ Зетарраи и останци одъ Надвойводе Карла и Штайна ударили су были са страНЕ на кулу, и учиили су, колико честити войници учинити могу. Князъ Розенбергъ наумio є быо, важну ову точку тако брзо да неупусти, и да ю одъ непріятеля опетъ отме. Но укрштена ватра карташка пообарала є све нападаюће войнике, и осутила є и последњѣ ово покушеније,

Рѣшително є было ово тренуће; жельно изчекивано воено тѣло изъ Мацарске одъ часа овогъ ни на какву вишу користь служити ніє могло.

Почемъ є целый положай и за Руссбаха одъ непріятельски топова обколѣнъ быо, и непріятель є не-престано біо ћи къ Бокфлису влачю се, да лево наше крыло обколи, дао є Надвойвода Генераліссимъ у 1 сатъ после полдне заповѣсть, да IV воено тѣло натрагъ ступа. По томе є дакле оно постепено, баталлioni за баталлioniомъ, са пешацима къ Вендингерскомъ двору на Бокфлисъ вукло се, коняницы су га съ леве стране чували, и на бруду кодъ Хохенлайтина поћь є преноћило.

За посаду ускогъ пролаза кодъ Швайнварта и Хохен-Руппердорфа оставіо є Кнізъ Розенбергъ неколи-ко баталліона и хусарски одѣленія као задняку подъ ФМЛ. Графомъ Радецкій „кои є найславнія сведочанства нѣгове ревности и нѣговы войнички дарованія дао;“ задняка ова од-држала е се целу ноћь на той точки.

Надвойвода Генераліссімъ видіо є и кодъ Ваграма старе оне войнике одъ Ашперна, и сведокъ є био вы-сокогъ мужества оногъ, съ коимъ су господа заповѣд-ницы воєни тѣла, на вр'у нынє войске борећи се, ню духомъ своимъ запаявали. Они су милость ныногъ Монарха и найсрдечнију благодарность Нѣ. ц. Высоче-ства себи снискали. Између они чиновника, кои су нарочито и похвално споменути были, именованъ є кодъ IV воєногъ тѣла и Фелдмаршалл-Лайтнантъ Графъ Ра-децкій.

Докле є задняка непрестано борила се, IV воєно тѣло повукло є се 7. къ Мистелбаху, а 8 къ Лаабу, гди є одъ Нѣг. ц. Высочества заповѣсть добило, да друмъ у Бриннъ и Холомуцъ водећій чува, зато є и тежило, да живо ступајући 9. до околина одъ Мушаве и Фрахта на Таи стигне. Ово движење скопчано є было съ найвећимъ тегобама, и само вешто ступање и постоянно држанје задняке могло є то издѣйствовати, по чемъ є све зависило одъ тога, да се ступање на Му-шаву у тайности храни, и да непріятель у той прева-ри заостане, као да воено тѣло заиста жели и тежи-къ Цнаиму вратити се.

Уморна и гладна войска у Вайштетту є одпочи-нула и подкрѣпила се.

Но почемъ є одъ велике важности было, да се путь Мушаве, кои у Бриннъ, и друмъ одъ Фрахта, кои преко Великогъ-Немшица и Аустерлица у Холомуцъ во-ди, за раније заузме, воено тѣло јоштъ оно вече у две колонне тамо є поитало, и то, прва колонна подъ у-правомъ ФМЛ. Графа Радецкогъ изъ 17 баталлі-она и 1 піонирске компаніе на Мариахілфъ, и постави-

вила є се на брегу између овогъ мѣста и Вайштет-
тна друму идући у В. Немшицъ. Докле є задняка 10.
прелазакъ преко Тајс кодъ Мушаве и Фрахта непріяте-
лю отежчавала, обе колонне су продужиле повратакъ
нинъ у Бриниц и Холомуцъ, и прва є стигла у Ме-
дрицу, а друга у Меницу онда, кадъ є ФМЛ. князъ
Розенбергъ 13. у ютру рано заповѣсть издавши, да
се непрітельства прекину, са IV военимъ тѣломъ упра-
во на Аустерлицъ и Райсницъ ступао.

15. стигло є воено тѣло у Просницу, гди є у оближе
постое растурено было. 2. Августа одправљна є была
єдна часть IV. военогъ тѣла са Генераломъ Фреліхомъ
подъ заповѣдничествомъ ФМЛ. Графа Радецкогъ
къ военомъ тѣлу у Прераву.

31. Јуліа 1809. оставіо є Надвойвода Карлъ у Лит-
тави званіе военогъ Попечителя и врховногъ войско-
заповѣдничества, и отишао є у Тешенъ, а Фелдмар-
шалъ князъ Јоаннъ Лихтенштайнъ прійміо є врховно
войсководство.

Свевисочайшимъ ручнымъ писомъ Нѣг. Величе-
ства Цара Франца I. даногъ у Коморану 21. Ав-
густа 1809. наименованъ є био ФМЛ. Графъ Радец-
кій Шефомъ Генерал-квартирмайстеръ штаба.

6. Септемвріа подарило є Нѣг. Величество Радецкогъ са смрћу ФМЛ. Отта упразднѣнимъ хусар-
скимъ полкомъ Чис. 5.

14. Октовріа заключенъ є био миръ у Бечу. После
толики отечестволюбивы затрудненія, после многобой-
ны са издржателнимъ пожертвованѣмъ учинѣны юнач-
ки дѣла и поедины войника и цѣли воены тѣла, изгу-
била є Аустриа у миру овомъ просторъ землѣ одъ
1.885 четвероуголны миля.

Месеца Априліа 1810. године држало є дружтво
войничкогъ Ордена Марије Терезије сѣдницу, да рѣши,
кои ће достояњь быти, да се новымъ членомъ овогъ
Ордена наименуе.

ФМЛ. Графъ Радецкій имао є по уставима Ор-
дена овогъ пуно право да запроси крстъ коммандера.

Надвойвода Лудвикъ говори у свидѣтельству на конацъ овай Радецкомъ даномъ „Почемъ с ФМЛ. Графъ Радецкий у последнѣмъ походу за време, докъ самъ я съ пешымъ военымъ шломъ заповѣдао, не пресшано мою предняку а относително и задняку, предводію, и у свакой прилицы неуморну дѣлашельность, ладнокрвну одважность и онай за предводищеля предняке тако важный брзый взоръ и исстиниша цѣлисходно разсужденіе, са южено са найотличніомъ личномъ храбростию доказао, нарочито пакъ, што с 2. Маіа кодъ Велса и мимо заповѣсти мое изъ собственогъ нѣговогъ побуїеня ударивши на много ячу чеиріяшельску предняку, коя е ходила, да одцеилѣно наше кодъ Гайзенхаузена стоеће шло обколи, исхо воено шло одъ леве стране одъ обколеня нечестія избавіо, пролазакъ му отворіо и повратакъ нѣговѣ къ Ебелсбергу съ шымъ олакшао: осећамъ я да самъ дужанъ Господину ФМЛ. Графу Радецкомъ настоећимъ ово явно сведочанство могъ почишанія даси, и нѣга свевысочайшой милости Нѣг. Величества са свимъ и особиша препоручиши, да му запрошены и подаuno заслужену честипущу награду удѣли.“

Исто тако чести и признательности пуна су и оба она свидѣтельства, коя су му едно одъ ФМЛ. Шустека, а друго одъ осамь штабалны и други виши Чиновника издана была. Свидѣтельства ова потврђую отличне заслуге у походу овомъ, лично храбости, осведеніе войничке способности и безодморну ревностъ Графа Радецкогъ, да честь и славу Аустрийскогъ оружія узвыси.

У слѣдѣ овы свидѣтельства, на предложеніе дружства, наименовало с Нѣг. царско величество ФМЛ. Графа Радецкогъ, коммандеромъ войничкогъ Маріє Тerezіє Ордена.

На краю главе ове прегледали смо готово половину времена войничке службе нашегъ высокопочитованогъ Маршалла; до садъ вѣрно слѣдовали и придержавали се повѣстнице, коя с у войничкомъ дѣловодству Ар-

хіве назначена, и уздржавши се сваке собствене хвале, дали смо, да дѣла и успѣси сами говоре, дѣла, коя су на честь нашемъ Юнаку призната была, коя су свуда заслуге и войничка свойства Графа Радецкогъ обильномъ свѣтлостю осіяvalа.

И у овой половини остало су многа мѣста праздна коя бы требало подпунити; — требало бы юштъ коју лаврову гранчицу у вѣнацъ заслуга нашегъ многослављеногъ војсковође задѣнути, кадъ бы мы осимъ оны на бойномъ полю хитно писаны извѣстія — у оно време писаны, кадъ є бой юштъ свирѣпствовао, кадъ узрокъ и дѣйство ніе се юштъ могло једно одъ другогъ точно разликовати — юштъ и други извора имали, и то такови извора, који бы настъ о свакомъ и найманѣмъ обстоятелству, изврстнымъ у тренутку опасности порођенимъ разлозима извѣстити могли, разлозима велимъ, кое є предњаке и задњаке заповѣдникъ, са тако нужднимъ духа присуствіемъ и бистроуміемъ у дѣло произвести знао.

Мы смо до садъ познали Графа Радецкогъ једино изъ иѣговы собствены дѣла, и изъ похвалителни писама, у коима су высоки Предпостављни иѣгови заслуге иѣгове достойно узвисили; одсадъ ступа онъ као Шефъ Генералъ-квартиръ-майстеръ-Штаба у другїй вышшій кругъ дѣлателностм.

У годинама 1810. 1811 и 1812. налазимо Ф.М.Л. Графа Радецкогъ, као дѣйствителногъ придворновоеногъ савѣтника и Шефа ГКМ-Штаба у Бечу. Овде је пространо полѣ отворено стояло способностима Радецкогъ, иѣговой неуморной дѣлателности и ревности, којомъ є войничка знаня духу времена сходно у веће усавршенствованіе доводіо. Ревностно и неутрудимо радио є на войничкомъ земљопису, бринуо є се за точно подѣленіе и изображеніе оны особа, кое су за Генералквартир-майстер-штабъ способне быти видиле се; подъ иѣговимъ руковођенѣмъ списани су были ратни догађаји последнѣгъ похода, који ће историческу важностъ за ратну новѣтницу Аустрије за навѣкъ имати.

Глава пета.

Ратови ослобођења у год: 1813, 1814 и 1815. — Године мира 1816 — 1817.

Фелдмаршалл-Лайтнантъ, Графъ Радецкій као шефъ Генералквартирмайстер-штаба био је кодъ посмотрителногъ военогъ тѣла у Чешской опредѣленъ, и у томъ свойству участвовао је у походима одъ године 1813, 1814 и 1815.

Колико су догађаи овы похода памтенядостойни, ипакъ ћемо само уобщте, и то само движенія главне войске овде изложити, јеръ Графъ Радецкій као Шефъ Генералштаба при свакомъ догађају у военомъ савѣту и при стварању расположенија свагда је цѣлихъ и снажну речь беседио, но у ратномъ дѣловодству редко се онъ као дѣйствуюћи наводи.

Наполеонъ, кадъ му је войска у Русији кое одъ глади кое одъ зиме кости оставила; знао је опетъ съ концемъ месеца Априла съ новомъ войскомъ на бой изићи. Прайзска је са Русијомъ већ у сајузъ ступила била; по срећна звезда Наполеонова јоштъ је еданпутъ појвила се, почемъ је нѣговъ огромный војсководства даръ са новоствореномъ войскомъ 2. Маја кодъ Лиџена, а 21. и 23 Маја кодъ Бауцена и Прайзе и Русе надбјо био.

Посредствованѣмъ Аустрије учинїње је био 4. Јуніа одморъ оружја на шестъ недеља дана. Сумња је била велика, да ће се Европа ослободити моћи, а безъ саучастіја Аустрије на ослобођењу то ніје било ни мыслити. Аустрија је за бой са свимъ спремна била, но кушала је срећу, да мирнимъ путемъ све изравна. Но почемъ царъ Француза ніје хтео знати, шта положай стваріј захтева, ступио је и аустријскій Царъ по жељи нѣгове войске и нѣговы народа у сајузъ Прайзскій и Руссійскій, који ће Европу изъ окова французски испоручити.

Аустріа є имала у Чехской покретну силу одъ 130,000 момака за бой преправну; овой сили спридружило є се юштъ 100,000 Русса и Прайза. Ове две последнѣ силе имале су саединити се са Аустрійскомъ пре него ће рокъ примирія истећи, кои рокъ продуженъ є био одъ 20 Јуліа до 10 Августа, тако, да се на шесть дана пре одказати мора. Ови шесть дана опредѣлени су были да саюзна войска крозъ Чехску ступа. Ноћу између 16. и 17 Августа слѣдовало є објавленіе рата одъ стране Аустріе. Врховно войскозаповѣдничество надъ целомъ сајженомъ силомъ вручено є было Фелдмаршаллу князу Шварценбергу.

Главна на Егри пребрана войска кренула є се 20 Августа, а 22. прешла є у чetырь колоне Саксонску границу. Првый знаменитый сукобъ са непріятелемъ себио є се кодъ Дрездена. Ако цѣль: Дрезденъ освоити, и ніе достигнута, и пакъ су прва слѣдства тога быле битке кодъ Великогъ Берна и на Кацбаху.

30. Августа био є Вандаме кодъ Кулма са свимъ потученъ.

Врховный войсковођа, Фелдмаршалъ заключио є быо, да 30. у ютру рано на воено тѣло Генерала Вандама удари. Задатакъ овай вручio є онъ Шефу, управљајемъ Генералу русско-прайзске войске, Барклаю де Толліј, а одѣленія Коллоредо и Біанхій са коняничкомъ бригадомъ Лобенсбурга опредѣлио є, да у рѣшенію задатка овогъ садѣйствую. Непріятель є нѣгово средоточије на сгодна брда кодъ Кулма поставio, десно му є крыло допирало до стрменити брегова, а лево є пружило се было до међа неки између Новогъ Села и колибе циглярске, а и посљдиње краєве Штассовскогъ брда непріятель є яко посадио быо. Побѣда овде одржана была є савршена. Неке само мале чопорице избѣгле су смрть или робство.

Извѣстіе о битки овой гласи: „Надмећавајућа се храбрость целе сајжене войске, непозвано узаймно садѣйствованъ Господе Генерала и свију предводителя узвышено почитаніе, кое су Русси, Прайзи и Аустріанцы

у овай данъ узаймно єданъ спрамъ другогъ осећали, све ово скончало є тешњ сајзъ войске за высирену цѣль независимости Европейске бореће се, и подпалило є прси свакогъ војника за нова подобна дѣла.“

Налазимо на једномъ мѣсту, где се ФМЛ. Графъ Радецкій славно споминѣ: „Шефъ Генералштаба, каже се тамо, „Фелдмаршалл-Лайтенантъ Графъ Радецкій учинио є найважније услуге, и задобио є ново почитаніе кодъ войске и бговомъ познатомъ храбростию и мужествомъ, и бговомъ са врлоснимъ взоромъ скочаномъ дѣлашленостию у свакой прилици, а нарочито у рѣшищелнимъ магновеніјама у битки кодъ Кулма.“ У слѣдству овогъ добио є Радецкій одъ стране Руссийске, Руссийскій Орденъ Св. Аниe првогъ степена.

После смртоносногъ боя кодъ Кулма, слѣдовала су сраженія 17 и 18. Сентемвриа кодъ Арбеса и Киница, а шлезска войска подъ Блихеромъ одржала є рѣшителну побѣду надъ Маршалломъ Нејомъ 6. Септ. кодъ Деневица. У кратко време стояла є съверна войска подъ заповѣдничествомъ Кронпринца шведскогъ и Блихера са шлезскомъ войскомъ съ оне стране Елбе, а међутимъ є главна войска ступајући у Алтенбургъ затворила друго крыло непріятеля. Наполеонъ є тражио сгоду, да на Блихера удари, но овай му є ступанѣмъ и за рѣке Саале, уклонио се, и съ тымъ га є у равнице Лайпцигеке домаміо. Наполеонъ є обратио се на главну войску, да ю на битку склони, коју є кнѧзъ Шварценбергъ 16. Октовриа заиста и приміо био, знајући да му обе войске, и Блихерова и Кронпринца Шведскогъ на руци стое. Французска войска є све користи и угодности притежавала, она є брояла и изрядну силу одъ 170,000 момака, а три воена тѣла сајзничка могла су текъ 17 на мѣсто стићи; но у залудъ, ићи власнога ћа немогаше 16. сајзнике побѣдити, и тако є 18 и 19. слѣдовала велика народна битка.

Достойный конацъ ове безиримѣре битке было є освоеніе Липпскe. Освоеніе ово трепти као найдостопаметніја епоха у повѣстници наше света части, почемъ

е са освоеніемъ овымъ самосталность вишие подярмлѣны држава извоевана была; насилио пртерани князеви повратили су се у ныне землѣ а цела Немачка славила е гласномъ трубомъ повраћену свою слободу.

У печатаномъ извѣстію о битки овой кодъ Липпійске одъ 16 и 18 Октовріа између отликовавши се бораца именує се и ФМЛ Графъ Радецкій. Почемъ су сви Управитель воены тѣла похвално преузношени, каже се у томъ извѣстію далѣ: „*А Шефъ Генерал-квартирмайстер - Штаба, Фелдмаршалл-Лайшиншъ Графъ Радецкій, синскао є себи са обзорносшишумъ поведеніемъ, са неуморномъ дѣлашеноштию и оличи-номъ храбростю иѣговомъ у бишаки овой нарочишу бла-годарность отечества.*“

Признателность велики заиста заслуга, кое намъ є многославлѣный Юнакъ у овай данъ стекао быо, увѣнчана е была сяйномъ наградомъ, почемъ є Радецкій добіо одъ цара Франца, *великий крестъ Аустрий-скогъ Леополд-Ордена*, одъ цара Александра, *Руссійскій Оденъ Св. Великомученика и Побѣдоносца Георгіа 3. ступена*, коя отличія онъ є у толико вишие заслужію, што є точніе расположенія за велику ову битку управо Онъ учиніо быо.

Но на жалость и између ранѣни войника чита се врло име ФМЛ Графа Радецкого.

Непосредствено слѣдство битке Липпійске было е, да су Французи изъ Немачке натрагъ повукли се, почемъ су юшть 29. 30. и 31. Октовріа у сраженіяма кодъ Ханаве одъ аустрийско — баварске войске подъ Генераломъ, Графомъ одъ Вреде, са губиткомъ 10,000 мртвы и ранѣны и преко 20.000 зароблѣны бїени были. Са освоеніемъ Хохайма 9. Ноемвріа освоена є была цела Немачка, почемъ осимъ глава мостова (*Brückенбрѣ*) одъ Кела и Кассела ни су Французи ништа вышие на левой Райне обали посађено имали, изузымаюћи неколико пособны стражи и за леђа ныне войске, кое су юшть пре, него є новый походъ отворіо се, пале быле.

Шлезска и главна войска заузеле су быле поредъ

десне Райне обале оближе постое, да се одморе, опораве и за прелазакъ у Француску да преправе. Заключено је было, да се са главномъ войскомъ удари на источне и съверне границе Французске. Наполеонъ је остатке биене кодъ Липійске войске своє поредъ Райне разтурјо био. Убийне силе Саюзника разложене су быле у три велике войске, одъ кои главна, найяча и найважніја састояла је се при прелазку преко Райне изъ шестъ воене тѣла осимъ многобројне гарде, резерве и одвоене воене тѣла. Главна войска ступала је одъ Савойске, Швайцерске и горић Райне до улива Квайха. Шлезска войска подъ ФМ. Блихеромъ заузела је просторъ одавде до ушћа рѣке Мозела и Райне и до съверне войске подъ Кронпринцомъ Шведскимъ, кои је са нѣговомъ главномъ силој јоштъ непрестано у Денемарку бавио се; ова сила имала је ударити на долину Райну и на Подолія (Niederlande).

Докле су поманя одѣленіја мостове кодъ Лауфенбурга и Шафхаузена на свою користь употребила, већа часть главне войске прешла је 21 и 22 Декемврија Райну кодъ Базла.

20. Януаріја 1814. стояла је главна войска на обали Марне, а Блихеръ у долини рѣке Мааса; 26. обе су войске на Ауби саединиле се. Саюзници су садъ брояли бойну силу одъ 162.000 момака а Наполеонъ само 70.000, но онъ је обезбѣђенъ био са тврдыњама у внутрености нѣгове земље, пакъ му је и сила у средини нѣговогъ Царства одъ дана на данъ све већма растла, коју користь сајузници имати нису могли, но напротивъ јоштъ већма је отежчанъ био долазакъ и прирастакъ нынине войске. Наполеонъ је после сражења кодъ Баръ сур Аубе 24 (Януара) сву свою бойну силу пребрао кодъ Шалона, продр'о је 29. преко Св. Дицијера у Бріенну, гдје је на положај ФМ. Блихера јоштъ исто оно вече ударјо био. После смртоносна боя у комъ су сва нападана непријатељска одбизна била, повукао је се Блихеръ другији данъ са зоромъ на брегове Тронна у линији главне войске.

Битка є неизбѣжима была. Саединѣне войске оставиле су быле у намѣри той 26. брдине Тронна, да непріятелю, гди га годъ нађу, битку поднесу; а и онъ є самъ по свой прилицы, битке ради точку одъ Бріенне изабрао быо.

Наполеонъ є поставіо бойну силу свою на ункама, кое се съ обе стране замока Бріенне протежу и предлежећу равнину заузимаю. Десно крыло войске ове донирало є до Діенвілле, а средоточіе до Ла Ротіере. Лево крыло непріятеля заклонѣно є было одъ Ла Гиберіе, Петит — Мегніль, Шаменила и Морвиллерса, коя су мѣста яко посађена была, и леђа положая нѣговогъ чуvalа. Унутрашній просторъ запремили су были силни коняницы са многобройны топови.

Движенія непріятеля открыла су ясно намѣру нѣгову: да и зъ бранителногъ рата хоће да пређе у нападателный. На прву вѣсть о разполаганю овомъ ніє траяло ни 24 сата, а бойне силе Саюзника пребраше се на очи гледъ непріятелю све на едно мѣсто и ставише се у бойный поредакъ.

31. указао є се непріятель са великимъ гомилама коняника предъ лицемъ наше войске, по свой прилицы да ячину Саюзника промотри и испыта. ФМ. Шварценбергъ ставіо є за битку у тай данъ III и IV воено тѣло подъ заповедничество ФМ. Блихера. Блихеръ є 1 Февруаріа устроїо три нападателне колонне, и у 1. сать после полдне отворила є се битка на све стране. Непріятель са свію страна надбіенъ скupio є садъ већу часть нѣгове силе предъ и у Ла Ротіере, да средоточіе нѣговогъ положая одржи. Но у 4 сата истеранъ є буо непріятель и изъ овогъ мѣста, и тако є, несматраюћи на нѣгову много већу силу, кљочъ нѣговогъ положая рѣшителнимъ юришенїмъ нѣму изъ руке извргнутъ буо. Узалудъ є усиливала се француска гарда подъ личнымъ предвођенїмъ нѣногъ Цара юришћи у трипуть, да Ла Ротіеру одъ Саюзника отме, свакій є юришъ постоянно и рѣшително одбіенъ буо. Седамдесетъ и три топа и неколико хиляда зароблѣника были су свѣдоци побѣде

овогъ дана, кои ће у лѣтописима наше ратне повѣстнице као сјайный споменикъ мужествене храбости и издржателности наши врлы момака и ныны предводителя за свагда очитовати.

У извѣстію о битки овой споминъ се прехвалио ФМЛ. Шефъ Генералквартирмайстеръ - штаба Графъ Радецкій „кои є у овай данъ нова сведочанства нѣгове врле обзорности и войничкогъ бистроумія одъ себѣ дао.“ За награду нѣговы отличны заслуга получіо є Графъ Радецкій юнацкій крестъ Руссійскогъ Александеръ --Невскогъ Ордена, Прайзкій црвеногъ Орла Орденъ првогъ степена, и великіи крестъ Баварскогъ Макс-Іосифа - Ордена.

Битка кодъ Бріенне было є право и важно дѣло у овомъ походу. Обстоятельство, што є французска войска и подъ личнимъ предвођенѣмъ Наполеона и у унутра у земли нынай біена была, ставило є побѣду ову у редъ найзнаменитіи и найкористніи побѣда Саюзника.

У замоку Бріеннскомъ држао є ФМ. Князъ Шварценбергъ са Царомъ Руссійскимъ и Кралѣмъ Прайзскимъ 2. Фебруаріа савѣтъ, како ће се побѣда ова на користь употребити моћи, овде су и расположенія за кретанѣ различны воєни тѣла главне и шлезке войске учинѣна была.

Наполеонъ є са остаткомъ нѣгове войске повукао се у Лесмонтъ, а одавде на Троиесъ.

Саюзници промотривиши и испытавши добро положай неприятеля учинили су 6. расположенія за бой, кои ће се 7. отворити. Но непріятель є предѣль Троиеса ноћу оставio и повукао се Ножану.

Докле є Блихеръ нузъ Марну на Паризъ ступао, главна войска є нузъ Сайну непріятелю све у застопще слѣдовала. 7 у ютру посадила є главна войска Троиесъ, и почемъ є три дана одморила се, латила є се 10. опеть оружія. 11. є Сенсъ на юришъ освоенъ, а 12. є Брай и Ножанъ у нынне руке пао. 14. є Монтеро посађенъ,

15. Моретъ заузеть, а 16. є саюжена главна войска Немуръ освоила.

Докле є главна войска на рѣку Сайну напредъ ступала, шлезка є морала са не малимъ уштрбомъ Шалону натрагъ повући се. Почемъ су ове одъ непріягеля освоене користи и на главну войску убиточно дѣйствовале, морала є она после сраженія кодъ Монтер‘а (18. Фев.) до и за Сайне уступати, да се тако са Блихеромъ саедини и съ нымъ заедно на непріятеля да удари. +

Шлезска войска є преко моста Арціскогъ рѣку Аубу прешла и 20. є са главномъ войскомъ саединила се.

Но непріятне вѣсти изъ юга, где є Бубна одъ Маршалла Аугер‘о усбіенъ био, опредѣлише Монархе, да главну войску повуку къ резерви кодъ Лангреса постављной, и да съ овомъ подпомогнути на непріятеля на ново ударе.

Но почемъ є Блихеръ одъ главне войске опетъ одцепio се био, да Мармента по долини Марне гони, кудъ є и Наполеонъ къ нѣговима на одбрану одлетio био, повратакъ є одложенъ био; 27. є прешло се преко Аубе. 4. марта є Троиесъ опетъ заузеть, и войска є на рѣки Сайні поставила се била.

Десно крыло главне войске заостало є было одъ 5 — 12 марта у истомъ заузетомъ положаю свомъ на Сайні, а лево (южна войска) међу тымъ є 11. тукла Маршалла Аугер‘а кодъ Макона, а Блихеръ є 7. кодъ Краоне, 9. и 10. кодъ Лаоне Цара Наполеона надбіо; ове побѣде имале су рѣшителни упливъ на окончанѣ рата.

Сутра данъ 13. кренула су се сва воєна тѣла изъ постое свои између Триеса и Сенса и латила су се оружјя на нове побѣде.

Французка войска є кодъ Планци рѣку Аубу прешла, и осимъ што є у малимъ некимъ за нију несрѣћнимъ боевима страдала, бісна є она была одъ саюзничке войске и у биткама 20. и 21. кодъ Арцыса сур Аубе, и 25. кодъ Фере шампенозе.

После ови паденія повукла є се французска войска яко гонѣна преко Марне натрагъ, разоривши за собомъ мостове кодъ Трилпорта, Меакса и Лагни, и отишла є управо у Парізъ. Іосифъ Бонапартъ чиніо є припреме за снажни одпоръ опредѣливши брежульке изванъ предградія лежеће, да се войска на ньима пробитачно постави.

30. марта удариле су обе саюзничке войске Блихера и Шварценберга тако срећно, да су мало по мало све непріятельске точке, а найпосле са знатнимъ појертованъмъ и целий положай нѣговъ прекрилие биле тако тесно, да є непріятель уговоре мира заискати морао. Саюзници су тако у 6. сати у вече послали пуномоћнике свое у Парізъ, да писмену предају сачине.

Французска войска, почемъ є предала народной гарди градъ да чува, отишла є предъ ноћь изъ града на полѣ. Воено тѣло Мортіра узело є путь Фонтенебл'a у Вілле-нефъ. Мармонтъ є пребрао войску свою на елисейскимъ полянама, и одавде є другій данъ у 4. сата у ютру Ессонну ступао. Саюзне войске обколиле су Парізъ у великомъ полуокружію, когъ є и еданъ и другій край ударао у рѣку Сайну. Шлезека войска посадила є Монтшартре и Бульонску шумицу као и мостове на Сайні одъ Невілля до града. Одъ главне войске поставило є се VI воено тѣло на брегови Беллевилла и Багнолета, имаюћи за подпору гарде и резерве стоеће на брдинама и за Пантіна и Романвилла. IV воено тѣло посадило є шумицу Винценску и мостове Шарентонске, а III воено тѣло међу тымъ є, као друга войска између Монтріла и Фонтена постављено било. V воено тѣло, кое є кодъ Меакса Марну прешло, поставило є пешаке свое съ оне стране рѣке, а коняници су му на левой обали кодъ Квинци у саюзу заостали, предняка є у предстражія разметнута мостове Куломбрскe посадила. Топничество є брежине Монтлуїскe, Беллевилскe и Монтмартрескe држало, наперивши топове свое управо на тврдиню.

31. Марта у 2. сата у ютру была е предая готова и подписана, а у 10 сатій ушла е саюзна войска у Парізъ.

Наполеонъ е 7. Априліа предао своимъ пуномоћницымъ свою безусловну одпустителну повелю, 12. Априлатифицирао е онъ одъ опуномоћени попечителя саюзни сила подписані уговоръ, а 20. отишао е изъ Фонтенебла преко Фреюса у островъ Елбу.

4. Маіа дошао е Краль Лудвигъ XVIII у Парізъ. 30. подписані су были мира уговори; за тымъ су саюзни Монарси Парізъ оставили. Различне войске вратиле су се у свое отечество.

Врховный войскозаповѣдникъ саюзни сила, Фелдмаршалъ Князъ Шварценбергъ, скинуо е са себе высо-ко званіе войсководства, и узео е 5. Маіа средствомъ дневника са трогателнымъ и преважнымъ израженіяма о-проштай одъ воинства свію народа европейски.

Почемъ е Нѣг. Величество петый хусарскій полкъ Прінцу владаоцу Енглезкомъ удѣліо быо, остао е ФМЛ. Графъ Радецкій другій притяжатель тогъ полка.

Съ овымъ е рать окончанъ и миръ заключенъ быо: Монарси су дошли у Бечъ, да Европи покой и дуготра-юїй миръ осную. Но войска и пакъ остала е подъ о-ружіемъ, докле се годъ ніє политіческо станѣ Европе у редъ довело.

Іоштъ е свакій живый пунъ бриге єдва чекао да душомъ дане, іоштъ е свакъ живый очекивао, да се мутна будућность изъ скунштине князева разгали, а гласъ се разнесе на єданнуть, да е Наполеонъ 26. Февруаріа 1815 островъ Елбу оставило и 1. марта да е са 900 момака у Каннесъ извезао се, да Французску освои и престолъ Бурбона сруши.

Аустріа е за бой спремна была, и имала е запету войску у Италіи, Прайзска е стояла подъ оружіемъ на дольной Райни, Русси су налазили се одъ части на Вишницы, а Енглези у подоліяма.

Саюзне силе прогласише 13. марта Наполеона за пртераногъ, и заключише противъ нѣга воевати, съ

тымъ више, што су Лудвига XVIII на престолъ дигли и съ нымъ миръ заключили были.

Аустрийска войска подъ ФМ. Княземъ Шварценбергомъ сачиняvala в горнъорайнску ратну силу и пребрала в се у В. Войводству Бадену. ФМЛ. Графъ Радецкій, кои в одъ 11. Юніа 1814. за надзирателя войне (Truppen Inspector) у Мацарской наименованъ быо, садъ в опетъ као Шефъ Генералштаба дѣйствовао. Ова ратна сила состояла се изъ четырь воены тѣла, аустрийски резерва, обсадногъ тѣла и саксонскогъ военогъ тѣла, и брояла в 130.531 аустрийски и 124.061 момка немачке саюзне войске.

Съ I военымъ тѣломъ заповѣдао в ФЦМ. Графъ Коллоредо; съ II. Г.К. Князъ Хохенцоллернъ, съ III ФМ. Кронпринцъ виртембергскій, са IV или са Кралѣвско-баварскомъ войскомъ управляо в ФМ. Князъ Вреде, са царско-аустрийскомъ резервномъ силомъ располагао в Г. К. Надвойвода Фердинандъ д' Есте, на вр'у царско-аустрийскогъ резервногъ и обсадногъ тѣла стаяо в ФЦМ. Надвойвода Іоаннъ, а Кралѣвско-саксонско воено тѣло предводио в Г.К. войвода одъ Кобургъ.

Ова войска стояла в юштъ одъ Манихайма горе нузъ Райну до єзера Баденскогъ разсуга, кадъ су битке кодъ Лигни, Кватребра, и Ватерлоа судбину рата већъ рѣшиле и владу Наполеонову по други путь сатре биље. Она в прешла Райну 19. Юнія у две колонне, и то прва састоја се изъ I и II военогъ и резервногъ тѣла, лево крыло сачинявајућегъ, прешла в између Базла и Райнфелда, друга колонна или десно крило изъ III и IV военогъ тѣла сложена, прешла в Райну између Гермесхайма и Манихайма.

28. Сразило се I воено тѣло са непріятельскомъ заднякомъ подъ Генераломъ Лекурбомъ кодъ Шаванне, гди в непріятель надбіенъ, Шавани повукао се быо, после жестокогъ и упорногъ боя истеранъ в быо и изъ свогъ мѣста.

I. Юлія узбіенъ в быо непріятель до и за Бедфорта; овде су Аустријанцы, ударивши на нѣга, освоили

мѣста Перузѣ и Парвалѣръ; съ овимъ освоеніемъ была въ тврдиня Бедфорть на уже, нежели до садъ затворена.

11. е резервно тѣло ступало на Фонтенеблу, И тѣло стаяло въ предѣ Штрасбургомъ, а I предѣ Бедфортомъ, гди є ово последнѣ у тай данъ са Генераломъ Лекурбомъ, а прво 22. са Генераломъ Раппомъ одморъ оружія до заключенія мира уговорило было.

У слѣдству држаногъ савѣта одъ 3. Августа сагласили су се членови, да аустрійска войска посади све департамає на границы Италіе и Швайцерске до Алліера, а одъ Райне до Орлеана и до Лоїре. Потоме є дакле главный постой Ф.М. Княза Шварценберга буо у Фонтенеблу. I воено тѣло лежало єоко Лангреса и Бенфорта, И предѣ Штрасбургомъ, аустрійска резервна войска у Париzu, у Шатильону сур Сайне, Семуру, Аутони, Шалону сур Саоне, у Доли и Діону, топничка резерва између Диона и Весола; а обсадно тѣло окружавало є Хинінгенъ, Бедфорть, Безансонъ, Шлештедтъ и Н. Брайсахъ.

20. Ноемвриа 1815 године заключень є буо другій Парізскій миръ, по комъ су саюзници посмотрителну войску одъ 150,000 момака за петъ година дана у Француской оставили и седамнайсть Француски тврдиня посађени у своимъ рукама држали. Одъ аустрійске войске остало є 30,000 момака подъ Г. К. Барономъ Фрімонтъ, кои су у саюзу са Баерскомъ и Виртембергскомъ сачинявали лево крыло ове посадне ратне войске.

Ф.М.Л. Графъ Радецки, комъ є 22. Юніа ц. к. тайно совѣтника достоинство удѣлѣно было, добіо є у походу овомъ великий крестъ великовойводства Баденскогъ Церингеръ-Лафа Ордена, великий крестъ Францускогъ Лудвига Ордена, великий крестъ Хановеранскогъ Гвелфенъ Ордена и руссійскій почестный Храбости мачъ, и дошао є као дивизіонеръ у Шопронъ у комъ качеству є заостао буо до 1818 године.

12. Декемвриа 1818. премѣштенъ є буо Радецкій као дивизіонеръ у Будимъ, гди є одъ године 1821

као найстарій ФМЛ. одправляю званіє ad latus земальскогъ коммендирендана.

У слѣдству Свевысочайшегъ рѣшенія одъ 18. Февруаріа 1829. наименованъ є быво Радецкій Генераломъ коняничства, и имао є као ad latus коммендирендана Генерала и далъ у Будиму заостати; но 24. Ноемвріа исте године премѣштенъ є быво у Холомуць за Управителя тврдинѣ.

26. Февру: одређенъ є быво Г.К. Графъ Радецкій къ войсцы, у Ломбардо-Венецианскомъ кралѣвству стануюћой, а 23. Ноемвріа, у кои є данъ и коммандуюћій Генералъ постао, замѣннуо є Г.К. Графа Фримонта, кои є Предсѣдникомъ придворно-военогъ Савѣта постао быво.

Овде є дѣлателности и воиничкой обзорности нашегъ войсковоће како у правительственой структи, тако и у тактичномъ усовршенствованію нѣму подложногъ воинства пространо полѣ отворено стояло, овде є семена посејо, коя су му доцніе тако изрядне плодове припела.

Кадъ є године 1820 политическій покретъ у Италіи появio се, аустрійска воена сила нѣга є у кратко време свладала, тако исто подало є се военой сили Аустріе, коя є седамъ година дана на югу, и три године на сѣверу била, да є зломысленике одъ свакогъ длѣгъ покушаваня къ преврату дружественогъ поредка, одъ сваке свеобщтїй миръ нарушаваюће новости зауздала била. Аустрійски воиници нису се приликомъ овомъ онако обходили, као што су Таліянцы одъ други туђинаца обично трпити морали. Службено и ванслужбено поведеніе воиника тако є примѣрно и любко было, да су имъ жителъи, а нарочито Неаполитанцы преимућство надъ урођеницима давали, и да су ій при одлазку нерадо одъ себе пуштали. Найясніе сведочанство къ томе даю намъ многе оне заставне пандльике надписи и други спомени, кое су полкови при одлазку свомъ одъ ньи подобіяли били.

Кадъ є године 1830 месеца Юліа у Француской превратъ главу свою дигао, управіо є био очи свое, као што є обично и на Италію. Аустріа као држава ємствуюћа за миръ Италіе, морала є одма оружія латити се, да свако покушеніе противъ законогъ поредка и мира ове землѣ у порођаю юшъ угushi. Знаменія близке побуне показивала су се свакій данъ свето ясніє; еръ подобно ватроблюваюћемъ брегу, цела є земля подкопана была. Огњиште преврата лежало є у маньимъ таліянскимъ државама, а по превосходству у Римской. Аустріа є дакле посаде свое у Италій умножила и оснажила была, само да миръ у нѣнимъ собственимъ тамошнимъ предѣлима нерушимъ сачува; линію рѣке По яче є посадила, да узбуњне землѣ затвори, и да войске онымъ точкама ближе пребере, съ кои би оружія удесно латити се хтела. Хотя су бунта поглавице почетакъ месеца Марта 1831. за свеобщтій устанакъ преврата опредѣлили были, и пакъ є превратъ у Модени већь 6. Февруаріа а у исто време є и у Болоньи и Феррари свирѣпствовать почено, особито и нагло є разсую се у Римской држави преко посланичства. И у Парми є све за подобна позорія спремало се, а умилъшній одлазакъ Надвойводкинъ Маріе Луйзе у Піяченцу, дао є знакъ къ свеобщтемъ устанку.

Ноћу између 4. и 5. Марта прецила є аустрійска войска рѣку По, и посадила є Феррару; 9. є вратіо се войвода Моденскій са нѣговимъ вѣрнымъ воинствомъ опеть у главный свой градъ натрагъ; затимъ є аустрійска войска и Парму посадила. Изъ Модене и Ферраре ступала є аустрійска войска на Болоню, кудъ су се бунтовничке чете 5 до 6.000 люди броје повукле быле. 21 ушли су Аустрианцы у Болоню, а 29 у Анкону. Бунтовници кои су мало пре на Римъ пошли были разбегли су се по горама, а поглавице преврата искали су спасенія у бѣгству.

На овай начинъ є побуна опеть утишана была, коя бы безъ аустрійскогъ снажногъ посредствованя миръ целе Италіе у велику опасность довела.

Мы смо оба, побѣдоносны мъ оружіемъ аустрійскимъ свладана преврата, кой управо къ нашей на-
ма положеной цѣли непринадлеже, нарочито зато овде
навели, што они као темель служе догађаима, кой ће
се у слѣдуюћей глави изложити, и кой догађаи сма-
траю се свойствено као продолженіе предизложеніи пре-
врата.

Кадъ є Г. К. Графъ Радецкій Генерал-команду
у Ломбардо-венеціянскомъ кралѣвству приміо, износила
є целокупна оружана сила овдешня 104,500 момака са
5,200 коня. Ова сила сачинивала є, осимъ непокре-
тне къ Генерал-команди принадлежеће войске, два во-
сна тѣла покретне войске, коя су у 52 баталіона и
30 ешкадрона 74,800 момака, и 4,800 коня брояла;
одъ ове войске једна є часть за кордонъ одъ колерѣ
опредѣлена, друга пакъ часть є на различне у кралѣв-
ству посаде раздѣлѣна была.

Војникъ мора у миру за ратъ изображавати се, и
кой бы другїй могао быти болѣй учитель за младу, съ
наибольомъ вольомъ одушевлѣну и правимъ войничкимъ
духомъ запоену войску, нежели є у рату оistarѣлый,
одъ свю тако высокопочитований и отли-
чный војникъ био, каквогъ є таліянска войска за
свогъ заповѣдника добила. Онъ є одма съ почетка
јоштъ нарочито на то вниманіе свое обратio, да иѣму
подчинѣно воинство у тактичной подвижности усавр-
шенствує, и у практической ратной служби изобрази, да
цѣлисходно преиначи оне одъ 1806 год. постоеће у-
пражненія прописе — (*Eryzier-Borschriften*) и војнич-
ко држанѣ, кое се за садашњий ратовођења начинъ ви-
ше употребити ніе могло. На конацъ овай издао є Ра-
дечкій 1833 год. војничко наставленіе, когъ основ-
не черте онъ є самъ одъ дужегъ времена на папиръ
ставio, а после є у сајозу съ иѣговимъ врlyмъ прія-
телѣмъ, ондешнимъ и садашнимъ Шефомъ Генерал-
квартирмайстер-штаба ФМЛ. кавалѣромъ одъ Хесеъ
израдio био; овимъ наставленіемъ ползовало є се иѣ-
гово подчинѣно воинство.

У предговору къ овомъ войничкомъ у поляни наставленију препоручуе онъ, као спомагателно средство при теоретичномъ обученију, да се пластически представи једна часть поляне одъ иловаче земље или одъ другогъ каквогъ вештества, на којој части бы различне предмете, као дрва, куће, села, потоке и т. д. лагко себи помислили, на којој части бы даљ повећа воена одѣленија съ дрвены правоуголници (*Rechtecken*) а поедине разсејане пешаке (*Tirailleurs*) са пиквир-игла-ма *) означили; на овай начинъ може се разговетно видити свако и найманъ обстоятелство на поляни той, како су предстражја постављана, како ноћне страже стое, како војска уредно ступа: око јаснѣ види и умъ лакше схваћа, како се ти поедини предмети поляне нападају, или како се бране.

Неможемо пропустити, да и заключеніе овогъ предговора къ наставленију у поляни Маршала Графа Радецкогъ овде одъ речи до речи ненаведемо, и по томе већъ, што намъ оно као прилогъ нѣговогъ высокопочитанія спрама побѣдителя одъ Ашперна и нѣгове собствене высоке учтивости служи, и што намъ на угледъ ставля высирену цѣль нѣговогъ дѣйствованія. Заключеніе то гласи: „При заключенію мораю се и много она мѣста напоменути, коя су за подкрѣпленіе постављены начела изъ повѣстнице похода одъ 1796 и 1799 године одъ речи до речи извађена. Но свакій одъ насъ познає Свѣтлогъ Сачинителя оба ова дѣла. Онъ је био основатель наше славе у сто бојева и сраженіја — онъ је био виновникъ оногъ поученіја, кое је хиљадама наше оружане браће животъ искушило. Нѣгове мудре речи јесу дакле правый каменъ опыта они начела — кое као одзывъ Нѣговогъ великогъ дѣйствованія ту цѣль имају, да Име Нѣгово кодъ насъ безсмртнимъ учине, и да упочето нѣгово дѣло на нову славу војске разпростране.“

„Желимъ, да бы наука ова — кадъ обстоятелства

*) Обычне игле, на вр'у ком мала округла глава одъ дрвеногъ (печатногъ) воскана чини се.

заишту, — полкове, бригаде, одѣленія и воєна тѣла на поляни користипуно и савршено изобразила, да бы она оружіе свакогъ рода у сагласіє довела, воинство како у маломъ, тако и у великому напредно спроводила и тако да бы войску нашегъ многолюблѣногъ Монарха у случаю нужде за славепуна дѣла предуготовила.“

Наука ова нова предавала є се по школама полкова зими теоретично, а у пролеће су бригаде и одѣленія у станъ сбирале се, да се практично упражняваю, гди є свагда једно одѣленіе положає и движенія непріятеля означавало, да бы се тако образъ рата лакше и живљ предавio.

Неуморанъ као што смо Юнака нашегъ и до садъ у свакой прилици видили, био є Радецкій и овде. Ни једна бригада ніє становала, да се ніє онъ самъ о нѣномъ успѣху лично осведочіо био. Сачинитель є и самъ год. 1834 као спомоћникъ баталліона, у стану кодъ Алта Вілла, прилике имао видити и дивити се мужу, кои є онда 68 година старъ, на брегу Валматранскомъ — высокъ стрменъ бргъ, гди су сви яшети чиновници конъ свое на подножію брега оставити, а старіи Генерали на камилама горе за воинствомъ одяхати морали — пѣшце одъ једногъ крыла на друго трчао, овде учіо, тамо упућивао, или въ къ заповѣднику вратіо се, стати и движенія изъ нова предузети заповѣдао, и то све съ таковомъ лакостію и живостію, да є удивленіе у целой войсцы узбудіо био. Велика усердоточаваня сваке године у есенъ, коя су съ целымъ военымъ тѣломъ у дѣјство производила се, држана су была на стратегическимъ точкама предѣла, или на онимъ мејстама, гди су заиста битке и сраженія догађала се. Првый овогъ рода и великий маневръ држанъ є био месеца Октовріа 1834. између рѣке Етша и Минціо, кои є са великимъ црквеномъ светчаностію између Валлеција и Вілла Франка свршіо се. На маневръ овай стекли су се млоги высоки чиновници свю народа, кои су свакій данъ одъ Радецкогъ угош-

ћени были; при обѣду је онъ са обычномъ нѣговомъ срдечностю свакомъ госту велико и дужно свое вниманіе (Honneurъ) покланяо.

Овде морамо јоштъ навести и једну Генералску заповѣсть Ф.М. Радецкогъ, коя є по свой прилици у ово доба издана и у периодичномъ листу „Аустрийскій войничкій пріятель“ у броју 39. печатана читала се. Ова заповѣсть открива намъ сунцептно право мнѣніе Маршала о догађайма у Италіи, и показує намъ уједно, како є знао срца подручни нѣговы војника себи задобити. Она одъ речи до речи свако гласи: „Съ великимъ спокойствомъ и удовольствомъ видјо самъ я у окончаномъ садъ, великимъ есенњемъ маневру, какве є напредне кораке воинство у тактичномъ изображенію учинило. Воинство и свакояко оружје надмећало є се између себе у ревности, вниманію и у издржателности; јеръ я немогу одрећи, да движеніја ова ни су била скопчана са напряженіемъ сила и са свакојкимъ оскудицама. Свакій војникъ, који званіе свое люби, увидитъ ће користь, коју отуда за изображеніе свое црпiti може, и у овој свѣсти мора онъ тражити и награду за она затрудненіја, коя є побѣжавати имао. — На овай само начинъ дае се добра војска за ратъ, суштествено опредѣленіе војника изобразити. На равницама, где се никакве тегобе у упражненію неосѣћаю, неможе се озбильный образъ рата са истиномъ и користю представити, пакъ и свако ма како добро преподавано наставленије одъ мале ће користи быти, ако оно са употребленіемъ ніе скопчано. — Я благодаримъ целомъ Генералитету, свимъ штабалнымъ и вышшимъ Чиновницымъ на ревности и дѣлателности ныновой, коју су они у теченію овогъ лета показали, и съ којомъ су ме къ достиженію цѣли тако дѣлателно подпомагали, коју самъ самъ себи положјо био. — Благодаримъ свимъ подчиновницымъ и војницымъ на ныниномъ трудолюбију, нынай доброй воли и обзорности, коју су у свакој прилици, и кадъ су се къ должностима обучавали, показали. — Я осећамъ све више и више не-

исказану милость, кою ми є Нѣгово Величество съ тымъ указало, што ми є управлениє тако изврстногъ воинства вовѣрило, воинства на вр'у когъ свакомъ догађају укобъ летити смемъ. — Нека бы буди шта подъ покрываломъ времена почивало: Покорность и вѣрность спрама Монарха найлепше су врлине войника, и ни една войска у свету никакъ да ненадвиси у овомъ войску аустрійску. Зато я радо и весело ємствуемъ, кадъ погледимъ на оне, съ коимъ я честь имамъ заповѣдати. Я опоминѣмъ воинство, да съ равномъ ревностю и постоянствомъ и даљ дужности званія одправля; време ће доћи, кадъ ћемо мы користи наши заеднички трудова жићти.“

Командуюћій Генералъ, Графъ Радецкій трудео є се не само да нуждна правила постави за наставленіе у поляни, него и за већу способность у маневрираню како кодъ пешака, тако и кодъ коняника. На конацъ овай издао є онъ год. 1834 за свою нѣму подложну войску наставленіе у маневрираню за пѣшаке у великимъ тѣлама, као и за конянике и тоцие, да се практично упражняваю. Наставленіе ово у смотренію поставляња и раздѣленія воены тѣла едногласно є было са реглеманомъ, и по начелама генералногъ реглемана, у некимъ само точкама одступаюћи, израђено є было. Ове точке показивале су како се поставля бригада у два сраженія кодъ лагке, а у три кодъ сваке линіе—бригаде, како се поставля друга бригада линіе као резерва кодъ великогъ военогъ тѣла; како се цѣла одѣленія разрояваю на пущанѣ, како се предњака и задњака и колонне у страну изображаваю. При концу предговора овогъ вели Радецкій: „И тако дакле прїмите вы врестни, вѣрни и храбри воиници нашегъ общепочитованогъ Монарха и ову науку маневрираня у великимъ тѣлама са ономъ любовю и увиђенѣмъ, коимъ сте и прећашнѣ наставленіе у поляни прїимили. Дайте да мужествено окончамо оно дѣло, кое є Нѣговъ Свѣтлый Братъ кодъ наше войске упчео био; као што

сте вы до садъ по ученію нѣговомъ са достоянствомъ обходили се, тако дайте, да се и садъ равнымъ начиномъ придержавамо оногъ, што — выдаюћи на слово ово — преуспѣваюће изображеніе свію войска изъ нова одъ часъ изыскue, да бы мы свагда почитовани и страшни были свима онимъ противницыма, кои бы миръ нашегъ срећногъ отечества нарушили покусли се.“

Само једна заключенія оба ова предговора кадра бы была, озарити значай мужа оногъ, когъ в великомъ заслугама листове ове жертвуемо. Изъ сваке нѣгове речи дыше вѣрни служитель свогъ господара, штедрый предпоставлѣній говори своимъ подчинѣнымъ, говори сила нѣговогъ бистроумія и нѣговогъ высреногъ войсководскогъ дара, као и правый войничкій духъ, коимъ в цело нѣгово существо обузето, и кои в онъ у нѣгове подложне съ великимъ успѣхомъ уліо быо.

Правила ова одъ Радецкогъ положена у скоро су Свевысочайше потврђена и печатана была подъ насловомъ „Додатакъ къ учебномъ и упражнителномъ реглеману“ како за пешаке, тако и за конянике; затымъ „Руководство къ тактичнимъ упражненіямъ више полкова ц. к. пѣхоте“ и „Руководство и средство за поставлянѣ и движеніе више полкова ц. к. коняничства.“

Но наставленіе за поляну, колико в нама познато, ніє печатано было, него в само литографирано у неколико комадій полковима войске у Италіи стануюће раздано было.

После смрти краля Енглезскогъ постао є Г. К. Графъ Радецкій 9. Дек. 1831 опетъ првый притяжатель 5 хусарскогъ полка, докле ніє 20. Јуніа 1831 истый полкъ кралю Сардиніє удѣлѣнъ быо, когъ именосio є онъ до месеца Маia 1848 год; а одъ тогъ до- ба задржао є онъ име нашегъ почитованогъ Маршала.

Месеца Февруаріа 1832 год. добіо є Г. К. Графъ Радецкій великий крстъ Сардинскогъ Мавриціа Лазара Ордена, а Дек. 1833. великий крстъ пармезанскогъ Св. Георгіа Ордена, уєдно є и сенаторомъ тогъ Ордена наименованъ быо.

У пролеће 1836. умалило је се число посмотрител-
не у Италији становуће војске, и тако су оба воена тѣ-
ла спала била на 20. баталиона и 16 ешкадрона, број-
ћи свега 27,000 момака и 2,550 коня.

У следству Све височайшега рѣшенія одъ 17 Сеп.
1836 наименованъ је био Генералъ конянчества Графъ
Радецки Фелдмаршаломъ.

Са одвећь ласкателнимъ ручнымъ писмомъ одъ
14. Септемвриа 1838. добио је ФМ. Графъ Радецки й
одъ Нѣг. Величества Цара Фердинанда I. Орденъ гвозд-
ене круне I степена, после, месеца Септ. исте године
добио је одъ краља Сардинскогъ Орденъ Св. Анунција-
те; месеца Януара 1839 отливованъ је био великимъ
крстомъ Папскогъ Св. Георгија Ордена; у Априлу 1839
одаренъ је био руссийскимъ С. Андреја Орденомъ I сте-
пена и Срдарскимъ крстомъ белогъ Орла Орденомъ;
месеца Декем. 1845. укращене су биле преи нѣгове и
руссийскимъ Св. Андреја Орденомъ у брилјантима, ме-
сеца Августа 1846 почетствованъ је био и лушесийскимъ
войничкимъ Св. Георгија Орденомъ I степена.

Глава Шеста.

Походъ у Италіи 1848-

Садъ ступамо къ повѣстници последнии у Ломбардо-венецианскомъ кралѣвству догодинши се промѣна, кое намъ Фелдмаршалла Графа Радецкогъ, као войсковођу у целой нѣговой величини показую; кое намъ изъ нова сведочанство даю, да воиничкій духъ войско-заповѣдника и на нѣгову нѣму подчинѣну войску прелази, кое показую, како иста войска са повѣренѣмъ на нѣговъ войсководства даръ радо се нѣговомъ вођеню предає, и изъ любови прирођене къ Дому аустрийскомъ, изъ почитанія и привржености къ нѣговомъ мѣстозаступнику кодѣ войске примѣромъ нѣговимъ подпалѣна, са истинитымъ юначкимъ мужествомъ и презрѣніемъ смерти свакой опасности укобъ лети, сваке тегобе и злопати са одданымъ пожертвованѣмъ себѣ самогъ ради и весело сноси, само да право Престола, да стару славу и честь войске невредиму сачува; промѣне ове показую, како е войска усиливалася, да любовь свогъ учителя и вође задобије, да му посведочи, да семе оно, кое е онъ съ трудомъ посъяо, не пало на неплодну землю, него е подъ нѣговомъ рукомъ и негомъ у найлепше лаврове процветало. Велика дѣла, коя е Радецкій овде као войсковођа починio, могу у лѣтописима Повѣстнице найсяйнїю нѣгову епоху сачинявати, любовь и пакъ приврженость и почитанїе, кое е онъ и безъ заслуга овы до свѣтле нѣгове епохе у найвышемъ степену уживао, ни су кадра веќма узвѣсити. Онъ е био спроводна звезда, на коју е войска одавна, и пре овы догађая, са пунимъ повѣренѣмъ гледала, о

којој є свакій поєдиний тврдо увѣренъ быо, да га онъ само и може и хоће водити къ слави, чести и побѣды.

24. Февруаріа 1848. срушенъ є быо престолъ Бурбона у Француской, срушенъ одъ мале єдне странке, и Французи су добили были напово уставъ републиканскій, о комъ заиста є већа часть жителя Паришки, а осимъ смутльиваца, ни една душа у земљи ніє саняла. Да тако насиљственый државный превратъ неможе врити безъ да убиточно и на остале европейске државе недѣйствує, могло є знати се и напредъ, а да ће превратъ тай тако рѣшителногъ уплива имати на незадовольну странку у Италіи, могло се є одма за извѣстну стварь узети, почемъ су политіческе слутнѣ у ово до-ба са свимъ открыено по маньимъ државама Италіе, а нарочито у Риму, овомъ седишту свю таліянски бунтовника, обѣлоданиле се быле. У Ломбардо-венеціанскомъ Кралѣвству, кое є у тако цвѣтаюћемъ благостояњю налазило се, одъ кадъ є подъ аустрійскій скіптаръ подпало, ніє побуна тако явно проповѣдана была, почемъ проповѣдъ такова гледаюћи на постављену силу войничку, не бы пробытачна была. И овде нису изостала была маловажна тареня, противленя и почастногъ по сокацы бунтования, но уобщте узымаюћи, было є све мирно, одъ прилике као море што тихо борави онда, кадъ велика непогода предстои. Но у толико ревностніє су изсланицы потайно сва орудія у движеније поставили, да вреву у народу подигну и одрже докле се не бы и сгода къ явномъ устанку и отвореномъ преврату появила, на кои конацъ су безъ сумнѣ и найврстніє стихіе таліанскогъ проповѣдничества у престолномъ граду одвећь ревностно дѣйствоватьти морале.

13. Марта букула є побуна у Бечу, и царъ є са-слушавши прошения свю народа, своевольно као ни єданъ другій Монархъ дао имъ 15. запрошеный слободный уставъ, слободну печатню и народну гарду. Што є добрий Монархъ народима своимъ изъ собственогъ побућеня удѣліо, што є требало, да желѣ свю стран-

кій засити, што є требало да све народе аустрійске подъ скіптромъ уставногъ Цара у тешний саюзъ доведе, то є у Ломбардо-венеціанскимъ провинціяма знакъ быо къ устанку, одъ проповѣдника едва дочекано тренуће, да личину издайства са себе збаце, и у явномъ устанку противъ законогъ ныногъ Цара да мачъ у руке узму.

Но мы можемо за известну стварь узети, да є и овде, као свуда, само една мала странка тобожъ глась народа на себе узела, и да є вишну жителя залудила, а найпосле и заплашила была, докле ніє она, освестивши се увидила, да є она само као средство за цѣль потрзана была. Само срамне оне смутливости Карла Альберта, паклено проповѣдничество изъ Рима и незадовольни великаши могоше тако благословену и преимућствену землю на издайство и неблагодарность навести.

Вѣсть о слободама, кое є Царъ 15. Марта народима своима удѣлію, стигла є 17. увече у Миланово, а 18. уютру прекована є была на углю свакогъ сокака Но глась овай, у мѣсто да є стишао и умиріо подпалѣне одъ Бечки догађая духове у народу, онъ є буктаюћий превратъ произвео. Подеста на врху огромне єдне чете до 3.000 людій иекао є одъ владе, да се безъ отлаганя сви тавнуюћи политически преступници ослободе, кое имъ є одбіено было; ово обстоятелство є дакле као првый поводъ свеобщтемъ устанку толковано было.

Фелдмаршалъ Графъ Радецкій и испре юшть са више страна є добіо вѣсти, да ће превратъ 18. букинути, но онъ є воену силу у преправности држао, да ю грађанской власти у случаю, да бы заискала на одбрану да. Народъ є стицао се и гомилао се по сокацы све већма и већма явно претећи, а Фелдмаршалъ, кои є башъ у своїй писарници десіо се быо, кадъ є непогода захуяла, морао є у замакъ отићи, да га не бы светина обколила. Свакій часъ є долазила вѣсть све гора и црня, барикаде се по сви главни сокацы дигоше; на ово є Фелдмаршалъ заповѣдіо, да войска

на ноге устане. Међутымъ је стража слаба кодъ зданія Гувернера по вѣкой части потучена была, зданіе одъ народа је оплячкано, једна часть писмохранилишта уништена, а Подпредсѣдникъ Графъ О' Донелль одведенъ је био у робство.

ФМ. Графъ Радецкій наложио је био Генералу Волгемуту, који је съ войскомъ тогъ опредѣленија заповѣдао, да се барикаде юришомъ освоје, и зданіе да се опетъ посади. Међутымъ је бой по целой вароши развио се, крозъ прозоре је пуцало се на војнике, каменъ је бацано на ный, кључао зейтинъ и кљочала вода и т. д. просипано. Генералъ Ратъ, који је у внутреность вароши ишао да Дом-мѣсто, дворацъ и главна владе зданія посади, морао је кодъ сваке барикаде борити се, војници су све освоили и на опредѣлена мѣста дошли. Ноћ је спустила се, а бой по сокаци, или управо пуцанъ на аустријске војнике, кое се за шесть сатији ніје прекидало, јоштъ ніје престао био; садъ је Графъ Радецкій рѣшио се, да ма съ каквимъ жертвама варошкій домъ освои, да привремену владу, ако буде и како могуће, зароби, и тако да огњиште преврата сруши. Четыръ сата трајала је борба, коју је превратна странка упорно и огњевито издржала. Найпосле кадъ су сви дводельцы углављиваюћи двери, кое мртви, кое ранѣни попадали били, подало је се војници, да је са дванаестфунташки топови, по узки сокаци трудно употребљены, двери разорила и зданіе освоила. Преко 250 особа је заробљено, између ный је било людји отличногъ имена. Ове особе заједно съ оружјемъ, кое ту поизналазило се, премѣштене су бије у замакъ.

ФМ. Графъ Радецкій тврдо је био заключио, да Миланово подъ буди каквимъ условијемъ одржи, и, ако бунтовници борбу непрекину, да варошъ съ топови руши.

Онъ је радъ био послати вѣстника у Верону, но по томе, што никди ніје било коња на путу добити, остао је у намѣри той осуђенъ.

19. уютру почела є ватра исправа по гдигди, а по-сле букнула є на свимъ точкама вароши. Войницы хотя уморни и изнурени, показивали су живость и чудесну духа ватреность. Радецкій є облизу лежеће баталлоне къ себи привукао, да спорну свою силу умножи, и войницима колико одмора да да. Сви су сокаци съ баррикадама позатворани были, но юначству войничкомъ ніє то никаква препона была. Седиште привремене владе премѣштено є было у кућу Графа Борромеа; Фелдмаршалъ є науміо био, да и ово зданіе освои, едно сбогъ тога, што ће непріятель кадъ види да су коловође исчезле, у расположенијама своима сбунити се, друго, да найотмѣніе особе изъ Миланова, као ёмце за миръ у руке добије. У овай данъ колико є требало меса за воинство, ніє се могло добити; морала су дакле повећа одѣленія ради меса на пољ излазити.

Ючеръ, као и преко ноћь одъ 19. падала є буйна киша; 19. є опетъ разведрило се было.

Фелдмаршалъ у надежди, да ће се варошъ безъ рушења покорити, дао є само баррикаде на найопаснімъ точкама дигнуте рушити, но бояо є се непрестано, да неће имати кудъ изыѣи. Заключио є дакле, да ноћу већу часть воены одѣленія у касарне повуче, и само главна владе зданія да посади; почне ли се бой изнова, да чини, шта му дужность заповѣдала буде.

У тай данъ стигле су быле немиле вѣсти Фелдмаршаллу и одъ ФМЛ. д' Аспре, изъ Падуе и Млѣтака. Далъ у тай истый данъ добио є онъ извѣстіе, да се на піемонтеской границы обкопи граде.

Почемъ є Фелдмаршалъ заключио био, да границу Піемонта онако посађену остави, као што є и пре была, привукао є къ себи пять новы баталлона, да 20. бой на ново отвори, кои є заиста у тай данъ звѣрски свирѣпствовао; съ обе стране пале су многе жертве.

Варошъ Миланово была є изъ темеля разрушена, баррикаде су не стотина, веће хилядама сокаке затворале. и превратна странка є у извршеню нѣны разно-

ложенія и уредбій такову обзорность и таково дрзновеніе развила, да е очевидно было, да су на вр'ху бунта воинству принадлежеши управительи стояти морали; „Значай овогъ народа“ говори, Фелдмаршалль, у нѣговомъ извѣстію са свимъ е изопаченъ, лудило е спопало свако станъ, сваку старость и свакій полъ.“

20. уютру повукла е се войска изъ вароши у градъ, само су касарне, съ коима е саюзъ одржати се могао, посађене остале. Тако исто држала е войска и све двери у своимъ рукама, Генерали Волгемутъ и Кламъ остали су на свои мѣсты; и тако е саобщаштенъ са дверма безъ препона држано было. Найпосле ни су више могле унутрашнѣ страже обстати; ныни снабдѣванъ съ раномъ и мѣнянѣ было е съ борбомъ и сауштербомъ скопчано. Поедини борба ніе было, а ніе было ни времена, да се казую. „Едно само“ тако се изражава ФМ. Радецкій у нѣговомъ извѣстію — „едно морамъ казати, и на то ме сва моя чувства позиваю. Моя е войска свакогъ удивленія достойна; она чини више, нежели се чинити може, добре е волѣ, хотѧ одъ 4 дана, найужасніой непогоди изложена, юштъ одмора ніе имала. Срдце ми пуца, што оваково мужество неможе се противъ отвореногъ непріятеля употребити.“

Међутымъ посредствовали су страни посланицы, да варошъ одъ рушеня искупе, и у слѣдъ посредствованія овогъ уговоренъ е био одморъ оружія на три дана; овай одморъ био е за войску, коя е выше човеческе силе и затрудненія показала, необходимо нужданъ. Но вѣсти стигоше, да піемонтезка войска живо ступа, съ овымъ примиріе прекинуто, и бой се на ново са великимъ жестиномъ отвори. Къ томе разнесоше се гласови, да е цела земля на ноге усталая, и да е савъ народъ на оружіе скочіо. Фелдмаршалль е на то заключіо, да сва одцеплѣна одѣленія кодъ себе прикупи, и на Миланово са свію страна да удари; но свакій е саюзъ прекинутъ био, поедини ордонанцы быше потучени или похватани, већа одѣленія наилазила су на не-

преодолимый отпоръ на баррикадама по сокацы и по сели; на уводе ніє было ни мислити, никакавъ договоръ, никакво разположеніе ніє мѣста имати могло, почемъ е свако саобращтенѣ у земли прекинуто было. Леба є само юштъ за неколико дана налазило се, и пекарница є єдва са непрѣчномъ борбомъ одржати се могла. Месо є са глобомъ добављено, но и овай изворъ є усануо; путь къ магацину изванъ вароши лежећемъ само є съ боемъ крчити се могао.

У овако жалостномъ положаю налазио є се Фелдмаршалъ, хотя побѣдитель на свимъ точкама гди є тодъ войска нѣгова допрла была, и бояо є се, да ће га гладъ побѣдити морати.

21. дошла є вѣсть, да се піемонтезка убийна сила на рѣки Тіцы умножава, и да су чопорице слободњака овде и онде рѣку већь пребродиле быле. Са швайцерске границе разсуле су се гомиле тежака, до 10,000 людій по равницама.

Тако су стояле ствари, кадъ є Фелдмаршалъ осетіо, да се у Миланову дуже одржати неможе. Заповѣдіо є дакле, да се бригада Маурера, коя є у Магенти, и бригада Штрассолдо, коя є у Саррони становала, и съ коима є отворенъ саобращтай имао, съ ныме у Миланову саедине, и да се бой у Миланову настави. Генерали Волгемутъ и Кламъ чували су сајузъ, почемъ су сва близу бедема лежећа зданія порушили были. Многа су одъ овы зданія и на юришъ освоена была.

Почемъ су двери града непрестано у рукама Фелдмаршалла стояле, пресекао имъ є свакій увозъ унутра, и грађани су већъ за 1 фунту меса 1 форинту плаћали. А тако исто оскудѣвала є и войска са препитаниемъ, уморъ са сваке стране дошао є до найвишегъ степена, и „опеть духъ храбре ове войске ніє ни найманѣ клонуо.“

Страховито є было заключеніе, но Миланово є морало оставить се, цела є земля узврела, войцы и за лећа претіо є Піемонтъ; сви су мостови могли поскидати се, а балвана ніє было, да бы се други построили

могли, тако исто ніе было ни средства за пренашенѣ стварій. Ништа се ніе знало, шта се и за леђа войске шіе.

Фелдмаршалъ је дакле рѣшио се, да войску преко Лоди натрагъ повуче, почемъ є овуда земля отворенія, нежели гди су вароши. Повратакъ овай слѣдовао є ноћу између 21. и 22. у петъ колонна. Найтежій прелазакъ био є преко варошки бедема, великогъ ради множества людій, почемъ грађанска и войничка надлежателства, искаюћа спасеніја у войски, ни су се могла свирѣпости занешеногъ пуга изложити.

Генерали Волгемутъ и Кламъ, кои су све око бедема рушили, чували су прелазакъ войске. Бригаде Мауреръ и Штрассолдо саединиле су се са Фелдмаршаломъ. Близу Порте Тозе и Романе стаяло є све у живомъ пламену.

Войска є срећно на пољ изышла. Ово є еданъ одъ оны жалостны урнека ратне хитрости, кои ячину духа войскозаповѣдника и чврсту храбрость войске проповѣда, а ранне отечству нанешене само жешће поズлећуе.

Цело воинство є на убийномъ мѣсту, чимъ є сумрачило се, у густе колонне разложило се; замакъ є остао посађенъ, многобројни за ватру разсејни пешаци мотрили су и чували све стране. Несматрајући на пространу чистину, ступала є войска крозъ узске бедеме живо и сбиено; кодъ Порте Комазине стало є се войцы на путъ, но ова є сваку препону побѣдila. После полноћи уклонила є се и задняка са бедема, са кои є прелазакъ и излазакъ войске заштићавала. На путу у Лоди набацано є којакви дрвуљина, друмъ є прокопанъ био. Но предњака є главной войцы путъ разкрчила.

23. дошли су колонне до Меленяно; житељи овогъ мѣста тако су продрзљиви били, да су искали одъ войске, да оружје положи, а Полковника Графа Вратислава, као парламентера къ њима посланогъ, претећи му главомъ, мало што ни су у замокъ затворили. Фелдмаршалъ извѣштенъ о томъ, заповѣдio є, да се изъ

баттря на мѣсто пуца, и да се гореће мѣсто юришемъ освои. Бунтовници немогоше мостъ разорити, почемъ је одъ тврдогъ квадеркамена сазыданъ быо; но умѣсто тогъ ударише чудне неке и изванредне барикаде на нѣму. Стра' и ужасъ, кои је Меленяно постигао, разнео је се свуда, и имао је пробитачна слѣдства, почемъ одъ садъ никакве препоне ни су войсци на путь полагане быле.

Надвойвода Ернестъ држао је Лоди подъ уздомъ, и Фелдмаршалъ је безъ сваке препоне Аду прешао. У Меленяну је растоковао, да се войска яко утруђена одмори и опорави. Фелдмаршалъ је чертежъ скројо, да се и за Аdde постави, да све нѣму на расположење стоеће воинство приbere, сајузъ са и за леђа лежећимъ тврдинјама да отвори, пакъ после на Миланово на ново да удари.

Међутимъ је вѣсть о Бечкимъ догађайма са благослова пунимъ иослѣдицама и у Млѣткама обнародована, са великимъ ускликомъ пріјмљена је. Само једна мала, одъ изсланика опачкогъ проповѣдничества предуготована гомилица покусила је се, да републику прогласи, на кое је оружана сила на мегданъ изышла. Но 22. почемъ су догађаји изъ Миланова до ушију допрли, скочила је била опетъ странка заклеты, у сајузу са надничары стоећи бунтовника на ноге, и тамошња посада мораде у слѣдству уговора са управителемъ тврдинја заключенимъ изъ вароши и тврдинја изыди. У Удини, Тревизи и Винценци проглашена је била такођер република; тако је и ово парче земља, превратномъ странкомъ залуђено, противъ законогъ свогъ Господара и краља дигло се было.

Почемъ је Фелдмаршалъ извѣштенъ быо, да је законна влада у Млѣткама пала, да је Бресціа одъ војске очишћена, и посада у Кремони да је одпала, већъ чертежъ онай скројеный у дѣјство произвести се ниса могао; морао је дакле положај свой и за Аdde оставити.

25. добио је Фелдмаршалъ вѣсть у Кремони, да полковникъ Бенедекъ у поредку изъ Павіје долази, за-

повѣдіо є дакле, да се и замакъ Піаченце полу порушеный остави, и тако є три баталіона са три баттеріе себи добавіо.

У ступаню на Монтехіари, гди є войска 30. стигла была, ніє се ништа знаменито догодило. За спасеніе Мантаве одредіо є Фелдмаршалль бригаду Волгемута.

Затымъ є Фелдмаршалль поставіо I воено тѣло на рѣки Минціо, яку предняку єдну послao є на брежине Лоната, самъ пакъ отишао є у Верону, да войску у редъ доведе.

6. Апріліа сукобила є се наша войска са Піемонтезскомъ првый путь. Почемъ поузданы увода ніє се добити могло, одредіо є управитель тврдинѣ Мантавеке по налогу ФМ. Радецкогъ, полковника Бенедека, да піемонтезеку предняку у Маркаріи стоеѹ промотри и изслѣди. Полковникъ овай хтео є изненада ударити, но намѣра є нѣгова съ тымъ осуећена была, што є тежакъ єданъ оружаный пукао быо. Но и пакъ є Полковникъ Бенедекъ у Маркарію упао, 10 драгонера одъ полка Генуе заробіо, куће, изъ кои є на нашу войску пущано, освою, и Піемонтезе преко Оглю претерао.

7. дао є Фелдмаршалль преметати Реверу, гди є заповеђено было, да се лебацъ за римске бунтовнике преправи.

Седый врестный войсковођа старао є се уобщте са свойственомъ нѣму неуморномъ дѣлателностю и искушеномъ обзорностю, да Пешіеру и Верону обкопомъ обезбѣди, и стра' задаваюћій положай да заузме, како обстоятельства захтевала буду, да линію Минціа строго држи. У оваковомъ положаю чекао є Фелдмаршалль непріятеля, и юштъ онда є могло извѣстно казати се, да ће Піетонтезъ, ако удари, одъ наше врле и точно урећене войске, и нѣногъ искушеногъ духа на свакій начинъ одбіенъ быти.

8. у ютру у седамъ сати указао є се непріятель предъ Гоїтомъ са силомъ, као што говора'у одъ 8—10,000 момака, одъ Маркаріе долазећи. Ово є мѣсто само съ єдномъ компаніомъ одъ 4. баталліона царски

хусара, подъ капитаномъ Кнежићомъ посађено было. Остатакъ бригаде Волгемута стояо је на левой обали Минције. Разређени у бой пешацы развише одма живу ватру, коя је по сказыванию свјој очевидаца одъ стране наши ловаца са изванредномъ храбростю издржана била. Одъ стране непріятеля у ватри ніє више могло быти, него 3 — 4000 момака. Непріятель је юришю выше путји на Гојто, но свагда је одбіенъ био. Садъ је већији једанъ чиновникъ ударјо са три баттрје, коима је одъ наше стране само једна једина одъ бригаде Волгемута противоположена била. Четырь сата је бой трајао, докле ніє Генералъ Волгемутъ ловачку компанију, мѣсто то бранећу, коя никако изъ ватре изыди ње хтела, преко моста натрагъ повукао, где су храбри ловцы у укрштену ватру непріятельску пали, и доста пострадали. Кадъ су ловцы одъ Градишканца съ леве обале подпомагани прешли били, наши су мостъ на Минцији разкинули. Бой је у прочемъ са обе стране Минција до предъ ноћи протезао се.

ФМЛ. Графъ Вратиславъ, заповѣдникъ I военогъ тѣла, чимъ је чуо, шта је кодъ Гојте збыло се, пребрао је одма све војнике љубите, и съ једномъ частију дошао је до близу тогъ мѣста. Ф.М. Радецкиј предпостављајући, да је непріятель у намѣри да битку отвори, и да съ томъ намѣромъ онако живо Минцију прећи тежи, одправio је сву у Верони стануюћу войску на Вилла Франку напредъ, где је 8. предъ ноћи сила 18—20.000 момака броја, осимъ посаде Мантавске злегла се била.

Но противъ свакогъ ожидавања, непріятель је другији данъ изчезао био, наша одъ јучерашње борбе уморена предстражја преко ноћи су га изъ очију изгубила, пакъ и саме изаслане ноћне страже немогоше никди на љуба најти. По свой прилици биће у Маркарју повукао се.

По томе је дакле I воено тѣло усредоточило се око Вилла Франке, II је држало Верону и било је превправно, кудъ бы годъ опасность позвала га тамо ићи.

У исто време, кадъ є бой кодъ Гоіто свирѣпство-
вао, сразіо є се и князъ Ліхтенштайнъ са бунтовници-
ма побѣдоносно. У околины Монтебелла дале су се по-
веће и редовне гомиле бунтовника видити, кое є Фелд-
маршалъ хтео казнити. Бригада Ліхтенштайна добила є
дакле заповѣсть да ступа напредъ до Санъ Бонифаціо,
и одакле да проматра и испыта околину Монтебелла.

Г. М. князъ Ліхтенштайнъ сходно заповѣсти овой
креную є се 7. изъ Вероне, препоћіо є у С. Бонифа-
ціи, и 8. є налогъ испуніо. Друмови су кое дрвульи-
нама и баррикадама закрчени, кое прокопани были, но
піонери наши све су пречаге ове уклонили были. По
брегови съ леве стане друма видило є се множество
людей, но разазнати се ніе могло юсули были оружани,
или не. Неколико топова избачени разтераше гомилу
на све стране, само у Соріи нашли су наши на оз-
бильніи одпоръ. Ово мѣсто было є яко затворено и са
800—1000 бунтовника посађено.

Бригада Ліхтенштайна освоила є Соріо на юришъ,
гди су одъ прилике до 50 бранителя мртвы остали,
други 30—40 у робство пали; освоена су была и два
бродарска топа. Докле є ово по брегови сбывало се,
ударю є подполковникъ Мартиній одъ полка Хаугвицъ
са њѣговомъ на главный друмъ изасланомъ колонномъ
на мостъ Монтебелла, заuzeo га є, и освојо є такођеръ
два бродарска топа. Монтебелло є са свимъ очишће-
но было, и бригада є 9. опетъ у Верону вратила се.

10. Априліа позвао є піемонтецкій парламентеръ
тврдыню Пешкіеру, да се преда, кое є заповѣдникъ
тврдынъ наравно одбіо. Око два сата после полдне,
видила су се два непріятельска землемѣра у предѣлу
Фрассине, за коима су пешачке колонне слѣдовале, једну
баттрію предъ Лагетомъ поставиле и до Понта разши-
риле се быле. На то є яка но бесплодна ватра оба-
сула замакъ Салви — једна одъ тврды стѣна Пешкіє-
ре —; ватра є текъ после 6 сати престала.

Фелдмаршалъ Радецкій сасдиніо є воено тѣ-
ло са свимъ кодъ Вероне, да бы силе свое већма у-

средоточити, и ню у нужди на све стране слати могао.

Една чета бунтовны слободняка дошла є иреко єзера Гарде, извезла се є кодъ Лацызе и продрла є до села Калвалкасelle и Кастелнова. На извѣстіе ово послао є Фелдмаршалъ 11. Генералмаіора Княза Таксісъ са 2 баталліона, 2 ешкадрона и одномъ баттріомъ на вишеречене точке. Поєдини бунтовници указали су се юштъ у ютру у С. Густини, Фони и Буффоленго. Г.М. Князъ Таксісъ нашао є друмъ овамо одъ Кастелнова затворенъ п одъ оружаны тежака посађенъ. Овде су прве пушке пукле; пленкери су одбили непріятеля до Кастелнова, кое є мѣсто яко съ баррикадама утврђено, жестокомъ ватромъ бранѣно было. Неколико граната у село бачены породише ватру на више мѣста. Баталіонъ Хаугвицъ освою є прву баррикаду на юришъ, гдји су многи бранителъи баррикаду главомъ платили. Међутымъ є баталіонъ Пире подъ заштитомъ добро палећи топова, на непріятеля съ лица ударю, а две обколителне колоние са стране су на мѣсто ударале. Ништа раздраженой ватрености наше храбре войске немогаше противстати, баррикаде позатворане и узыдане куће, све є то редомъ заузето; бранителъи, кои су леђа дали, почемъ є црква освоена была, гонѣни су до Лацызе. Ноћь є гоненіе прекинула. Штета непріятеля состояла є се, по сказываню, у 500 мртвых людій. Войска уморна боравила є ту ноћь на брегови, кои Кастелново окружаваю.

По речма заробљника, већа часть тай бранителя состояла є се изъ піемонтезке войске.

Піемонтези, кои су до садъ све на десной обали рѣке Минцио тамо и онамо тумарали, гледали су, да прелазакъ себи съ топови отворе. Туђе чопорице слободняка упале су быле и у Юдикарію и посадили су Тіону.

Генералъ коняничства Горцковскій поставио є Мантаву са великимъ трудомъ у тврдо станѣ одбране, почемъ непріятель, лишаваюћи се обсадны топова, ос-

бильски на мѣсто ово, као што є на Леняго и Пешкіеру, ударити ніє могао. Радецкій є водіо бригу непрестано, да войска задоста ране и оружія изъ Вероне добіє.

Почемъ є Фелдмаршалль сву войску свою између Етиша и Минціо пребрао быо, чекао в овако постављенъ, да се саедини са войскомъ ФЦМ. Нужана, кои є одъ Изонца къ ињму долазіо. Непріятель є на свима точкама безпослень почивао, и чинило є се, као да нема ни духа ни снаге, да се оружія лати. Само є на Пешкіеру чешће ударао, и то безъ свакогъ успѣха.

Целокупна штета, коју є войска одъ 18. Марта досадъ претрпила ѡбыла, саостояла є се у 206 мртвы, између кои є и 6. чиновника брояло се. Чувствителни уштербъ є у изгубљеннымъ момцима, почемъ є число одпадшегъ воинства таліянски полкова на 15.937 испносило.

21. морала є тврдыня Удине предати се, почемъ є ФЦМ. Графъ Нужанъ ню за неколико часова рушіо, съ предајомъ овомъ покоріо є се и савъ предѣль; за тымъ є войска 22. у јданъ сатъ тврдыню посадила. 28. стигао є Нужанъ, оставивши кодъ Осоопа и Палманове едно обсадно тѣло, са већомъ частію свое войске у Кодроине, но овде є збогъ наступивше непогоде и дуготраје кише војнике свое у постое разтуріо и исчекивао, да му остатакъ нѣговогъ военогъ тѣла доће. Предњака подъ Генераломъ Шулцыгомъ прешла є пре полдне преко скрплѣногъ моста рѣку Таламенто и посадила є Порденоне.

За чуванѣ сајоза са Тиролскомъ и обезбѣђенї Пешкіере поставіо є Радецкій бригаду Волгемута кодъ Пастренга, на коју є непріятель 28. после полдне ударіо є, но ни съ мѣста ю кренути ніє могао. Преко ноћи заповѣдіо є Фелдмаршалль, да бригада Надвойводе Сигисмунда на леву обалу Етиша пређе у помоћ бригади Волгемута, а међутимъ є онъ бригаду Таксіса напредъ послao у Буссоленго, да непріятеля, ако бы другій данъ случайно ударіо, съ леве стране узиемирије.

Непріятель є стояо у тврдомъ положаю кодъ С. Юстине и Соммакампане и разтуріо є бью лево крыло нѣгово преко Сандре и Коле. Онъ є тежіо, да брегове кодъ Пастренга заузме.

29. Априліа у десеть сати уютру отворило є се сраженіе између Пастренга и С. Юстине. Наша є войска у почетку брежине заузела, но морала є ныи, сбогъ усредоточене претежніе силе непріятельске уступити.

Фелдмаршалль Радецкій за подпомоћи обе оне кодъ Пастренга поставилъне бригаде, обигравао є непріятеля съ лица, као да бы на нѣга ударити хтео, и ово обстоятельство є учинило, да є непріятель у тай данъ сраженіе одложіо.

30. уютру саєдиніо є Ф.М.Л. Вокхеръ бригаде Волгемута и Надвойводе Сігісмунда, и чекао є на прирастакъ изъ долине Етша. Непріятель є ударіо кодъ Пастренга на ново, са много већомъ силомъ.

Око једанайсть сати кренула є се једна врло яка колонна на непріятеля, изъ Коле горе нузъ Етшъ у намѣри, да положай кодъ Пастренга съ десне стране обколи. Радецкій є послao изъ Вероне нову једну войску на десну страну непріятеля.

Ф.М.Л. Вокхеръ осведочивши се, да непріятель знатну и далеко претежнію силу развія, и да тежи, да га одъ Лацизе преко Коле обколи, заключіо око три сата после полдне, да се на десной обали Етша дуже незадржава; и тако є одъ Полковника Цобель са 6 компанія царски ловаца и два топа са стране заштићенъ, кренуо се у наиболѣмъ поредку натрагъ.

Ф.Ц.М. Нужанъ дошао є бью до Сацьле, где є са главномъ войскомъ својомъ устаніо се, а предняка є до Корнеляно у предстражія разтурила се. З. заповѣдіо є, да мајоръ Герамбъ са 4 компаније граничара преко Тринхіяно, а капетанъ Лазићъ подъ мајоромъ Хандљ одъ Генералквартирмайстерштаба, са друге 4 компаније граничара преко Ценеде на Беллuno ступаю, да га тако съ десне стране заклоне.

Обе ове колонне наишле су было на снажный одпоръ, на многе баррикаде; друмови быше прокопани, каменъ нагомилано, да се на ный баца; но цѣлисходнымъ расположениемъ предводителя колонна овы остале све препоне ове безснажне, почемъ су са маломъ штетомъ брегова дочепали се были. Сбогъ губитка времена, прекомѣрны велики тегоба и затрудненія войника немогаше се Беллuno 4. посадити. Графъ Нужанъ дакле послao є 4. Г.М. Кулоца са 2 баталліона пешака Надвойводе Карла преко Ценеде нымы у помоћь. Обе колонне ступале су напредъ и Беллuno, на одпоръ готово, предало є се садъ безусловно, почемъ су бунтовницы юшть и пре долазска ц. к. войске одбѣгли были. Истина да су бунтовницы мостъ кодъ Казо ді Понте спалили были, но каменитый мостъ преко Піаве кодъ Беллuno остао є био у цѣлости.

Непріятель є 6. уютру ударіо на Радецкогъ кодъ Вероне, а нарочито на нѣгово лево крыло кодъ С. Луціе; у исто време отворіо є бой са жестокимъ пуцаніемъ изъ топова и на С. Массімо, Кроцебіанка и Шіево, и ограничіо є се на привидно нападані.

С. Луцію бранила є само єдна слаба бригада. Непріятель в грунуо са целомъ нѣговомъ силомъ на ову точку, гди є бой преко осамъ сати траю; бригада є юначки борила се. Радецкій говори у нѣговомъ извѣстію: „Ни самъ никадъ тако добронрираньвану бойну ватру чуо, као што є была она, кою є непріятель овде просую био. Траюћемъ бою овомъ за кратко само време појутало є се, кадъ є непріятель сирѣчъ на Массімо ударіо, кадъ є на мою средину и десно крыло, ков су бригаде Булай, Лихтенштайнъ и Таксісъ сачинявале, обиграваюћи претіо, но овде є усбіенъ био.

Найпосле є бригада Штрассолдо, кадъ є непріятель по другій путь нагрнуо, С. Луцію оставити морала. Но ова юшть ніе ни колико є требало, повукла се натрагъ а Фелдмаршалъ ѹой пошљ резервну войску у помоћь И одъ бригаде Клама дошла є єдна часть у помоћь, ь

садъ в на освоеніе С. Луціє на ново ударало се. До-
кль в бригада Клама са два баталліона изъ Томбе
на непріятеля съ десне стране ступала, таліянскій гре-
надира батталіонъ д' Антонъ и батталіонъ Геппертъ
напала су съ лица, а бригада Штрассолдо съ леве
стране на С. Луцію.

Непріятель в опетъ упорно браніо се; войска на-
ша дошла в была близу мѣста, и прекрылила в непрі-
ятеля; но другчіе ніё могла, но само коракъ по коракъ
ступати.

Радецкій в садъ заповѣдіо, да баталліонъ гре-
надира Вайлеръ и баталліонъ Надвойводе Сігісмунда
изъ Верове на боиште изыѣу. Но непріятель ніё че-
као, да се бой изъ нова отвори, вѣъ в, изышавши изъ
С. Луціє, повукао се быво целомъ линіомъ натрагъ, по-
чемъ в бой одъ девегъ сати уютру до петъ после пол-
дне траяо.

Излазакъ непріятеля изъ С. Луціє подобанъ в быво
више бѣгству, почемъ су наши поналазили тамо многе
ратне припреме, оружіе, добоше, торбе и т. д.

Ф.Ц.М. Графъ Нужанъ ушао в 7. у вече са глав-
номъ войскомъ своіомъ у Беллuno, а међутимъ в пред-
няка Фелтре безъ одпора посадила, и околину Примо-
лана пролазила и испытивала. Много ячій непріятель
ударіо в после полдне на едно одѣленіе, кое в преко
Лонгарне на Штрада до Аллеланна напредъ одправљено
было, но одржало в се опетъ у замку Лаваццо.

Почемъ су 8. до 1.600 момака редовне папине
войске съ топови и коняници снабдївени одавде преко
Фенера и Педеробба, а после малогъ одпора и до Оні-
га натрагъ повукли се были; предняка в до преко Гве-
ро напредъ отишла была. Г.М. Кулодъ истерао в не-
пріятеля после снажногъ одпора и изъ овогъ мѣста.
Остатакъ военогъ тѣла двизао в се на Беллuno и Фелтре.

Три стотине добро оружани бунтовника ударили су
на едно између Арсіє и Примолана стоеће одѣленіе одъ
23 момка изъ прве баналне граничарске регіменте подъ
Оберлайтнантомъ Магдебургомъ; одѣленіе то спратило в

се у једну кућу, изъ кое је юначки и упорно бранило се, а почемъ су бунтовници докопавши се куће, исту за-палили, граничари су са свѣтлимъ своимъ оружјемъ крозъ цѣлу чету прогрували, и путь себи у Арсију отворили.

9. ујутру ударјо је непрјатељ 7—8000 момака бро-енїй на бригаду Кулода кодъ Оніго. Но узалудъ, сва њина затрудненіја, да једанъ баръ коракъ земље освоје, рѣшително је осутила ћија искушена храбрость наше врстне војске. Појемъ су и остале бригаде военогъ тѣла, једна за другомъ ступале. непрјатељ је са знат-нимъ уштрбомъ, особито у конјничству, живо у твр-дай положај нѣговъ кодъ Монтебелло повукао се на-трагъ. Између овде стоявше непрјатељске сile, нала-зило је се до 6000 бунтовника, два пешачка полка и до 600 панини драгонера.

Єдна часть непрјатељске војске поставила је се на Піави наспрамъ одѣленіја Шаффготше, која је предъ ноћи топове непрјатељске надвладала, и одма мостъ кодъ Понте делла Пріула намешката почела.

Кадъ је Ф.Ц.М. Нужанъ 10 на положај непрјатељ-скїй кодъ Монтебелло ударити хтео, нашао је положај чистъ; непрјатељ је поставјо се кодъ Фалце, а међу-тымъ је одѣленіје Шаффготше преко Піаве прешло, пред-няку је до Шпрезіано и Венаделло одправило и сајузъ са главномъ војскомъ крозъ ноћне страже одржало.

11. је непрјатељ кодъ Тревізо усередоточеный, са грудномъ силомъ ударјо ва Г. Н. Шулцига. Овомъ при-ликомъ је пешачкиј полкъ Кинскїй, и Србско-банатскїй граничарскїй баталлонъ најсвѣтлју храбрость показао. Опомињајући се славногъ аустријскогъ оружја, свако су непрјатељско покушеније осутили, једанъ топъ су освојили, и тако свеобщту признателност у пуной мѣры за-служили. Појемъ је међутымъ и часть једна бригаде Едмунда Шварценберга у помоћ притецла ћија, ударјо је Г.М. Шулцигъ опетъ, усбјо је непрјатеља, и дошао је до близу Тревізо. Трајућемъ боју овомъ указао је се Ф.Ц.М. Нужанъ са нѣговимъ военимъ тѣломъ преко

Постіоме съ леве стране непріятеля, пакъ съ овымъ изряднымъ коракомъ тако є непріятеля у теснацъ дотерао, да є оставивши на боишту оружіе, заставе и пртлягъ, као безъ душе на све стране бѣгао. 11. предъ ноћь стояло є воено тѣло са бригадомъ Шулцига сајжено на друмови Тревізки у степене постављено. Мостъ кодъ Понте делла Пріула довршень є био, и са свимъ за прелазакъ обезбѣђенъ.

Почемъ є Ф.Ц.М. Нужанъ разболео се био, войсководство военогъ тѣла прїміо є Ф.М.Л. Турнъ, кои є 18. увече изъ Віенаделло на Віценцу съ войскомъ ступао да се са Ф.М. Радецкимъ што пре саедини, но ипакъ є предъ Тревізомъ оставило єдно посмотрително воено тѣло.

„И после свѣтле побѣде одъ 6 Маіа кодъ Св. Луцие, *) ніє се могла крећати сајжена войска Фелдмаршалла Графа Радецкогъ изъ положая иѣногъ кодъ Вероне, по томе, што є непріятель огромну силу кодъ себе имао; наша є войска дакле могла само бранити се, као што є непрестано одъ оногъ доба и бранила се, одъ кадъ є превратъ у Миланову букнуо, и вѣроломство краля одъ Піемонта появило се.

Тежко є было вѣровати, да ће се воено тѣло подъ Ф.Ц.М. Нужаномъ моћи саединити са главномъ войскомъ пре конца месеца Маіа.

Фелдмаршалъ є дакле за ове три неделѣ дана могао обратити вниманіе свое на оне саме припреме за будуће ново нападанѣ, кое бы безбѣдность сраженія основати и движеније войске олакшати могле. Осимъ ёвнjo подпунно набављни припрема за войску, два су предмѣта юштъ Фелдмаршалла яко узнемиривала.

1. Да се доврши одъ пређашны година занемарено утврђенѣ иѣгове главне маневрирана точке, Вероне.

*) Оде наведене речи узете су изъ дѣла у Миланову пе-
чатаногъ подъ насловомъ „Походъ аустрійске вѣйске у
Італіи год. 1848.“ изъ II Одсѣка, по томе, што Одсѣкъ
овай садржава многе и различне единствености и подроб-
ности Маршалла тицаюћи се, кое у релацијама неналазимо.

2. „Да се сагради јдна флотта на езеру — Гарда, почемъ су небреженіемъ надлежателства два она пабродра на нѣму, Бенако и Ранѣри, непріятелю у руке паала, кои є садъ, снабдѣвши га съ топови целимъ езеромъ обладао.“

Радецкій є дао уоколини предъ Верономъ, гди є 6. Маја лута битка била, мѣста Томбетта, С. Луцію, С. Массімо и Кроце Біанка съ баттріяма, и пушкарица-ма (*Schießscharten*) яче утврдити, иза Вероне пакъ на краю бойногъ мѣста, дао є петь велики, и два мала редута сазыдати, кои су се у виду полукруга одъ Етша съ лица тврдинѣ новлачили, редуте є са дванайсть и осамнайстфунташки топови посадіо, и заповѣдіо є, ако бы доцніе време допустило, да се тіи исти редути са зыданомъ у земљи кућомъ (*Blochhaus*) и на само стоењимъ избушенымъ зидомъ (*renaillirten Mauer*) утврде.“

„Фелдмаршалъ є допустіо, да редути носе имена оны генерала, кои су се 6. Маја у битки отливали, и тако за подпалити воинство, наименовао є онъ редомъ одъ левогъ крыла къ десномъ: Редутъ Кламъ, Вратиславъ, Шварценбергъ, д' Аспре; баттріе: Штрассолдо, Копаль; — Редуте: Ліхтенштайнъ и Валлмоденъ.“

Генерали одъ войске пакъ молише Фелдмаршалла, да имъ дозволи, да главномъ редуту кодъ С. Массімо, кои на средъ поляне стои, нѣгово име удѣлити могу.“

Што є мале флоте натицало се, одредіо є Фелдмаршалъ капетана Молинаріа одъ Генералквартирмайстерштаба, да ю са свима средствама, коя юшть можда у Ріви постое, оправи.

И заиста є подало се овомъ дѣлателномъ и досетльивомъ чиновнику, да є неколико цѣлисходни бродова нашао био у Ріви, Торболи и Поналу, у трима овымъ на сѣверномъ краю езера — Гарда лежењимъ пристаништама; употребити се могло є само 4 већа, и 12—14 мањи бродова, кои су наоружани били са 4 дванайст-и 4 шестфунташка топа, пакъ и ови су морали се изъ Францовогъ замка довлачити; могли су бродови носити

юшть и шесть ракетни топова. Злочесто орудіє пло-
вітбе и оскудность у момцьма, кои бы у весланю ве-
што маневрирати могли, быво є главный узрокъ, што
флотта ніе могла одма на непріятеля ударити. Напро-
тивъ тога чинила є она у саюзу са две седамфунташке
хаубице пешачке баттріє, коя є на обали поставлена
была, особите услуге, и одржала є она три гореречена
пристаништа, почемъ ніе дала непріятелю, да се у до-
лину Сарха повуче, и нама є саобраштенъ преко Пенала
у долину Ледро обезбѣжавала.

Ово су была оба она велика задатка, коя є Фелд-
маршалль на користь доидући ратны операція за
време примирія рѣшио быво.

Рана за войнике была є такођеръ єдна одъ гла-
вны брига Графа Радецкого.

Мало оно парче землѣ између рѣке Мінціо и Етша,
заузео є быво и пріятель и непріятель, поредъ умърены
иѣни извора цеђена є она была одъ обоице. Тіролска
съ десне стране, бреговита и юшть оскуднія земля;
извози съ раномъ изъ ове землѣ могли су само єднимъ
далекимъ путемъ кои є отворенъ быво, у долину Етша
долазити: — рана дакле ніе у толикомъ количству у-
носила се, да бы се войска свагда подмирити могла.

Друго Віценца одъ Вероне само три поште уда-
лъна, стояла є у рукама непріятеля, да бы се войска,
или єдна часть войске тамо послала, ніе савѣтно бы-
ло, почемъ є войска краля одъ Піемонта свакій часъ
на Верону ударати могла.

Фелдмаршалль, кои є издржава иѣ войске за пуны
петь неделя дана на тако маломъ и узкомъ простору
землѣ едино неуморной ревности и обзорности свогъ
войскопечителя, губерніялногъ савѣтника Пахте и иѣ-
говы подчинїни служителя приписивао, заповѣдіо є, да
се воено тѣло ФЦМ. Нужана подъ ФМЛ. Турномъ 23.
Маіа одъ Віценце долазеће, кодъ Бонифаціо на-
трагъ врати, и — почемъ є ране понестало — хотя
є и пужда изыскивала, да се и у опасности стоећа
Пешкіера одсади, — све на страну заповѣдіо є, да вой-

ска та покуша срећу, да Віценцу освои, не бы ли се са освоеніемъ овымъ путь отворю и къ богатымъ изворима изъ венеціански иза леђа лежећи предъла. Но иокущеніе ово ніє успѣшио было, и тако је и овай извръ за войску юштъ затворенъ быо.

После суетногъ покушаваня, да се Віценца освои, саединило је се 25. Маја воено тѣло ФЦМ. Нужана са главномъ силомъ, и ушло је тай данъ у Верону. Но почемъ је воено тѣло одъ неколико дана нагло ступајући яко утруђено было, опредѣліо је Фелдмаршалъ данъ 26. за растокованъ и одмаранъ. 27. је заключено, да се почне на непріятеля ударати. Непріятель је држећи се брегова између Минција, Етша и езера — Гарде, за 6. недеља дана безъ сваке досаде, укопао се съ лица, а после сраженія кодъ Пастренго дигао је обкопъ юштъ и съ леве стране. Далъ трудно и оскудно набављанъ ране изъ Тиролске, као и тактичне препоне, на кое бы одъ мѣста ступања у предълу Риволи, и одавде далъ тако исто наилазили, све ово побудило је Фелдмаршала, да съ войскомъ ступа на дольну Минцију и преко Мантаве на десну страну непріятеля.

Пре свега тицало је се овде прво, да войска изыђе изъ околине Вероне, почемъ је ова околина гладна была и да се друмомъ Монтенянскимъ преко Ленијаго у Мантаву премѣсти, да бы се овде поне юштъ за неко време издржавати могла; друго докле је годъ непріятель на брежинама Соне и С. Юстине — наспрамъ наши, предъ Верономъ мирно боравио, докле је нашъ обкопаний станъ юштъ радио се и довршивао, ніје се могло уобште ништа противъ непріятеля предузимати, безъ да се не бы съ тимъ Верона на кејку метнула. Непріятель је дакле морао съ мѣста тогъ усбіенъ и отеранъ быти пакъ да бы наше шта стало; а да бы ово за рукомъ испало, требало је непріятелю изъ далека, са стране и за леђа и съ лица поставити се тако, да га страј са свију страна обузме, изблиза не бы савјетно было, ни съ једне стране на њега ударати, почемъ је онъ краје движенія линіје за себе задржао, и могао бы

насъ съ нѣговыимъ саоженемъ силама предварити и надбити, слѣдователно послѣдніымъ овымъ путемъ не бы никадъ до главне наше у овомъ нашемъ положаю необходимо нуждне цѣли доспѣти могли.

Почемъ е дакле заключено было, да войска изъ далека напредъ ступа, ніе она предъ очима само ту цѣль имала, да нападати, као што е обште мыслило се, него и да се бранити може у случаю, да не бы у станю была, непріятеля надбити, или, да не бы могла напредъ ступати. Изъ далѣ на непріятеля поћи, савѣтвало е далѣ и то обстоятельство, што бы се тако положай непріятеля болѣ изслѣдити, и све нѣгове околности испытати могле, почемъ у овой бунтовной земли, никаквогъ уводу войска наша добити ніе могла. Прва и главна цѣль движенія наше войске была е, да піемонтезку войску одъ Вероне удали, друга, да обыѣ све нѣне обкопе линіомъ рѣке Минціо дигнуте, почемъ бы морала прве обкопе на краю десногъ крыла, као на найслабиої точки прородерати, а трећа главна цѣль была е, непріятеля тући, или у противномъ случаю, и за леђа обезбѣђени, слободно уступати, и тако непріятелю благовремено умаћи — съ другимъ речма, трећа главна цѣль движенія наше войске къ Мантави была е, непріятеля обманути, ако га тући не бы могла.

Почемъ е Фелдмаршалъ рѣшио се био, да съ дольне Минцие на непріятеля нападателно ступа, разложіо е предтечно целокупну войску нѣгову на три воена тѣла, т. е. на I. II. и резерво воено тѣло, а већа часть войске ФЦМ. Нужана, заостала е као посада у Верони, да се међутимъ и одмори, почемъ е далекій путь одъ Изонца до Етша мѣрила была.

Войска е 27. у вече кренула се изъ Вероне у три колонне, ступала е целу ноћь и целый данъ другій до Мантаве, гди е тай данъ у вече одъ наглогъ ступаня уморна, но и пакъ на бой готова стигла была. У то доба заповѣдіо е био Радецкій, да бригада одѣленія Лихновскогъ подъ полковникомъ Цобель 28. съ леве стране на непріятеля одъ Гарде и Бордоліна привидно

напада, да бы съ тымъ непріятеля заварао, и ступашъ войске на Мантаву одъ нѣга утаю.

Съ овымъ ступашъмъ подало е се Фелдмаршаллу, да з бойне силе нѣгове на краю десногъ крыла непріятельскогъ поставіо, да є 29. подъ заштитомъ тврдынъ Мантаве, коя е войску съ леђа закланяла, рѣку Минцию прешао, и да е на овай начинъ све непріятельске обкопе, кое е за шесть неделя дана и на левой и на десной обали подизао, обишао, и съ тымъ сваку опасность, коя бы войсцы нѣговой отуда претила, од-
клоніо.

Но да бы непріятелю са свимъ у ребаръ доћи, и съ войскомъ у равницу провући се мogaо, дао е Радецкій једну часть посаде Мантавске на полъ извести, и съ ньомъ на обкопану линію непріятельску кодт Куртатоне ударити и заузети, и съ тымъ натерати непріятеля, или да остави линію рѣке Минцио или да прїими битку одъ нѣга; оба ова случая, кадъ бы срећно за рукомъ испала, могла бы Пешкіеру одсадити.

Трудный задатакъ овай наша е войска славно рѣшила башъ у очи имен-дана нашегъ многолюблѣногт Монарха. За три сата люто борећи се, заузела е она линіе кодт Куртатоне. Наши су заробили 2,000 момака непріятельски, између кои было е 4 штабална чиновника, и једанъ баталіонъ Неаполітанаца, освоили су 1 топова, 5 кола са цебаномъ и једну заставу. Плодови свогъ страховитогъ дана, были су осимъ речене добити, јошть и ове користи, што су наши могли слободніе у равнице са стране и иза леђа непріятелю укобићи.

I Воено тѣло кренуло е се 30. ујутру преко Ривалте, Сетте Фратти и Сакке на Гојто, резервно тѣло тымъ истымъ путемъ съ нѣговимъ коняничествомъ и топничествомъ до Ривалте, гdi є на далъ опредѣленіе чекало, а II воено тѣло спупало е изъ Кастеллушіо преко Родіго у Церезару. Расположеніе ово, кое е снагу оба воена тѣла поделило было, говори ясно за цѣль нѣговогъ движенія.

Фелдмаршалъ ніе био у намѣри, у тай данъ съ непріятелъмъ огледати се, и у осбильну битку упуштати се, иначе бы онъ оба воєна тѣла у скуни држао: — него є са развоенымъ ступанѣмъ ишао, да равницу промотри и испыта, и да ступанѣмъ овымъ у десну страну, непріятеля натера, да линію рѣке Минцио остави, на кое є особито II воєно тѣло смѣрало. I воєно тѣло сразило є се съ непріятелъмъ кодъ Гоіто, кое мѣсто є яко утврђено и съ тешки топови снабдѣвено было; сраженіе было є жестоко и траяло є одъ $3\frac{1}{2}$ сата после полдне до мркле ноћи; но обе стране остале свака на свомъ мѣсту бойномъ, обе држаше свой положай, кои су одма юштъ у почетку битке заузеле быле. Непріятель є по собственнымъ нѣговимъ извѣстіјама у битки овой имао 18—20.000 момака, а борећа сила I военогъ тѣла ніе више брояла у овай данъ, него 12.000 момака.

У овомъ упорномъ и ватреномъ сраженію кодъ Гоіто развіо є непріятель до 31. уютру сву силу нѣгову, и тако є цѣлъ проматраня и испытываня равнице, кою є Фелдмаршалъ себи поставіо био, савршено постигнута. Затымъ є заповедіо онъ, да се II воєно тѣло 31 уютру на друмъ Каствеллужіе повуче ближе првомъ тѣлу, како би се сва войска саединити могла а резервно тѣло међу тымъ є и за леђа оба прва, до Ривалте разтурило се. Почемъ є овако наша войска поставила се била, ніе могао непріятель више на ударанѣ ни мислити, ни једну стопу више одъ задобіене землѣ ніе могао освоити.

31. уполдне пала є яка киша, коя є 2 и 3 Јуніа непрестано потокомъ проливала се тако, да є у тамошњимъ низкимъ и подводнимъ предѣлами рѣке По' и Минцие свако саобраштенъ прекинути се морало, и свакій часъ є мыслило се, да ће се операціе отложити. 2. уютру добіо є Фелдмаршалъ вѣсть, да є тврдыня Пешкіера пала, а 3. є извѣштенъ био о бечкимъ догађајима одъ 26. Маја, и о раздражености духова, кое є већъ са народнымъ безвластіемъ граничило. Изъ овогъ є у-

виђао онъ сломљну снагу вышегъ надлежателства, а съ тымъ и не маловажне за войску нѣгову послѣдице, да у случаю паденія, као и у случаю побѣде, неће моћи допунити и оснажити силу ону, коя му є и у једномъ и у другомъ случаю одъ преке нужде была.

Све ове настушише околности измѣрјо є Фелдмаршалљ у дубљини нѣговогъ, за отечество нѣгово, за благо войске нѣгове шако тојло чуствуюћегъ, дубоко ранѣногъ срдца. Како є было ово за вѣрно одданогъ служитеља Цара нѣговогъ — за шако тојлогъ пріятеля отечества нѣговогъ — магновеніе, кадъ є храбру но слабију войску нѣгову противъ градне силе непріјатељске на коцку мешао, кадъ є Монархіја, — престолъ — и мложество честиши и мирни саграђена државе у опасности стояло и кадъ є оно на скорашњу подпору, за воспостављнѣ поредка жельно изгледало! И ако є овай ударъ, кои су бечки догађаи войцы и нѣнимъ вођама нанели, у нѣговимъ дѣйствіјама већъ великъ и снајанъ быо, да уколико бы већији ударъ быо за узбуњну и узколебану унутрашњость отечества, кадъ бы ову войску несрећа посѣшила? Онъ бы га смрто ранјо, — онъ бы рѣшишеланъ быо за паденіе државе.

Особиљна ова посмотреніја војсковоће једногъ, кои є у овомъ магновенію и војникъ и државнији мужъ заедно быти морао, опредѣлила су Фелдмаршалла З. на то, да є престао быо за садъ нападателно противъ непріјатеља корачати, и да є заключіо да са истимъ постојанимъ и мужественимъ духомъ, са истомъ одважностю, съ којомъ є войску у смѣломъ ступању предводјо — садъ силомъ околности причуђенъ — исту войску нагло на освоеніе Млѣтчики предѣла натрагъ повуче, како ће после — стоећи на безбѣдномъ темелю — одъ догађаја будућности доцніју времена точку исчекивати, коя ће му у срећнијимъ отношеніјама допустити, да војскомъ опетъ на непріјатеља ударати може. Войска є дакле иоћу између З. и 4. Јуна у найвећој тишини изъ положая свои на Мантаву кренула се.

Ц. К. войска ударила є 10. на Виценцу, и почемъ в све брегове око града освоила, пуцала є изъ топова унутра, храбри воиницы су баррикаде освоили, и панина є войска силомъ уговорене 11. предає, преко рѣке По кући одправљна была. II воено тѣло, две бригаде одъ 10 — 12.000 момака подъ заповѣдничествомъ д' Аспре' остало є у Виценцы и оддоило є једну бригаду подъ ГМ. Сімбіненъ преко Схіо у Вал д' Арса, да са- обращтенъ чува.

Назови-одѣленіе (*Qua-division*) Г. М. Кулоца кое є изъ посаде Веронске на цѣль ову опредѣлено было, кренуло є се 11. увече, за ньимъ є слѣдовало II воено тѣло 12. уютру рано.

Заповѣдникъ II военогъ тѣла резерве, ФМЛ. Баронъ Велденъ, почемъ є између 3. и 6. сајузъ са Тиролскомъ преко Ампеццо устројо а 11. саобраштенъ његово између Бассано и Виценце отворјо био, отишао є 12. са 8,000 момака предъ Тревізо, да га на левой обали Сіле затвори. Варошъ Тревізо є 14. Јуніа безусловно предала се, почемъ є ФМЛ. Велденъ ю за дванайстъ сатій съ топови рушіо. Кадъ є непріятель изъ Падуе изышао, войска ФМЛ. д' Аспре' є ю посадила.

Обе колонне и испре юштъ овде налазеће се резерво тѣло саединило є се кодъ тврдинѣ ове 13. у полдне са остаткомъ посаде Веронске, у коју тврдиню є Фелдмаршалъ за његову особу юштъ 12. у ютру напредъ дошао био. Истомъ што є уморна войска мало данула, а са казалишта градскогъ на јданпутъ заори се гласъ, да знатна сила непріятельска, са справомъ за мостове, и са свима за прелазакъ рѣке потребнимъ припремама, одъ Вілла Франка управо на Албареду на рѣки Етишъ ступа.

Непріятель є ударјо на найближе стоеће лево крыло аустријске войске кодъ Томбе, Томбетете и С. Луције, на кое є жестока ватра са предстражјемъ слѣдовала, а међутимъ є войска на боишту пребравши се, холо съ предосећанјемъ повторителне побѣде, у бойнији поредакъ

ставила се была. Бой са предњомъ войскомъ свирѣпствовао є люто. — Но почемъ є непріятель све еднако растећу линію противника иѣговогъ уочio био, све є мало по мало ређу и слабио ватру просипао, найпосле є предъ ноћь съ ветромъ са свимъ и престао био.

Садъ є истомъ увидила аустрийска войска бистро око иѣногъ почитованогъ Фелдмаршала, почемъ ій є тако брзо на обалу Етша довести мogaо. — Садъ є са исполинскомъ снагомъ растло у храброй войсци чувство собствене иѣне непреодолимости у биткама и у ступаню — кое — обое заедно и добро управљено — текъ срећу рата за предводителя войске веже.

За садъ є Радецкій, узевши мало число иѣгово у сравненије са огромномъ силомъ иѣговогъ суперника тѣшio се само у савѣсти, што є освоенiemъ найбогатиј предјла млѣтачке области, войску иѣгову иза леђа обезбѣдio, и безбѣдниј темель за сва будућа ратна предирјатија иѣгова извоєвао, почемъ є на жалость осећao, да ће при найтоплoj жельи душе иѣгове текъ поздно на непріятеля ударati моћи по томе, што су вредоносни догађаи отечество уздрмали были.

Но тврдо и непоколебимо є остало иѣгово закључение, да отечеству — ако бы га шта стало — ову землю у цѣломъ прећашнѣмъ пространству, а войсци да славу задобије, у найжалостнијимъ отношењима, која нису никадъ мож' да ни једну вѣрну войску тако десила, да постојномъ вольомъ и непобѣдимомъ храбростю у дѣланю, двоглавногъ Оrla Господара и Цара иѣговогъ на прећашнѣ границе иѣгове области побѣдоносно однесе, и тамо задене.

25. в тврдиня Палманова подъ условијемъ предала се, и почемъ є посада непріятельска оружје на еспланади положила, наша са войска тврдиню војнички посадила. Съ овомъ предајомъ добивене су не само драгоцене ратне припреме, сирѣчъ, обсадна орудија за войску у Италii, него є и линіја саобраћаја съ войскомъ обезбѣђена была.

Піемонтеzi су 1. Юліа узалудъ срећу кушами, да на десной Етиша обали изъ Ріволе у долину къ Брента-ни продержу, и да изъ Мадоне делла Корона у букотине горске и на стрмене стѣне сиђу.

Сдна непріятельска колонна са више одъ два баталліона и 4 топа, и одъ прилике са $1\frac{1}{2}$ ешкадрона ко-
њаника ступала в око полноћи преко изъ Риволи преко
Инканала, и дошла в око четыръ сата ујутру на брди-
не Долца, гдје је заустављена была одъ наши предстра-
жія, коя су у овомъ мѣсту и кодъ Цеределло на дес-
ной обали Етиша стояла и два топа имала; колонна в,
почемъ су се четыръ сата изъ топова тукли, леђа да-
ла была.

Са высине Мадонна делла Корона слазили су стре-
цы у провале и у непроходиме стрмене брегове, но од-
біени су были одъ воинства полка царски ловаца, одъ
другогъ баштногъ граничарскогъ и полка Надвойводе
Лудвига, кои је у Брентину и Преаббоки постављенъ
быо.

Наши кодъ Цеределло топови разорили су были је-
данъ непріятельскій одма, чимъ су други путъ избаче-
ни были, и колонна непріятельска је, повлачећи се по
долини десне обале знатанъ уштербъ у момцима пре-
трипила была. Непріятель је избаџио више одъ 300 то-
пова на Долце и Цеределло, безъ да му је подало се,
да намъ је и једногъ оштетио; ово се мора приписати за-
повѣднику одѣленія, капетану одъ полка великогъ Вой-
воде Бадена, Невею, кои је войску цѣлисходно и вешто
поставио быо, и срећномъ случају, почемъ су две кугле
у топъ нашъ удариле быле, безъ да су га повредиле и
убиште свака кугла непріятельска по наше је срећно и
падала и прелетала,

Међутымъ је резервио тѣло Ф.М.Л. Барона Велденъ
Млѣтке одъ Етиша затворило, и многе је бродове съ ра-
томъ за Млѣтке у Понтелуиго заробило. 29. Јуніа до-
бише петъ баталліона тогъ резервногъ тѣла заповѣсть,
да у Верону полазе.

Краль Албертъ стояо є са войскомъ одъ 30,000 момака између Вілла, Франке и Ровербелле, и обезбѣдіо є ово мѣсто са обкопы и баррикадама противъ нападаня наше войске.

Почемъ су наши са великимъ трудомъ крчећи себи путъ крозъ камените брегове, а после полдне, съ воловы полакъ осамнайстфунташке баттріє на найвыше брегове Монте Кастела одвукли, кои брегови надъ Хіузомъ и целомъ околиномъ Ріволскомъ владаю, одма су, чимъ є ватра отворила се, два непріятельска топа занемила, и управо она два, коя су са противлежеће сниске камените стѣне више брега Хіузе на наше пикете грувала, јдногъ момка намъ убійла и јдногъ топ-цю одъ ракеттен-баттріје яко ранила.

По заповѣсти Ф.М. Графа Радецкогъ прешао є Г.М. Князъ Лихтенштайнъ 14. Јуліа са својомъ бригадомъ рѣку По, разтерао є обсаду испредъ замка Фераре, и ослободіо є храбру иљгову посаду подъ юначкимъ полковникомъ Куенъ.

У намѣри овой кренуо є се онъ у три колонне на рѣку По. Друга и трећа колонна прешла є рѣку кодъ Окмебелло и Полеселле на бродови, кое є поизналазила, и на превози одъ наши искусни піонера саграђены; прва колонна морала є станити се у Фікароли, почемъ ніе превоза нигди наћи могла. Понте Лаго Шкуро брали су ный 100 момака непріятельски, а Франколину 200, кои су после малогъ одпора натрагъ повукли се. Безъ да є далъ извѣстіо се о писму посланика Лователлій изъ Фераре, кое су два римска посланика донели были, ступао є Г.М. Князъ Лихтенштайнъ праћенъ радостнымъ ускликомъ юначке посаде, коя є јдва чекала, да се ослободи, на чистину замка, гдји є войска са развієнимъ заставама, и веселомъ свиркомъ дефирирала, и после народну пѣсму пѣвала; затымъ є часъ молитве ударао и войска є устанила се. Посада у вароши 700-800 Піемонтеза, две компаніе Швайцера, два папина баталліона и 400 карабинера стали су были за неколико тренућа на браникъ, но на јданпутъ се сви

готово разбѣгоше. Заосташе само Швайцерски карабинери и неколико панини вояка.

Да бы се узаймна отношенія између вароши и замка за будућност уредила, учинио је Г.М. Князь Лихтенштайнъ са пролегатомъ уговоръ, и отишао је 15. увече са војскомъ опетъ преко рѣке По натрагъ, почемъ је све, што му је годъ у руке пало, покретниј мостъ, мале чамце у безбѣдность поставио био.

Бригада Лихтенштайнъ, ступајући преко Ногара и Остиглја на Мантаву, наишла је била 17. кодъ Казале Сашетте на непріятельску колонну, која је 9,000 момака и многе топове бројала; поради големе сile суперника повукла је се преко Остиглја и Ногара натрагъ. Изъ овогъ послѣдињгъ мѣста ударио је полковникъ Волфъ одъ Хайнау-а пешака на Каствелларо, изъ когъ је до 1000 Піемонтеза истерао, и много оружје и друге ратне припреме задобио.

И у Говерноли, где су три компаније баналиста, као посада намѣштене биље, отворио је се бой, у комъ су посадници за петъ сати противъ грдне сile юначки борили се. Непріятель нје далъ дошао, но само на друмъ у Остиглју.

Г.М. Князь Лихтенштайнъ отишао је био напредъ за своју особу 17. у Мантаву, да се са тамошњимъ заповѣдникомъ тврдниј посавѣтује.

Прекинуто саобраштење између Мантаве и Вероне, кое је два дана трајало, опредѣлило је Фелдмаршалла Графа Радецкогъ, да съ 40.000 момака 22. на непріятеля удари. Поради тога послало је 12.000 момака изъ Виценце у Верону. 23. ујутру у 8 сати отворио је се бой; за четири сата истерали су наши непріятели изъ свјој нѣговы тврды положая, у коима је толико недеља боравио, и обратили га у бѣгство, тврдинј Риволи, Каствелново, Соммакампана и Валлеџио заузели су, непріятельскогъ Генерала Монтони и више чиновника заробили су, 6 топова једна застава и многа кола са цебаномъ, биље знаци сјајне побѣде ове.

Найсвѣтлія епоха овы дана была въ бытка кодъ Кустоцце 25. Юліа догодинша се. Овде въ рѣшителный войсководства даръ нашегъ врлогъ Маршалла у целой сияности нѣговой синуо, овде въ храбрость и издрожателность наше юначке войске обѣлоданила се; еръ хотя въ много ячій непріятель све нове и све яче силе у битки овой развіяо, на войску нашу съ лица ударао, а и за леђа претіо быо, и пакъ въ она одржала брегове Кусточке, и послѣ лютогъ боя, кои въ дванайсть сати траяо, одбила въ она непріятеля къ Вілла Франки и Влакеци. Са освоеніемъ Валлеціе пресечена въ была Піемонтизма повратна линія преко Пешкіере, кою въ ФМЛ Графъ Турнъ обсео быо.

И воено тѣло издржало въ 26. увече, и 27. уютру две упорне, но сияне и побѣдоносне битке кодъ Волте, а I воено и резервно тѣло остало въ и за II усрѣдоточено, да му подпора буде. Ово су была последня сраженія, коя въ непріятельска задняка зато само отвѣрала, да брегове кодъ Волте заузме, и повратакъ главне войске да чува. Око полдне въ непріятель са свимъ къ Кремони повукао се.

Два піемонтизека Генерала и еданъ Полковникъ дошли су были 27. у главный постай ФМЛ Барона д'Аспре, и поднашали су примиріе одъ стране ныногъ Краля, но Фелдмаршалъ ніє хтео пріймити.

Затымъ въ Фелдмаршалъ са военнымъ тѣломъ у две колонне прешао рѣку Огліо кодъ Изола, Доварезе и Кането, безъ да му въ когодъ на путь стао. IV воено тѣло отиснуло въ се одъ Маркаріе преко Боццоле до Солароле. I. II. и резервно тѣло поставило въ се кодъ Гадеска и св. Амброзіо на две само миљ одъ Кремоне овамо, предъ коимъ градомъ юшть въ непріятельска войска боравила. 30. у сраженію са предстражiemъ добили су наши одъ непріятеля еданъ топъ и 4 кола цебане. Ноћу између 30. и 31. оставio въ Краль піемонтизкий Кремону, и прешао въ са своіомъ войскомъ Аду кодъ Піццигетоне. Кадъ въ царска войска на Кремону ступала, дошла въ была депутаціа Фелдмаршаллу,

и поднела му є свое подчинěніе. У вароши овой затекли су наши петь топова и многе припреме у рани и смоку, више кола са войничкимъ одѣломъ и цыпелама натоварены.

Ф.М. Радецкій оставило є едну бригаду овде као посаду, самъ є пакъ са нѣгови 4 военны тѣла ступао далѣ на Адду. Са свію страна врвіо є народъ предъ нѣга, радостно поздравляючи га и изъ грла викаючи му: „*Evviva il nostro liberatore!*“ („Живіо нашъ ослободитель“).

Несматраючи на велика затруженія и прекомѣрну жестоку вручину месеца Августа, кадъ сунце обычно пече, войска наша была є и одушевлѣна и радостна, и живо є непріятеля гонила.

Фелдмаршалль є 2. у полдне са I. II. и резервнымъ тѣломъ кодъ Формигаре, а са IV кодъ Кротте' Адда, Адду пребродіо, непріятельску войску на десной обали растерао, тврдиню Піцціетону и двогубу моста главу на Адди са обе стране обишао, на кое є непріятель тамошній мостъ разкинуо и тврдиню оставило; наша є войска тврдиню одма посадила. Карль Албертъ бѣгао є на Піаченцу и на Лоди натрагъ.

Ф.М. Радецкій заповѣдіо є другій данъ да IV воено тѣло напредъ ступа до рѣке По на спрамъ Піаченце, са I и II военными тѣломъ на друмъ Павіе до Ламбре да се иде, а резерво тѣло поставіо є за помоћь IV тѣлу кодъ Казалпустерленго. Єдно посмотрително тѣло изаслано є было на друмъ Павіе, да се поуздавно извѣсти о повратной линіи непріятеля.

После неколико сраженія са преднякомъ Фелдмаршалль є 2. Лоди посадіо и свой главный постой у томъ мѣсту узео. Непріятельско воено тѣло, кое є по свой прилицы намѣру имало, да Миланово брани, отишло є на Павію натрагъ.

Фелдмаршалль є 3. Енглезскогъ посланика у Туріну, Mr. Аберкромбій у Лоди прійміо, и съ нымъ є уобщте разговарао се о условіяма, подъ коима ѳе се примиріє заключити моћи.

4. кренуо се Ф.М. Радецкій изъ Лоди, и са I и II резервнымъ тѣломъ дошао е быво до С. Донате предъ Миланово. Напредъ одъ овогъ мѣста отворіо е се одма бой са піемонтезкомъ войскомъ, коя е предъ Милановомъ поставлена была. I воено тѣло задржавало е непріятеля съ лица donde, докле годъ не є нѣгова лева крылна бригада подъ Г.М. Графомъ Кlamъ непріятелю у леву, а II воено тѣло у десну страну дошло; садъ е непріятель надбіенъ и до подъ same зыдine тврдынѣ гонѣнъ быво.

Почемъ е Фелдмаршалъ одъ IV военогъ тѣла извѣстіе добіо, да е Павіа средствомъ нѣму представше депутаціе предала се, и, да е непріятель мостъ на рѣки По кодъ Меццана Корте скинуо, дао е IV военомъ тѣлу заповѣсть, да оставилши соразмѣрну посаду у Павіи, непріятеля преко Абіатеграско на друмъ Магенте гони, да га біе; у случаю пакъ, да бы непріятель рѣку Тіцино пребродіо, да на Миланово и за леђа удари.

Но упочета преговараня прекинуше 5. непріятельства.

6. уютру пре полдне добіо е Фелдмаршалъ у Сан Донати писмо одъ Подесте Бассій у Миланову, кое намъ ясно показує, какво е станъ стварій у овомъ великому граду было; садржай писма овай е:

„Господинъ Маршалъ! Я Васть неодступно молимъ, да ускорите што пре съ ц. к. войскомъ у Миланово, почемъ е пукъ време ово, како войске у вароши нема, на свою користь употребіо, свуда и на свакомъ мѣсту изступленія чини, коя лагко и найяднія слѣдства имати могу. Я имамъ честь, увѣрити Васъ, да е цела варошъ, изузымаючи ово неколико злочинаца, мирна, и да е готова, царску войску пристойно дочекати. Я умолявамъ Ваше Превосходителство, да ову мою отложенія нетрпећу молбу срдечно саслушате, и увѣренъ могъ найдублѣгъ высокопочитанія пріймите.“

Мало часъ затымъ слѣдовало е и друго юштъ хитніе писмо, у комъ е молило се и искало одно одѣ-

леніе коняника, почемъ е бояти се было, да ће свети-
на на явне кассе напасти и развући ѯй.

Извѣстие ФМ. Графа Радецкогъ изъ Милано-
ва одъ 6. Августа гласи: „Градъ Миланово нашъ є; онъ є милости Нѣг. Величества Цара предао се, и я
самъ данаъ у полдне съ мои храбры воиници у нѣга
ушао. Піемонтеzка войска градъ є овай понась и оста-
вила, и она є по учинѣномъ ючеръ опетъ съ ньомъ и
съ градомъ уговору, до сутра на вечеръ преко Тици-
но, слѣдователно, изванъ граница царске области оти-
ћи морала.“

Войска є пре двѣ недељ дана изъ Вероне на не-
пріятеля ударati почела, она є за време ово кодъ
Соммакампани, Кустоци, Волте, Кремо-
не, Піццыгетоне и два дана предъ Милано-
вомъ побѣдоносне битке и сраженія развѣла, и садъ
є у четрнайстый данъ постала она господаромъ Лом-
бардійскогъ главногъ града; войска мысли, да є съ о-
вымъ дужность свою за свогъ люблѣногъ цара и за
мило отечество вѣрно испунила, почемъ ни единогъ не-
приятеля на Ломбардійской земљи више нема.“

9. Августа заключіо є Фелдмаршалъ Графъ Радецкій съ кралѣмъ одъ Піемонта примире на шесть
недељ дана; услѣдъ изложены ту седамъ чланкова, и-
маю се тврдинѣ Пешкіера, Рокка д'Анфо и Озоппо,
као и државе Модена, Парма и Піаченца са свимъ бра-
нителнимъ припремама за три дана после обнародованя
овогъ уговора одъ Сардинске и съ ньомъ сајжене
войске очистити.

Овай уговоръ простырао є се и на градъ Млѣтке,
и Млѣтаку суvu область. По овоме требало є, да су
бойне силе и на води и на суvu изышле изъ градова
тврдиня и пристаништа, кое на жалость учинѣно піе
было, хотя є рокъ примирія двапутъ продуженъ быо.

Тврдиня Озоппо предала є се текъ 14. Октовриа
п почемъ є ту лежеће село у пра' и пепео обраћено было.

Фелдмаршалъ є послao военомъ Попечительству
десеть застава, кое є наша побѣдоносна войска у

Италіи одъ непріятеля освоила была, одъ овы застава была є єдна папине крестоносне (Crociati) войске, а остале све піемонтезске.

Побѣде храбре аустрійске войске узбудиле су у свима народима велико удивленіе. Са свію страна є седомъ войскової и юначкой войсцы пуна признателность одана была, єдни само народни заступници на државномъ Сабору у Бечу признателность ту одрекоше аустрійскимъ сыновма. Но войска и нѣнъ вођа у савѣсти ныни докончаны юначки дѣла надъ свакомъ похваломъ и хваломъ узвышени стое, вѣрни ныніномъ цару, вѣрни ныніой грађанской дужности; и одъ садъ ће она храбро стояти у свакой опасности, коя бы отечеству буди съ кое стране претила; они ће границе Аустріи противъ свакогъ непріятеля чувати, славу и честь отечества свагда у цѣлости одржати знати, и у савѣсти, да су дужность свою спрама престола и државе испунили, наћеду признателность.

Достойномъ войскової тако храбре войске ніє ни одъ нѣговогъ Монарха признателность изостала.

Нѣгово Величество, Фердинандъ Добрый, по добивеномъ извѣстію о свѣтлымъ юначкимъ дѣлима кодъ Соммакампане и Кустоце, одпустіо є подъ 28. месеца Юліа, свевысочайше ручно писмо на Фелдмаршалла Графа Радецкогъ:

„Любезный Графъ Радецкій! Свѣтле побѣде кодъ Соммакампане и Кустоце Мене су удивленіемъ и радостію преиспуниле. Я мыслимъ, да моіой храброй войсцы у Италіи немогу већегъ сведочанства Мое признателности дати, него кадъ Я славедостойномъ войскової удѣлюемъ великій крстъ Могъ войничкогъ Маріе-Тerezіе-Ордена, когъ знаменія Я вамъ съ овымъ преко могъ Подполковника Графа Кренневіlle шалѣмъ.“

„Да бы овой найвышій знакъ чести войничке храбре прси ваше юштъ много година красіо, и да бы дѣла ваша аустрійской войсцы за образцъ служила!“

И царь Русіи Николай, братъ вѣрногъ саюзника Аустріи у времена ослобођеня Немачке одъ туђегъ ига,

бодрый и искусный Посмотритель и Наградитель свію отличны дѣла, одма, чимъ є о побѣдама Графа Радецкогъ извѣстіо се, послао му є мимо собственоручногъ писма изъ Петрограда одъ 19. Августа, знаменія найотличніегъ Ордена Руссіе, кои по уставима са аустрійскимъ войничкимъ-Маріє-Терезіє-Орденомъ на равномъ степену стои. Ручно писмо гласи;

„Почемъ смо Мы непреъчнымъ вниманіемъ пратили движенія войске, коя є за одржанѣ законногъ права вашегъ Монарха, вашемъ врховномъ войскозаповѣдничству воверена была, сазнавши садъ за сяйне оне побѣде, кое сте вы кодъ Соммакампане и Кустоцце задобили, нашли смо Мы за праведно, да васъ кавалеромъ првогъ степена Ордена светогъ великомученика и побѣдоносца Георгіа наименуемо, когъ знаменія Мы вамъ настоеѣмъ шалѣмо. Желеїи Мы пайвишимъ овымъ царства Нашегъ отличіемъ, ново сведочанство Наше найотмѣніе признателности, вашымъ многогодишнимъ славе пунымъ, тако свѣтлы юначки дѣлы означенымъ услугама дати, оставemo Мы вама за свагда благонаклони.“

Са улазскомъ у Миланово свршуемо описание шестдесеть - и - четыригодишина войничке службе нашегъ обште и тако высокопочитованогъ Маршалла. Мы смо се потрудили, сходно нашемъ обѣꙗнию, да изъ аутентически извора прплѣну повѣстницу, вѣрно и истинито напишемо, и радо признаемо опетъ, да многа и многа недостаю, коя бы се додати могла, кадъ бы нуждна къ томе средства у рукама имали: мы ємствуемо за истину и подлинность овде изложены дѣла, ємствуемо за похвале заслужене, кое є нашъ великий войсковођа крозъ све степене нѣговогъ достоинства уживао, ако и све ово и едну само сачиня гранцицу у лавровомъ вѣнцу, кои є Радецкій као признателность нѣговогъ дѣйствованя себи сплео.

Графъ Радецкій ступіо є год. 1797 у бракъ са Графицомъ Францышкомъ Штрассолдо-Графенбергъ. Одъ пять нѣговы сынова, кои су сви у войски служи-

ли, и одъ три любовидостойни кћерій, само му є сданъ сынъ живъ, Графъ Теодоръ, мајоръ кодъ I бранденбургскаго гвардійскаго пехотнаго полка, и една кћи Графица Фридриха, у супружеству Графица Венкхаймъ.

Неограничена любовь и приврженость къ царскомъ дому, преувыщена храбрость, ладнокрвность и издржательность у опасностима на боишту, разборитость и савѣтность у савѣту, право юначко чувство скопчано съ дружелюбiemъ и умѣшностию у поведенію, два свойства коя му сердца свію съ коима се саобщштава, на првый погледъ задобіяю Радецкій є заедно и войсково ћа и дипломатъ.

„Нѣговимъ чертежима вѣранъ, у издржательномъ стрїнню и умѣрености свагда самъ себи раванъ, знао є онъ са рѣдкимъ себе самогъ пожертвованѣмъ, огњевитость нарави нѣгове утишати, и ако є кадъ и кадъ на мѣту воиничкогъ упражненія одъ овогъ и одступію, на боишту чакъ ништа га ніє могло одъ нѣгове ладнокрвности одвратити. Нѣгова храбрость, изузимаючи млађане смѣлости у подчинѣнной служби, свагда є скопчана была са разлогомъ, разлагао є ячину нѣгове войске, разлагао є потребе нѣне, добро є очи отварао, кадъ ће се опасности изложити, кадъ ли одъ нѣ уклонити се. —

Онъ є быво вештъ и искусанъ у овой струкіи ратне умѣтности, у правой и единой способности, войсково ће, коя га одъ воиника вештествено разликує. Еднако срећна како душевна, тако тѣлесна дарованія учинила су Лаци велиkimъ мужемъ; но онъ є самъ по найвише сва та дарованія нѣгова развію быво.“ Тако живописацъ маршалла Лаци; а мы смо одма у почетку юштъ у првой глави потврђивали да се описане ово и на нашегъ Маршалла пренети може. Драгій Читатель нека изволи самъ рѣшити, єсмо ли се мы у томъ преварили.

Графъ Радецкій є преко тога, притяжаваючи скрозпродирућий оштрый погледъ, юштъ и изрядный човекопознаватель, кои се у суђеню и пресуђиваню способностій оны людій, кои му се приближаваю, ред-

ко вара. Строгъ у служби, неће одъ подчинѣны нѣгови ништа више, нежели и самъ што є готовъ учинити, подчинѣне нѣгове у свакой прилици примѣромъ савѣстногъ испунияваня должностій на подражаніе опоминѣ съ єдне, съ друге пакъ стране, човеческимъ поступкомъ, благостію и правдолюбіемъ као и дѣлоснажнымъ доказателствомъ, да є нѣму пре свега до тога стало, да благо човека оснує, знаю є онъ любовь свію оны освоити, кои су нѣму као учителю и вођи съ почитаніемъ и пуннимъ повѣренѣмъ одани были. Онъ є доброхотный отацъ, они нѣгови честити сынови.

Срећанъ є владѣтель, кои такове одважне и искусне војсковође на своїй страни има, кои су наилепшиј украсъ круне нѣгове; двапушъ срећна є она држава, којој тако храбра и юначка војска у време опасности прошивъ свакогъ спољашнѣгъ и унущрашнѣгъ непријателя, као шврда стѣна на служби готова стои.

